

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XX. Évfolyam.

Kolozsvárt, 1890. Szeptember 4.

36. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A theologiai tanárok képesítése.

(Vége.)

Hogy előadott nézetem támogatására olyan bizonyítékot is hozzak fel, mit némelyek magokra nézve döntő erővel ruháztak fel, vagyis tekintélyre hivatkozzam s különösen, hogy elébe vágjak a külföldi példákkal való czáfolási kísérleteknek: utalok Németországra, a honnan hozzánk át lett véve a magántanári rendszer. Ott ugy a magán, mint ennek következtében a rendkívüli és rendes tanárok, ha talán nem is kivétel nélkül, de legalább jó részben bölcsészettudorok. Helyesen! Ugyan hát nem feltétlenül szükséges-e például annak, a ki irodalmilag a homiletikát akarja művelni, hogy tisztában legyen a retorikával és észtheticával? vagy a ki a magyar protestantizmus történetének egyes részleteire iparkodik világosságot deríteni, nélkülözheti-e csak egyetlen perczig is a magyar nemzet és irodalma történetének behatóbb ismeretét? és a ki viszont a keleti nyelvekből tudori oklevelet szerzett, nem nyújt-e már ezzel némi biztosítékot arra, hogy ha ezután alapos tanulmány tárgyává teszi az ó-szövetséget és a reá vonatkozó irodalmat s ezen felül még egy más, theologiai tárgyat, később a magántanári vizsgálatot is képes lesz letenni s ezzel a theologiai tanárságot illetőleg most még hiányos kvalifikációját kiegészítve, annak idejében majdan igényt formálhat a ó-szövetségi tudományok rendes tanárságára?

Mindezeknél fogva meg vagyok győződve a felől, hogy ha a zsinat elhatározza az általam indítványozott alternatív feltételt, nemkülönben azt, hogy rendes tanári állásokra csak a magántanárok választhatók: ugy lelkeszi karunk szellemi színvonalát, mint egyházi irodalmunk külső terjedelmét és belső becsét feljebb fogja emelni. És e módon körülbelől meg lesz gátolva az is, hogy minden valódi hivatás nélküli, csak éppen cím vagy állás után sóvárgó atyafiak is alkalmat-

lankodjanak a vizsgáló bizottságoknál, a mi a jelen rendszer fentartása esetén számos izben fordulhat elő. Másrészt meg a felől is bizonyosak lehetünk, hogy a legtörekvőbb és legképesebb ifjak igyekezni fognak a magántanári képesítvényt megszerezni, ha jövőjük egy ily törvénnyel a tanári pályán is biztosítva leend. Sőt azt remélem, hogy lassanként többre megy számuk a szükségletnél, a minek aztán természetesen meglesz az az előnye, hogy üdvös verseny fog közöttük kifejlődni. És az ilyen mérsékelt túltömöttség az illetőkre nézve különben sem lesz baj, mert addig alkalmasint be kell következnie annak az időnek is, melyben kimondatik, hogy valamennyi református főgimnázium rendes tanári minőséggel és fizetéssel felruházott vallástanárt köteles tartani és hogy a magántanároknak az ilyen tanszékek betöltésénél mindenütt előny adatik. Ilyen tanszék a részint fejlődésben levő, részint már most létező tizenkilenc ev. ref. főgimnázium közül jelenleg csupán ötnél van; háromnál viszont, hol most is a rendes tanárok tanítják a vallást, egy-egy tanszék alkalmilag könnyen át lesz alakítható ilyenné. De nagyon sajnós és élénken bizonyítja a vallásos érület hanyatlását, hogy az erdélyi egyházkerületben kivétel nélkül, a többiben pedig az állam által segélyezett egyként csak 400—800 frtos vallástanári állomásokról gondoskodtak. Ezeket minél előbb javítani és rendszeresíteni feltétlen szükségesség, mert a vallásnak nem másod- vagy harmadrendű, lenézett és háttérbe szorított tantárgynak, hanem a legelsőnek és irányadónak kell lennie. A hol az iskola jövedelméből már végképpen nem telik, ott adjon segítséget a hivek egyeteme, mert igaz ugyan, hogy «elvész a nép, mely tudomány nélkül való», de még inkább el, a melyik vallástalan.

Nem akarom itt fejtegetni, hogy miképpen és honnan lehetne e célra előteremteni a néhol valóban hiányzó összegeket, ez ugysem tartozik tárgyamhoz. Csak mellékesen és alkalmilag említem meg,

hogy szerfölött csodálkozom Szászváros reformátusai fölött, kik most is erővel két lelkészt akarnak választani, holott a lelkészek kötelessége a gimnáziumi és felső-leányiskolai, összesen legalább 18 órai vallásitanítás is. Vajjon nem sokkal hasznosabb és eredményesebb munkát végezhetne-e egy lelkész, ki nem terheltetnék vallásitanítással és egy rendes vallásitanár, kinek nem volna gondja lelkészi teendőkre és a kinek még nem is kellene 2200 frtot fizetni, hanem a lelkészi lakáson kívül beérné 1200 frttal s az így fenmaradó 1000 frtból nemcsak káplánt lehetne tartani, hogy a pap időt szakithasson a reprezentálásra és nem tudom mire, hanem e mellett még valami egyéb üdvös és okos egyházi cél szintén előmozditható volna. Az alapítványoknak mostanában sokat emlegetett sértetlensége, melynek feltétlen és korlátlan voltát a történelem megczáfolja, a jövő java pedig visszautasítja, ne vessen gátot ez eszme megvalósítása elébe, mert hiszen «de strygiis, quae non sunt, nulla mentio fiat.»

Ezután annak kijelentésével, hogy a konventi szabályzat többi pontját általában véve helyeslem s egyéb intézkedéseit a zsinat által is nagy részben elfogadhatóknak tartom, be is fejezhetném cikkemet, ha éppen ezen oknál fogva a debreceni javaslatnak a konventi szabályzattól eltérő intézkedései közül három lényegesebbre nem volnék kénytelen megjegyzéseimet röviden megtenni.

Első az, hogy míg a konventi szabályzat nem határozza meg a docensi értekezés terjedelmét: addig Debrecenben okvetlenül megkivánják, hogy az legalább négy nyomtatott ivre terjedjen. Hanem hát ez nem elég. Meg kellett volna tájékoztatás végett egyuttal azt is mondani, hogy nagy vagy kis 8-r.-ben, garmonddal-e vagy ciceróval, ritkított avagy sűrített sorokkal legyen-e nyomtatva? sőt még az sem ártott volna, ha arra szintén kiterjesztik figyelmöket, hogy ha a dolgozat előlegesen, hozzávető számítás szerint megüti a katonai, azaz hogy tanár-mértéket s kinyomatva várakozás ellenére, csupán $3\frac{3}{4}$ ivre rug, quid tunc? tartozik-e a szerző még hozzáírni a hiányzó $\frac{1}{4}$ ivet, vagy pedig vizsgálata és próbaelőadása kárba vész és a diplomától elesik? Mindezt szorosán körvonalozni kellett volna, aztán meg mulhatatlanul indokolandó, hogy miért nem három vagy öt, miért éppen négy iv legyen a minimum? Akkor talán hozzá tudnék szólni a dolog ez ágához, így egyszerűen az a véleményem, hogy józanul ezt

meg nem lehet határozni, mert az értekezést nem méterrel kell mérni, hanem más uton-módon, a mit egyébíránt hihetőleg Debrecenben is ismernek.

Még kevésbbé fogadhatom el a szakcsoporthoz sokszor igazán furcsa, debreceni beosztását s vele szemben teljes egészében fentartandónak vélem a konventi szabályzatban foglaltat, azzal a két kikötéssel, hogy egyfelől a «bölcseleti» csoport alatt a vallástörténet és vallásbölcselet értessék, másfelől a «dogmatörténelem» helyébe a «keresztyén theologia története» tétessék, melynek theologiai akadémiainkon való külön és pedig kimerítően való tárgyalását feltétlenül szükségesnek tartom, az igazi dogmatörténetet, vagyis a dogmák történetét pedig a rendszeres hittannal együttesen, ebbe belefoglalva óhajtom előadatni, a mint ezt már ez év elején, még abban a cikkemben kifejtettem, mely theologiai oktatásunk hiányai fölött a tavasszal folytatott polémiaát előidézte. Így hát balgaság volna azt hinni, hogy én a dogmatörténet helyébe akarom «csusztatni» a keresztyén theologia történetét, mert e kettő közt oly nagy különbség van, hogy a k mindkettőnek a fogalmával és körével tisztában van, nem is tévesztheti őket össze, és ha valahol a dogmatörténet neve alá tulajdonképpen az általam hangoztatott tudományt szorítják be, nagyon célszerű lesz valahogy kijavítani e kirívó és jellemző tévedést.

Harmadik kifogásom a debreceni javaslat azon pontját illeti, hogy vizsgálati díjat, és pedig igen magasat, nyolcvannégy frtot állapít meg. Miért? Hogy szegényebb ifjainkra lehetlenné tétessék a képesítvény megszerzése, vagy hogy adósságba verjék magokat egy beláthatlan kimenetelű vizsgálat előtt? Nincs erre semmi szükség. Tessék meghatározni, hogy az ilyen vizsgálat a többi theologiai vizsgálatokkal egy időben tartatik, a szaktanár pedig kegyeskedjék a munkát ingyen bírálni!

Ennyi az, mit a felvett tárgyról elmondani óhajtottam. Hogy nézeteim helyesek-e, ítéljék meg, akik értenek az általam fölvetett egyes kérdésekhez; hogy azonban óhajtásaim megvalósíthatók, arról meg vagyok győződve, csak jöjjen jóakarát segélyökre! A jövőndő igazolni fogja, hogy azok a várakozások, melyeket a theologiai tanárok szellemi színvonalának emeléséhez fűzök, nem hiu ábrándok és csalfa remények.

Zoványi Jenő.

Két levél két egyházkerületből.

A dunáninni ágosta ihitű egyházkerület közgyűlése új püspökének beigtatásáról, a többiek sorában, egyházkerületünket is értesítvén, Ig.-Tanácsunk, természetesen, kötelességének tartá, hogy az egyházkerületi közgyűlés nevében válaszoljon. Érdekesnek tartjuk e két levél közlését.

I. A dunáninmieniek értesítése.

Főtisztelendő és Méltóságos erdélyi ev. ref. egyházkerület közönségének.

Midőn tiszteletteljesen jelentjük, hogy dunáninni ág. hitv. ev. egyházkerületünk főtisztelendő Baltik Frigyes lipői főesperes és lipői-szent-miklósi lelkész urat püspökévé megválasztotta, ki is f. aug. hó 6-án hivatalába ünnepelesen beigtattott hittestvéri szeretettel kérjük e ténnyről nemcsak tudomást venni, hanem az Ur Jézus Krisztusban főpásztorunkkal és velünk a hitéletnek közösségét továbbra is fentartani.

Kelt Liptó-Szent-Miklóson, 1890. évi aug. 7-én tartott közgyűlésünkben s annak megbízásából

az Ur Jézus Krisztusban szolgatársai:

Trshtyénszky Ferenc,
ker. jegyző.

Szentiványi Márton.

II. A mi feleletünk.

Nagyméltóságú Szentiványi Márton úrnak, a dunáninni ág. hitv. ev. egyházkerület Felügyelőjének, mély tisztelettel, Liptó-Szent-Miklóson.

Nagyméltóságú Felügyelő ur! Igazgató-Tanácsunk, mint az erdélyi ev. ref. Egyházkerület közigazgatási főhatósága, köszönettel és testvéri szeretettel vette, főt. és mélt. püspök aa. utján, a dunáninni ág. hitv. ev. testvér-egyházkerület f. é. augusztus 7-diki közgyűlésének 646. sz. a. kelt értesítő s a hitben való közösség fentartására fölszólító levelét. Hatóságunk, Egyházkerületünk nevében, annál inkább reménnyel üdvözi ama testvér-egyházkerület ujonválasztott és beigtattott főt. és mélt. püspökét, Baltik Frigyes aát, mert sok tekintetben hasonló helyzetben érzi és tudja saját egyházkerületünket ama testvér-egyházkerülettel, miután egyházkerületünk nemcsak szent hitünk és vallástételünk, meg törvényes autonóm egyházi rendtartásunk gyakorlatában és érvényesítésében találja magát sokszorosan ellenséges elemeknek és gátló körülményeknek közepette, hanem, mint a magyar protestánsizmus mindenha, úgy most is és különösen a vegyesajku lakosság területén, a magyar faj fentartásának és a nemzeti kultúra tovább vitelének oly miszsióját van hivatva teljesíteni, a melynek sikerét, az összes tagok együttműködése mellett, sőt bizonyos értelemben fölött, első sorban a bölcs és buzgó vezérlét biztosíthatja. Egyházkerületünk, istené a dicséret, dicsőség! oly szerencsés vala megalapulása óta, hogy egymás nyomába következett harminchét püspökében, mert az élőrül szolanunk nem illenek, majd hogy nem kivétel nélkül, oly istentől megáldott férfiakat tisztelhetett, a kik talentumaikat szívők egész buzgalmával, a hit szárnyain emelkedett értelmük egész erejével, az Ur Anyaszentegyházának s szeretett magyar hazánkunk és nemzetünknek javára szentelték. A dunáninni testvér-egyházkerület ujonválasztott és fölavatott főt. és

méltóságos püspökét, tehát, annál élénkebb várakozással és bizakodó reménnyel üdvözljük nehéz föladatokkal s még nehezebb felelősséggel járó szent küldetésének kezdőpontján, mert szeretett hazánk ama vidékén, melyben az Ur szőlejének rája bizatott nyila esik, a saját egyházkerületünk viszonyaival és helyzetével sokban találkozó körülmények és állapotok főforgását látjuk. Mély tisztelettel kérjük azért, Egyházkerületünk nevében, Nagyméltóságodat, sziveskedjék ez érzelmeinket és biztató reményeinket a mélt. és főt. Egyházkerületi közgyűlés előtt tolmácsolni s kegyesen elfogadni biztosításunkat, hogy részünkről az Ur Jézus Krisztus igaz vallásában, a felséges alkotmányos Király iránti hódoló hűségben és a magyar Nemzet s Haza szent érdekeinek buzgó szolgálatában mindenha testvéreitül érezzük magunkat protestáns hitfeleinknek. Isten áldása az Ur igaz és hiv. szolgáin!

Az erdélyi ev. ref. Egyházkerület Igazgató-Tanácsának, Kolozsvártt, 1890. augusztus 25-én tartott üléséből
Nagyméltóságú Felügyelő ur atyafi szolgái

Dr. Szász Béla,
előadó ig. tanácsos.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnökhelyettes.

Harc az egyházban. *)

(Az erdélyi ref. egyház milliós kölcsönügye.)

Tulajdonképpen nem harc az, hanem hecc. A kik új-ságot olvasnak s a kik ismerik az erd. református egyházkerület úgy nevezett ellenzékét, azok nagyon is jól tudják, miféle okai vannak ennek a heccnek, a mely most akkora széllal indult meg az Igazgató-Tanács ellen.

A «Székely Nemzet» egyik közelebbi száma azt a találó címet adta ennek a «harcnak»: sok hü-hó semmiért. Hát, egészen igaza van. Nagyobb szélmalom-harcot semmiféle kalandor nem vivott még s nagyobb hiábavalósággal nem szabdalta még ember a levegőt, mint azok a jó urak, a kik részint együgyűségből, részint merő fufangoskodásból hirlapi téren támadták meg az állandó Igazgató-Tanácsot az egymilliós kölcsön ügyében.

E lapok közzétette Sz. B. urnak fölvilágosító cikkét ebben a tárgyban s nekem talán nem is kellene az ott elmondott dolgok után irnom, lévén azzal teljesen tájékozva s azt hiszem, meg is nyugtatva az úgynevezett közvélemény.

Hanem hát a »Székely Nemzet» sok földet bejár s olyanok is olvassák ezt a lapot, a kik az Igazgató-Tanácsot gyalázó cikkeket is betürol-betüre ismerik s éppen azért nem lesz felesleges, néhány szót szólni erről a fel-fujt milliós ügyről.

Vádolhatik az Igazgató-Tanács, hogy

1-ször: folyó év július 3-án a nélkül, hogy az egyházi törvény, vagy a kerületi közgyűlés erre fölhatalmazta volna, avagy arra imminens szükség kényszerítette volna, zálogba tett az osztrák-magyar bankhoz egymillió négyszáznegyvenezer frt névértékű 5 százalékos magyar papírjaradékat és kölcsön vett ennek alapján egy

*) E cikket a „Székely Nemzetből” vesszük át, minden következtetés nélkül. De mert átveszszük, annak a jele, hogy liggadt gondolkodás jellemzi és oly közel jár az igazsághoz, hogy olvasóink nagy megnyugvást találhatnak benne.

millió frt készpénzt; a számítás ez volt: kapunk egy millió készpénzt 4%-ra; ennek évi kamata 40,000 frt. De az egymillió készpénzzel vásárolunk egymillió áru öt százalékos papíráradékot, a melynek az évi jövedelme 50,000 forint; tehát, a tiszta nyereség 10,000 frt.

Nyilvánvaló, mondják a hírlapi cikkek, hogy ez börze-játék s az egyház állandósági jellege és vallás-erkölcsi természete semmi ilyen fajtájú nyereszkesedő üzérkedést meg nem tűr. Aztán, a papíráradék eshetik is és ez a baisse-játék 50—60 ezer forintnyi veszteséggel, tehát óriási kockázattal jár.

2-szor: az a pénz, a mivel járadék-papírokat vásárol az Igazgató-Tanács nem is az egyházkerület pénze, hanem azoké az egyházközségeké, a papoké és tanítóké, a kik urbériség és dézma-megváltás címén, Nagy Péter püspök óta, mint saját vagyonukat, központilag őriztetik azt az Igazgató-Tanácsnál.

Ez a vagyon tehát az egyházközségek tulajdona s még az egyházkerület sem nyulhat, annál kevésbé ennek felhatalmazása nélkül az Igazgató-Tanács.

3-szor az Igazgató-Tanács eme nyereszkesedő börze-játék által részére jutott tizezer forintból a kolozsvári theologiai akadémia alapját is akarja segíyezni. Már pedig ez az egyházkerulettől egészen külön álló, idegen cél, annál fogva, mint ilyen, előlegesen is kárhoztatandó.

*

Az Igazgató-Tanácsot sújtó vádnak ez a rövid foglalata. Az erdélyrészi vidéki lapokban, a Kolozsvártt és Nagy-Enyeden megjelenő újságokban, tudniillik, nagy részletességgel és mély financ-politikai tanulmánynyal irtak erről a «botrányos» dologról. S mikor az erdélyrészi olvasó közönség előtt nem hatottak a cikkek, akkor fordultak a fővárosi sajtóhoz. Ott van egy-két elevenebb vérű lap, a mely a pikáns híreket szereti: azok kapva-kaptak a szenzációs cikkeken. Fölvette, vagy utánnymatta a nagy eseményt emígy kommentáló cikkeit a budapesti «Prot. Egyh. és Isk. Lap» is, sőt kommunikéket csempésztek be róla a fővárosi komolyabb lapokba is.

Bejárta kétszer, háromszor — a világot a botrány s nem volt ember: kálvinista, vagy pápista, zsidó, vagy óhitű, a ki erről a famozus ügyről ne beszélt volna.

A kik a dolgot ismerték, azok mosolyogtak rajta; a kik csak az újságok rettenetes cikkeit olvasták, azok fejet csóváltak, mondogatván: van valami baj, lenni kell a dologban valaminek s az Igazgató-Tanács bizony tülhajtott a törvényes határokon. Egyben mindannyian megegyeztek, hogy tudniillik feneketlen zavar vagyon az erdélyi ref. egyházkerület vezetésében s a dolgon segíteni, egyházi és hazafiui kötelesség leszen.

A hírlapok ekképpen egyengették utját annak az értekezletnek, a melyet gr. Kun Kocsárd hívott össze aug. 13-ára Kolozsvárra, s a melyen gr. Kun Géza elnökölt. Az értekezlet különben igen nevezetes határozatot hozott. Ismeri minden ember. A konkluziója az, hogy a nagyenyedi Bethlen-főtanoda papnevelője minden áron föntartassék, a Kolozsvártt felállítani szándékolt theologiai akadémia létesítése pediglen minden áron megakadályoztassék.

*

Ez az aug. 13-iki értekezlet nyilvánvalóvá tette, micsoda érdekközösség füzi az egyháznak ama buzgó hiveit az állandó Igazgató-Tanácshoz. Kompromittálni kell mindenképpen az egyház kormányzó férfait. Igaz, nagyot ártunk vele az anyaszentegyháznak, megingatván az intézők, a vezetők iránt a bizalmat; hanem hát az mind egy: földolog, hogy az Igazgató-Tanács kompromittálva legyen.

Pedig, nincs kompromittálva s a kik felsültek és szégyenkeznek a közvélemény előtt, azokat egyáltalában nem kell az Igazgató-Tanács soraiban keresni.

Mert hogyan áll a dolog?

Az áll. Igazgató-Tanács az osztrák-magyar banktól egy rendkívül kedvezményes egy millió frtra rugó kölcsönt kapott az egyh. kerület számára. A bank a kölcsönt nem mondja föl s a kamatláb egyelőre egy évre 4%-ban van fixirozva. Tudva van, hogy az Igazgató-Tanács tényleg nem is vette kezébe a kölcsönt, hanem az általános hitelbank utján ugyanannyi értékű járadék-kötvényt vásároltatott s biztosítékul azok a járadék-kötvények deponáltattak az osztrák-magyar banknál. Miután azonban a bank az ilyen, ugynevezett, lombard-kölcsönöket a biztosítékul letett kötvények névértékének csupán 70%-áig adhatja, alapszabályai értelmében, tehát további biztosítékul, az árfolyamok hullámzásának ideig-órákig bekövetkező esélyeire tekintettel, az egyházkerület tulajdonát képező értékekből még deponált 440,000 frtnyi járadék-kötvényt, önkényt értetvén, hogy az összesen 1.440,000 frt értékű kötvényeknek 5%-os kamata minden levonás nélkül ki fog szolgáltatni fél-évenként, az egyházkerület pedig tartozik fizetni 4%-ot s így évenként 40,000 frtot.

A számítás tehát valóban egyszerű: az egyházkerület évi tiszta nyeresége 10,000 frt. S ez nem börzei manipuláció, a mi beüthet is, meg nem is, hanem egyszerű, de nagyon is előnyös pénzügyi művelet. Olyan, a minőt maga az állam is végrehajt, a nélkül, hogy azért eszébe jutna valakinek, az államot börzei spekulációval vádolni. Ilyen pénzügyi műveletre van tudniillik alapítva országszerte a posta-takarékpénztárak intézménye, mely fölveszi a pénzt 4%-os kamatra s fekteti ezt a pénzt öt százalékkal jövedelmező járadék-kötvényekbe s miután regie-je nagyon csekély, a sok milliónyi betét után az 1% nyereség-többlet az államnak jelentékeny hasznót hajt. Az államnak ezt az intézkedését pártkülönbség nélkül nagy elismeréssel üdvözölte minden értelmes ember: hanem, ha az erd. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsa nem dugja össze a kezét s dolgozik és hasonló előnyös pénzügyi műveletet hajt végre az egyházkerület hasznára: akkor az Igazgató-Tanács spekulál, börzejátékot üz, kockáztat és egy vallás-erkölcsi testület szellemével össze nem férő manipulációkban veszen részt.

Vegyük még hozzá, hogy az egyházkerületnek fen van tartva a joga, a kölcsönt bármikor stornirozni, azon esetben, ha a bank a kamatlábat emelné. A lépések azonban meg vannak téve arra nézve, hogy a kedvezményes kamatláb több évre fixsziroztassék.

S a kölcsön visszafizetése sem jár semmiféle rizikóval, mert a járadék-kötvények konverziója csak idő kérdése s akkor a fölvett kölcsönrel vásárolt s depo-

nált kötvények névértékét készpénzben kapja vissza az egyházkerület. Ha pedig az üzlet nem fog előnyösnek látszani továbbra is, az államtól fizetett készpénzzel a kölcsönt visszafizeti az egyházkerület.

Hol van itt a kockázat? Hol van itt a börzejátéknak még csak formája is?

Előnyös elokálása ez az egyházkerület pénzének, a mire föl van jogositva az Igazgató-Tanács saját felelősségének s az egyház vagyoni ügyei emelésének tudatában.

*

Ezek után már most egészen felesleges is megmondanom, hogy az Igazgató-Tanács az egyes papi állomások kárptótlási kamatait, az alapítványok tőkéit s az egyes egyházközségek központilag kezelt pénzeit érintetlenül hagyta. Ennél a pénzműveletnél azekből egy krajcárt sem használt fel. Ott vannak azok a maguk épségükben az egyházkerület pénztárában; ott megfelelő céljakra kamatoznak a nélkül, hogy eszébe jutott volna valakinek azokat bántani.

Az Igazgató-Tanács ezt a pénzműveletet az egyházkerület saját tulajdonát képező vagyonból hajtotta végre. Abból a vagyonból, a melyben többek között befoglaltatik azon száznolcvanezer forint tőke-többlet is, melyet pár évvel ezelőtt Szász Domokos püspök az általa végrehajtott nagy konverzió folytán, mint új tőkét szerzett az egyházkerületnek s a melynek segítségével törlesztési kölcsönök útján vitettek keresztül s vannak most is folyamatban nagy részben azon egyházi építkezések, melyeknek imént közzétett térképe magyar állameszmei fontosságú missziókról is oly világosan beszél azoknak, a kik az ilyen magasabb rendű dolgok iránt ép érzékel bírnak.

Mindezekből csupán az tűnik ki, hogy a «calumniare audacter» nemcsak a politikában számlál számfelletti követőket, hanem itt minálunk az anyaszentegyház kebelében is folyvást toborozza a maga táborát.

Mert nehogy azt higgye valaki, hogy a «Pesti Hírlap» és más lapok cikkezői jóhiszeműleg irtak. Habár ennek a látszata meg is van. Az egész milliós-ügy hamis világitásának ugyanis «azt mondják», «ugy hallottuk», «azt beszélük»-féle utcai hirlelések adták meg az alapját — látszólag. «Ugy hallottuk, az Igazgató-Tanács fölvelt egy millió forint kölcsönt s azt mondják, ennek a biztosítása fejében kosztba adta a papi és tanítói fizetések kárptótlási alapját. Azt beszélük, hogy veszélyes börzejátékot üz az Igazgató-Tanács és kiteszi az egyházközségek vagyonát évenként 50—60 ezer forintnyi esetleges megrövidítésnek. Azt hallottuk, hogy így és úgy...» Tehát most rá kell rontani az egyházkerület bizalmi férfaira s le kell őket rántani püspököstől a sárga földig.

S ilyen utcai temondákra megered a nyelvélés a sajtóban és a sajtón kívül. Összesúgnak, cikket irnak, táviratoznak, gyülekeznek, protestálnak, appellálnak írásban és képben s csapnak akkora lármát, hogy a földnek nehéz tartani. Cselekszik pedig mindezeket a nagy dolgokat azért, hogy tűnjék ki, mikép a föld kerekségén rothadtabb anyag nem bűzlik sehoh sem, mint az erd. ref. egyházkerület vezetésében.

Mondtam s tudja mindenki, hogy őket még a jó-

hiszeműség sem mentheti. Nem, mert a kik irtak és ezt az áldástalan agitációt megindították, maguk is nagyon jól tudták, hogy valótlanúságot terjesztenek.

De misztifikálni kellett a közvéleményt minden áron. Szükségük volt rá, hogy hamisan tájékozzák a közönséget.

Az egyházkerület részére ez uton jutó 10,000 forint többlettel ugyanis az Igazgató-Tanács 50% erejéig a Kolozsvárt felállítandó theol. fakultás alapját, 30%-ával a szegény papokat és eklézsiákat óhajtja segíelyezni, míg 20%-át tartalékalapul kívánja kezelteni.

Minden ember látja, hogy e szerint a támadás épen nem financiális jellegű, hanem annak elhibázott egyházpolitikai indokai vannak. Nekik nem kell a kolozsvári akadémia; nem azért, mintha a nagyenyedi Bethlen-főtanoda papnevelő intézetének fenmaradásából az egyház üdvét várnák, hanem minden áron gáncsot kell vetni a kolozsvári fakultás elé, mert azt a püspök és Igazgató-Tanács javasolta.

S hogy ez a személyek ellen indított hecc micsoda absurdumokkal jár, arról az egyház iránt emigy érdeklődő jó emberek nem gondolkodnak. Nem gondolják meg hogy a kolozsvári theol. fakultás létesítését illetőleg egyházkerületi manifesztációval állanak szemben. Nem gondolják meg, hogy alkotmányos érzületű embernek egy határozatilag törvénynyé emelt intézkedés ellen izgatni mekkora izléstelenség.

Ebben a képtelen cihelődésben legsajnálatosabb az, hogy kihát az a magyar nemzeti társadalomra.

Attól a szörnyű emésztő gondolattól nem tud a közvélemény menekülni, hogy ebben az igaztalan támadásban ott van a keze nyoma annak a nemzeti egyesületnek, a mely a magyar államot fentartó nemzeti erők összpontosítására szövetkezett. A mely az igazak, a jók, a hazát szerető lelkek testvéries ölelkezése. A mely egy nagy gondolatnak, a fentartó és megtermékenyítő eszmének valóságos testté válása.

Nem tudok rágondolni szívet facsaró fájdalom nélkül. De jelek láttatnak: szomorú, félremagyarázhatatlan jelek, hogy ennek a nemzeti egyesületnek a kebeléből emanált az a frakció, a mely most megtámad egy magyar egyházat és annak belső szerveit önműködő mozgásában tehetetlenné, bénává akarja tenni.

A mely frakció lomha, mozdulatlan tömeggé kívánja összezsugorítani azt a magyar egyházat, a melynek tradíciói vannak a magyar szellemű társadalom, a nemzeti alkotmány, a magyar állameszme diadalra jutásának nagy nehéz százados küzdelmeiben.

Megdobban a szívem, ha arra a benső mélységes, szent viszonyra gondolok, a mely az erdélyi magyar közmívelődési egyesületet közvetlenül és végcéljában összeforrasztja azzal az egyházzal, a melynek a neve is magyar.

A melynek a temploma is magyar templom, a válása is magyar vallás.

A melynek a mostani püspökénél, gróf Bethlen Gábor főispán nyíltan elismerő szavai szerint, száz esztendőök óta hivatottabb, munkásabb és rátermettebb főpásztora nem volt az erdélyi ref. anyaszentegyházban. A ki egyháza és hivei oltalmazásában, az egyházkerület

vagyoná gyarapításában, egyházak és iskolák építésében és szervezésében nagyfontosságú, messzeható magyar nemzeti misszió szolgálatában áll.

Hogyan támadhat frakció abból az egyesületből, mely ezt a mennyei szent harmoniát magyar egyház és magyar társadalom között elég kegyetlen volna megzavarni.

Nem folytatom.

Az erdélyi ref. egyházkerület vezérlő férfiai elég erősek és éberek arra, hogy az egyház ellen irányzott támadást bölcseséggel és tapintattal visszaverjék.

Tudom, hogy a mennyire nem ártott nekik az ilyen fajtájú támadás, éppen annyira felesleges az én védelmem is.

De hangot akartam adni annak a hamisítatlan közvéleménynek, a melyet félrevezetni vagy misztifikálni nem lehet.

Figyelmeztető szavamat föl kellett emelnem; mert ez az egyház még nem olyan erős, hogy a belső ellenségei ne árthatnának neki. A hatalmas tölgyfa vastag törzse egy-két fejszecsapás után tovább él; de az alattomosan őrlő szű megöli.

Vigyázni kell az egyházra, nem szabad azt prédájává dobni a gyanúsításnak — személyes gyűlölködésből.

Kálvinista.

Az egyházmegyékből.

I.

A szinyei körlelkészségből.

Kedves kötelességemnek tartom, a szinyei körlelkészségnek életéből egyről-másról említést tenni, s egyszerűen beszámolni egy évi sáfárkodásomról.

Szinye, Deéstől egy órányira fekszik. Hajdan egészen magyar község volt, a szomszédos községekkel együtt; de a tatárjárás, s később a kuruc és labanc-harcok alatt majdnem teljesen kiirtott a magyarság. Alig maradt hirmondónak egy néhány család. Szek is már nem csak felekezeti, hanem faji ellegüket is kezdték levetközni elanynyira, hogy a mind nagyobb-nagyobb mérvben fellépő eloláhosodás teljes elnyeléssel fenyegette e vidéken a magyarság szent érdekeit.

Ezt a veszélyt látta át fáradhatatlan püspökünk, a midőn a szétszórtságban élő magyarság megmentésére szervezte a szinyei körlelkészséget, s annak központjába, Szinyébe iskolát állított fel.

Ez által, mintegy villanyütésre eszmélni kezdett a vidék irtokos osztálya is, és siettek a felvetett eszme istápolásához nagy áldozatokkal is hozzájárulni. És erre nagy szükség volt.

Templomunk árván nézett ki. Kívül tövissel körültekintve, belül pedig egy rozoga urasztal volt minden ékessége. Sem katedra sem urasztal-takarók.

De hála a kegyelem istenének! Kiáltásunkat, kérésünket többen meghalatták. Felekezeti és nemzetiségi különbség nélkül gyógyították egyházunk sebeit a vidéki birókosok.

Engedje meg a nt. szerkesztő ur, hogy egyenkint soroljam elő a kegyes adakozók neveit.

Első sorban az Almay-családot kell hogy megemlítem,

a következő adományokért: Almay Ákos úr Salamon, József és Pista fivéreinek nevében, templomunk bekerítésére adott 37 frt értékű faneműt. Almay Géza egy tölgyfa urasztalt készített (30 frt), Almay Lenka urasztal-takarót, (30 frt), a legfinomabb kelméből, igen szép kivarrással. Almay Juliska és Ilona katedra-terítőt (25 frt.) Bajnóci Piroska (szinten e családhoz tartozik) egy kenyértakarót, (15 f) Almay Irma egy felső takarót készített az urasztalra. (20 frt.) E munkák a női kézi munkának mind valódi remek művei. Ide kell még hogy sorozzam, mint e család egyik tagjának, Dr. Patoky Albert, orvos urnak adományát, egy kenyérosztó ezüst tányért (20 frt.)

Ime egy család, mely az ő szívének jó kincséből hoz elő jót!

Ezen nagylelkű család annyival is inkább dicséretet érdemel buzgóságáért, mert vegyes-házasság lévén, csak felelősségekben hivatunk.

Pénzadományokat következőktől kaptunk: Vajda János (gör. kath.) urtól 40 frtot, Ujfalvi Károly és Lajos uraktól 25 frtot, Rác Lajostól 10 frtot. Dr. Bónis Arpádtól 10 frtot Frank Jánostól (rom. kath.) 5 frtot, Galaci Imre urtól 5 frtot. Almay Ákos ur a szegény tanulóknak taneszközre 2 frt 60 krt adott.

Semesnyei fiók-egyházamban egy imaház-iskola építését kezdeményeztem. Az eszmét lelkesedéssel fogadták s adományaikkal igyekeztek annak keresztülviteléhez hozzájárulni. Nyárády Károly, odaváló földbirtokos a falu közepén, legszebb helyen levő belső telkét ajándékozta imaház-iskola helyiségül. E teleknek értéke, szakemberek véleménye szerint, 300 frt. Ezen kívül, nevezett eszme megvalósítására 157 frt. lett egyesek által aláírva. Befizetési határidőül f. év okt. 1-je tűzött ki. A gyűjtést folytatjuk, és hogy ha isten megsegítő kegyelme velünk lesz, tavasszal felépítjük az Urnak hajlékát e helyen is.

Még csak ez idei iskolai évről teszek említést s ezzel be is fogom zárni tudósításomat.

Magyar nyelvű oktatás, iskoláztatás e vidéken talán soha sem volt. Meg is látszott ennek a keserű következménye. Férj feleségével, apa, anya gyermekeivel és viszont oláhuul beszéltek. A tanév kezdetén a magyar gyerekek még nevőket is oláhuul mondták. A jó isten azonban egy évi nehéz munkálkodásomban velem volt, megsegített s az év végén már az édes magyar nyelven adták tanujelét évi munkálkodásuknak, szorgalmuknak. Az öregebbek most eszmélnék, hogy mennyire el voltak hagyatva évtizedeken keresztül, s milyen áldás a népre az iskola.

Az eredményt, mit egy évi működésem alatt elértem, nem céloz szerfelett magasítani, nehogy az öndicsékvés bélyegét süsse valaki homlokomra. Lelkiismeretemre sem hivatkozom, mert ez mai napság nagyon elkoptatott frázis.

Hanem, kik figyelemmel kísérték munkálkodásomat, tegyék meg megjegyzéseiket, s ha nem találtak hí sáfárnak: itéljenek felettem.

Barabás Samu
ev. ref. körlelkész.

II.

Templom-szentelés Györgyfalván.

Nagy ünnep zaja és izgalma verte föl a Kolozsvár szomszédságában fekvő Györgyfalva csendjét, s e szép nagy falu kebelén virágzó egyházközségünk zajtalan életét mult hó 24-én.

Ujjonnan épült, s már régebb használatba vett szép templomának ünnepélyes fölavatása vala e napon. Természetes, hogy az efféle egy ekklézsia életében nem mindennapi, nem kicsiszertü esemény; természetes, hogy az öröm, a lelkesedés emlékezetessé igyekszik e napot tenni minden elgondolható, külső dekorummal, s hogy van izgatottság, rendezés, diszkapu, dikció, virágözön, stb. kivált arra a falusi ekkléziában nem gyakori hirre, hogy a püspök is jön. Hát az igaz, hogy dikció, diszkapu, lobogódisz, stb. pusztá cifraság, s magában véve, nem sok értéke van, a mi van, az is hamar elmuló. És a ki szokása szerint, a pedáns komolyság, s az affektált «magas szempontok»-búl kiinduló rideg kritika kathedrájából szert az effélére ítéletet mondani, az ilyen előtt haszontalanság az efféle külsőség, nem csak, hanem haszontalanság mindenféle öröm, lelkesedés, a kedélynek minden fölpezsdülése, s a tiszta, nemes érzelmeknek minden kitörése. Hát, a föld népe nem érti az efféle rubrika szerinti gondolkozást, az ilyen regulázott, kimért szívverést. Ő gondolkozik és érez, a mint azt tenni neki isten engedé, az ő józan belátása, s nyílt szive szerint. Így gondolkozott, így tett a györgyfalvi egyházközség nagyja-apraja, véne-fiatala, ünnepelt, örvendett egy szívvel-lélekkel, jól eső örömmel. Ragyogó, felhőtlen nyári reggelen, festői ünnepelő ruhában, vidám hangulatban, boldog mosolylyal várta az egész falu népe a község közelében zászlókkal, virágokkal ékeskedő diszkapu alatt vendégeit, s ezek között különösen a püspököt.

Kilenc óraker érkeztek a Kolozsvárról jövő vendégek az éljenző néptömeghez, hol első sorban Györgyfalva, majd a szomszédos Ajton község nevében üdvözölték a főpásztort. A fogadó szavakra adott szives és meleg válasz után az egész tömeg lelkes tüntetés között a faluba vonult, s itt a templom előtt Kustós Gyula helybeli s. lelkész köszönté újból közvetlen melegséggel a püspököt. Miután a vendégek Gombás József egyházközségi gondnok házánál magyaros vendégszeretben részesülve, elszállásoltattak és felkészülöttek, meg-

kezdődött a tulajdonképpeni ünnepély a zsufooltan megtelt új templomban.

Biró András egyhm. főjegyző nyitotta azt meg szép és buzgó, s szépen és buzgón elmondott imával. Majd Deési Gyula esperes lépett a szószékre, s tartott fölavató, ünnepi beszédet. A hangjában egyszerű s mégis megkapó beszédét nagy figyelemmel s még nagyobb lelki gyönyörűséggel hallgatták a jelenlevők. E beszédével D. Gy. úgy mutatta be magát, mint egyházkerületünk elsőrendü s valóban elokvens egyházi szónokainak egyikét. Azután, szivből fakadó, s a lelkeket égfelé emelő imával a tulajdonképpeni fölavatási aktust végezte püspök aa. Keresztelt Menyhárt E. kajántói pap, ezüst-menyegzői beszédet mondott Valler J. mákói pap s urvacsorai ágendát tartott Kolozsvári A. fejrődi pap aa, ki a püspök urral együttesen kiosztotta az urvacsorát is. Majd az egész szertartást bezárta Kustós Gy. ottani s. lelkész egy szépen előadott s minden tekintetben sikerült imával.

Az egyszerű s mégis lélekiemelő ünnepély iránt széleskörü érdeklődés nyilvánult, mit tanusit a Zeyk Károly, br. Győrői ajtoni patronusok, dr. Kolozsvári Sándor kolozsvári egyhm. főgondnok és egyet. tanár és családja, valamint a szomszédos vidékről számos intelligens egyén szives megjelenése. Délben Gombás I. gondnok házánál az összes vendégek részvételével ebéd volt, mely után a fiatalság táncra perdült.

Mi egy hasznosan és szépen töltött boldog nap emlékével hagytuk oda az örvendező falut, azon meggyőződéssel, hogy valahányszor egy új prot. templom épül föl, mindannyiszor újabb gát vettetik a vallástalanság s erkölcsi tévelygés veszedelme s még most is nagymérvü áradata ellen; hogy minden új templommal bátyája emelkedik a vallásosságnak, hazafiságnak s a jövendőnk mindennapi kenyerét termő mezőnek a nemzeti kulturának.

Az Ur gondviselése legyen az ő nevének dicsőségére szentelt új hajlékon s áldása nyugodjék meg az ő népén!

Z—s.

TÁRCA.

Index librorum prohibitorum.

Hajdan az egyetem es egyház nevezte így ama tiltott könyvtárt, melynek olvasmányai még az egyedül üdvözítő egyházban is az elkárkozás méltó félelmét kelthették föl. De itt nem ezekről az eretnek alkotásokról lesz szó. Azt mondják, hogy a peloponészoszi háboru bevégződött. Igen, az Ádám apánk álma! Komolyan, ahöz a ponthoz ért az idő kereke, a hol Ádám álma végéhez és teljesüléséhez közelg. A phalanszterbe jutottunk, hol Madách tudósa azt mondja Ádám apánknak: ime, ez a könyv Homerosz munkája, ma már csak hatvan évet meghaladott jámbor öregeknek szabad lapozgatni. Valóban így áll a dolog. Iskoláinkból összeszedik a hellen-irodalom alkotásait s elküldik a muzeumba, vagy antikvár magazinokba. Az orsz. törvényhozás elhatározta, hogy a görög remekirők fordításban használtassanak az iskolákban. A fordítás keresztülvitelének részleteit az intéző körök bölcsesége majd később állapítja meg. Átmeneti intézkedésül talán jó lesz, ha a fordítások megjelenéséig az ifjúság bizonyos francia regényekből vonja ki Páris szerelmeit.

Szabadelvü felfogás szerint, úgy is körül-belül egyre megy, hogy Priamosz fiáról, Párisról van-e szó, vagy Franciaország fővárosáról. Az eredmény mindenképpen párizsi. Sokkal nagyobb a különbség az eredeti munkák és a fordítások értéke között. S vajjon, vetettek-e számot az intézők ama különbséggel, melyről Göthe az mondja: «minden fordítás csinált virág, mely az eredetinek színét és alakját igen, de illatát nem adhatja vissza.» Addig is, azonban, mig valamely nagy tanács eldöntené, mely auktorok miképpen és kik által fordítottassanak, addig is, vegyünk föl egyet fordítás végett, mert «a tett halála az okoskodás.» Vegyük ez uttal Homeroszt, «a költők bibliáját!» Lássuk, minő halvány világ az, mely a fordításokban föltárul ama fényes helyett, mely az ifjuság lelke előtt bezárul s éppen a jellem-képződés nevezetes korszakában. A «Protestáns Közlöny» egyházas szelleméhez alkalmazkodva, a bemutatandó fordításokban, azon részleteket válogatom ki, melyek tartalmuknál fogva ilyen helyen is figyelmet nyerhetnek. E mutatóványok mind az Iliász első énekéből meritvék, s a valóságos élet köréhez tartozó mozzanatokot tartalmaznak és festenek. A tulajdon neveknél a könnyű, magyaros kiejtés ré-

szére kívánt hajolni a kedvezés, nem az etimologia feltételeihez. Az eredeti mérték helyett az a forma használtatott, melyet Arany J. a magyar epikai nyelvnek immár félreismerhetlenül megállapított. Baksai S. is ebben fordítá az Iliászt.

Imák, eskü s áldozatok Homérosznál.

I. *Khrizész imádsága.* (I. 33—51. v.)

Döbbenve a vén pap szót fogada rögtön,
S ment merre morajlik a tenger örökkön.
Méne előbb tompán, de mikor járt messze,
Apolló királyhoz hó fohászt ereszte:

«Ijjak Ura¹⁾, Khrizét a ki védve körzöd,
Szent Killát s Tenedoszt szigorúan őrzöd!
Egykor ha emeltem kedves oltárt néked
S bárányból, bikából rajt' szép falat égett,
S ha valaha tettem szemed előtt kedvest:
Most hallgass meg engem, ijjas isten, tedd ezt!
Kiért zokogásban záporokönyűm pergett:
Nyilzáporral verd meg azt a görög serget!»

Ez volt imádsága, Apollóhoz szálla,
S kelt Olymp ormáruul lelke busulása.
Ijjat vett vállára s körül csattos tegzet,
Csendültek nyilai a mint mozgott, rezgett.
Rengett erős válla haragos magának,
A mint vonult, rémlett barna éjszakának.

Aztán, megszállt messze, perdült az ijj-vessző
S támadott nyomában sűvöltés, ijjesztő
Csapkod vala elsőbb csak ebre, baromra,
Majd az embert sepri, hullatja halomra.

II. *Akhilleusz esküje.* (I. 234—245. v.)

«Valamint e botnak lombja ki nem serked,
Mert régen letörve, elhagyta a berket,
Zsenge lombos héjját a fejsze lemarta,
S görögöknél tartja törvénytevők marka,
Kik isten nevében ítélnék a népen
Hogy nem török esküt: olyan igaz²⁾ éppen
S öreg esküm léssen örök átok rajtad,
Majd ha az akhivok Akhill-szót sohajtnak,
Mikor nem segíthetsz, aggódol ámbátor,
Mikor Hektor előtt fogy, ritkúl a tábor,
Mikor a bú megtör s mikor eszed vesztéd:
Akkor lesz itt Akhill! Megsiratod ezt még!»
S vert aranyos botját földhő³⁾ teremtette.

III. *A kettős áldozat.* (I. 430—473. v.)

Fürge hajót Atrid vontat vala vízbe,
Hús evezőst abba s áldozatot vízbe
Föülletti rája Khrizeiszt, a bájost
Furfangos Uliszszesz a kormányhoz áll most.

¹⁾ Eredetileg: ezüst iju. A használt kifejezés a magyar epikai nyelvhez kíván közeledni. Aranynál: Hadak Ura, hallj szót, kinek neved isten!

²⁾ A hasonlító körmondat elő és utórésze nem teljesen összehangzó. Szabályosabban így lenne: a milyen bizonyos, hogy ez a vezéri bot soha lombot nem hajt: éppen oly bizonyos, hogy eskümet nem töröm meg. Hasonló fogyatékos periodusok nagy számmal találhatók a görögben, kivált az új szövetségi szent iratokban.

³⁾ A közelítő rag illetően megcsonkítására Aranynál is találunk példákat: «Gernotnak Od in ho' gaz lelke vitessék?» (Buda halálában.)

Aztán tova szállnak, lágy habokat szelve
Itthon meg a népnek mosakodni kelle.
Nagy tisztulás napját Atrid szabta rájok,
Tenger torka nyelte szennyökök', nyavalyájok'.

S aszu, sivár parton, kérelve Apollót,
Áldozatot hoztak száz marhára szöllöt:
Szine-java tulkot, szine-java barmot¹⁾,
Füstjök nagy egekre gömbökbe kavargott.

Odiszszeszt eddig elvitte a bárka,
S a nagy hekatombét khrizéi határba,
Örvényes öbölbe, hogy behajókéztak,
Lebonták s bevonták a vitorla vásznat.

Csipkés tenger-partra magok is kiszálltak,
Kiszállt Apollónak száz gyönyörű állat.
Elhagyta Khrizész a vizjáró gépet,
Bölcs Uliszszesz véle az oltárho' lépett
S ilyen szóval tette az apai kézbe:

«Oh Khrizész! királyunk hozzád jönni készíté,
Isten szent adóját s lányod hogy meghozzuk,
Görögök fejről oszlassuk a boszút
Kérelve, imádvá, ama királyt értek,
Ki ostort ereszte s csapása temérdek.»

Majd kezök megmosták, szózott árpát vettek,
S eképp imádkozott Khrizész közepettek:

«Ijjak Ura, Khrizét a ki védve körzöd,
Szent Killát s Tenedoszt szigorúan őrzöd!
Egykor imádságom szined elé szállván:
Láttam elégtételt hadaknak halálán.
Esdő szózatomra add ma is kegyelmed:
Görögök romlását mostan eléged meg!»

Elszálla fohásza, Fébusz elé röppent.
Ekkor imádkozni kezdnek vala többen,
Sós árpa suhogva kezeikből perge,
Barmok nyaka roppant s tört hátra tekerve²⁾

Akkoron kedvökre ittanak és ettek,
Borteli kancsókon gyűrűző fény rezgett;
Aztán poharazván, adtak ital-zsengét,
Naphosszat az istent zsolozsmázva zengék.
Majd, szárnyazugóbban órjás peján³⁾ dörge
Ijjak Urát ejtvén mély lelki gyönyörbe.

Vásárhelyi Zsigmond.

¹⁾ Tehát itt is tiszta, hibátlan, sőt a legjobb marha alkalmas áldozatra, mint a húnoknál is. Arany szerint is:

„Majd tiszta fehér mént, kin nem vala szepő
Kantár soha nem tört, nem nyűgöze gyeplő.“ (Buda halála.)

²⁾ Áldozatok alkalmával az alvilági istenek áldozati barmainak fejét a földre szegték, az égi istenekét hátra törék, hogy az áldozati barom ég felé forduljon fövel.

³⁾ A rhoduszi Koloszszus előtt Apollo tiszteletére zengett pejánokról, Goethe is emlékezik „Fauszt“ második részében s e dicsőeneket dr. Váradi Antal is „peján“ szóval fordítja, ámbár másképpen írja paean-nak:

„Halld Rhodosz a boldog imája ha szól
Végnélküli paean az ajkairól.“

Oseink áldozatánál is találunk chez hasonlót Arany leírásában, Buda halálában:

„Körben — karikában zendült magas ének,
Harsogva hatalmas túlkök felelének.“

Különfélelek.

= **Megtörtént az elképzeltetlen!** A minek még csak gondolatára is lelkünk megreszketett: megtörtént. Ott nyugszik már az anyaföldben, melyet a lángoló hazaszere- tet forró, lázas szenvedélyével szeretett; szelleme megtért az örökkévalóhoz, kinek szolgálatában állani, kinek országát építeni, volt életének magasztos gyönyörűsége. A kit a szívnek egészen a naivsáig menő gyermekies, tiszta érzése; a fősé- gesért rajongó lélek szárnyalása; az igazságnak a tudomány igaz mélységeivel való keresése mindenki előtt a tiszteletnek, a bámulatnak és az őszinte szeretetnek tárgyává tett: Szabó Károly nincs többé! Vele oly egész férfiú hullott ki so- rainkból, kit eléggé meggyászolni, senki sem képes, megsi- ratni mindenkinek tisztesség. Vesztes a tudományosság, mely- nek fáradhatatlan bajnoka volt; vesztes a közélet, melyet önzetlenül szolgált; vesztes az egyház, melynek a régi ha- gyományok szerinti puritán hive volt; és vesztesek vagyunk mi barátai, kik benne az aranytisztaágú jellemet csodáltuk és mellette, általa mindenha felmelegedtünk. Minta-ember volt. Milliók halnak meg, kik midőn szemüket lehunyják, nincse- nek többé: Szabó Károly oly nagy volt, hogy midőn meg- halt, még nagyobb lett. Szelleme évszázadokon keresztül fog kisugárzani történeti munkáiból, melyekkel új utakat tört; és nemzedékek fogják áldani szellemének alkotásait, melyekben a hazaszere tetnek emelt soha el nem muló oltárokat. Egy- házme gyénknek algondnoka volt, nevére 100 ftos alapítványt tett helybeli főtanodánknál egy szegény fiu számára; a mu- zeum-egylet magának kérte ki az eltemetés tisztességét; a székely pályadíj alap-bizottság pedig emléket fog állítani sirja fölé. Emléke élni fog. Emléke legyen áldott!

= **Templomok szenteltettek föl közelebből.** Kez- dődött Abrudbányán, folytatott Győrfalván és aug. 31-én- szenteltettek föl a barcsai és a piski-telepi új tem- plom. Főtiszt. püspök aa. mindenütt személyesen jelent meg, és úgy megjelenése, mint az egyszerű felavatási szertartás vég- rehajtása által feledhetetlen nyomokat hagyott az illető köz- ségekben. A jövő vasárnap fog megtörténni a medgyes templom felavatása, mely után következik még egész sora a szenteléseknek, melyek az őszre maradnak. És ha ezeket az alkotásokat látjuk, és ha figyelembe vesszük, hogy egy-egy ilyen romban heverő templomnak újból való restaurálása, vagy újnak építése egész vidékeket kelt addig nem is álmodott új életre úgy vallásos-egyházi, mint nemzetiségi tekintetben; és ha közvetlen tapasztalásból győződünk meg, hogy úgy az ér- dekelt hívek, mint a hidegen mérlegelő közönség mekkora tisztelettel, ragaszkodással és szeretettel ragaszkodik főtiszt. aához: valóban, nyugodtak lehetünk, hogy egy néhány szá- jaskodó, és alattomban rágalmazó ember pizkolódása meg nem bonthatja Anyaszentegyházunk békességét és meg nem akadályozhatja azt az előhaladást, mely századok mulasztását pótolja. A barcsai és piski-telepi ünnepély valóságos hazafias eseménynyé nőtte ki magát. A kath. hívek éppen oly buzgón és éppen annyi lelkesedéssel munkáltak közre, mint a refor- mátusok és nem csak mutatták, de mélyen érezték, hogy itt egy nagy és fontos missziót támogatnak, mely által szent kö- telességet teljesítenek és elhervadhatatlan érdemeket szereznek a haza iránt. Hogy Hunyadmegye főispánja, Pogány György, alispán Barcsay Kálmán, gr. Kun Géza, Barcsai Béla, Szath- mári György, orsz. képviselő, az egyházme gyé papsága, élén

az esperessel, a piski-telepi állomásfőnök, Daruvári Paulé Iván, Déváról, Szászvárosról és a vidékről sokan voltak jelen, nem is kell említetünk. Az ünnepélyesség fénye és mindenek fe- lett a piski-telepi templom tornya messze fogja vetni sugarát és hirdetni fogja egyházkerületünk dicsőségét és áldani azokat a kezeket, melyek azt emelték. Legyen rajta Istennek áldása!

= **A szászvárosi első papi állomásra** nem ke- vesebben, mint tizenkilencen folyamodtak. És pedig Rákosi György, papjelölt, Józsa Károly, dézsi segéd-pap, Káli Nagy Elek, bogdándi, Vince Ödön, kémeri, Molnár Albert, m.-vá- sárhelyi, Zsigmond Károly, körlelkész, Bedő Ferenc, peteki, Bartók György, nagy-enyedi, Csekmé Ferenc, gernyeszegi, Syl- veszter Domokos, vizaknai, Szócs Sándor, dévai, Benkő Lajos, h.-nánási, Gönci Lajos, koronkai, Bartalus János, bukaresti, Bitay Béla, brassói segéd-pap, Nagy István, n.-várad segéd- pap, Jancsó Lajos, m.-ujvári, Dombi Lajos, békés-gyulai és Bartha Lajos, tordosi lelkipásztor aai. A szászvárosi egyház gratulálhat magának e fényes névsorhoz, melyben annyi te- hetség és derék lelkipásztor található fel. A kandidáció fo- lyó hó 1-én történt meg főtiszt. püspök aa. elnöklete alatt. A kandidáló bizottság a következőkből állott: az egyház ré- széről Boc Samu, gondnok, dr. Lészay László, Fülöp György, Sándor János, tanár, Sükei Ferenc, papi biztosként Kis Mózes m.-németi lelkész és Simon Ferenc, tanár, mint jegyző. Fő- tiszt. püspök aa. nem élt szavazati jogával és felolvastatván a törvényt, figyelmeztette a bizottságot, hogy éljen jogával és kandidáljon a törvény által adott legszélsőbb határig. Mind- amellet, megtörténné a szavazás, egy hangulag csak három kandidáltatott és pedig Bartha Lajos, Bartók György és Sylveszter Domokos, aai. A törvény tör- vény és az megtartott; a kandidáló bizottság tagjainak lel- kiismerete szent és sérthetetlen: józan elmével senki sem tehet kifogást a tény korrekt volta ellen. Csak azt mondjuk, hogy a főnnebbi névsort tekintve, mi élünk volna jogunkkal és nyolcat kandidáltunk volna.

= **A theol. akadémián a papi szigorlatok** a ft. püspök ur elnöklete alatt befejeztetvén, az oly meglepő ered- ményt tüntetett föl, minő mostanában nem volt. Tizenhét papjelölt állott szigorlatra, kik közül tizenkettő (1) jeles és öt (2) jó osztályzatot nyert. Szívünkben óhajtuk, hogy e fé- nyos klaszszifikációt az élet is vajha igazolná! Hisszük és re- méljük.

= **A Károlyi-émlékre és alapra** ujabban adakoz- tak: a rettegi egyházközség 2 frt, a hívektől befolyt 84 kr, a lelkész adott 1 frtot, összesen 3 frt 84 kr; Csejd község 1 frt; az aranyos-polyáni egyház 2 frt, Bertalan József lel- kész 50 kr, összesen 2 frt 50 kr; a kézdivásárhelyi egyház 5 frt, a hívektől gyűlt 5 frt, összesen 10 frt; Nagy Ábra- hám vicei lelkész küldött 1 frtot; az erdővidéki ifjuság ál- tal rendezett multság jövedelmezett 22 frtot. E közlemé- nyünk összege 40 frt 34 kr. A mai napig egyházkerületünk- ben gyűlt 823 frt 98 kr.

= **Az alvinci ev. ref. egyházközség** ürességben levő papi állomására a kijelölés Elekes Viktor egyház- megyei jegyző, mint helyettes-esperes elnöklete alatt Gy.-Fé- hérvárt folyó hó 25-én történt meg. Kijelöltettek összesen nyolcan, u. m.: Balázs József, m.-régeni rendes lelkész; Bartha Lajos, egyetemi hallgató Berlinben, papjelölt; Ba- logh Sándor, őralja-boldogfalvi rendes lelkész; Benedek Károly, n.-enyedi s. lelkész; Darvai Lajos, muzsnai r. lelkész; Ferenci István, zalathnai r. lelkész; Kerekes András, zilahi vallástanító és Kertész István, szilágy- bagosi r. lelkész.

= **Az erdélyi egyházkerület énekeskönyvét** a szerződés szerint jogosult kiadó, Stein János utódja, újból ki- nyomatván, az a napokban jelent meg. Ez új kiadás elő- nyei: korrekt szöveg, szép, tis-ta betűk és nyomás, mely fő- leg a kótázatban legott szembe tűnik. A 272 oldalra ter- jedő, félvásonba kötött könyv ára 50 kr.

— **Folyó évi agasztus 19-én**, Vajda-Kamaráson elhunyt Zabolai Mihály ev. ref. tanító, életének 36-ik, tanítói pályájának 12-ik évében, Özvegyet és két kiskoru ár-vát hagyott maga után. Temetése f. hó 21-én volt; a mikor is a háznál imát és beszédet alsó-szováthi ref. lelkész t. Gáspár Samu tartott fölötte; a sirnál pedig Máthé János magyar-palatkai tanító méltatta az elhunyt kartárs érdemeit. Nyugodjék csendesen!

— **Sz.-Somlyói ref. énekvezér Péntek Józsefné**, szül. Száva Ida urasszony egy diszes megyszin, selyembársony, gazdagon aranyrojtzott szőszék-takaróval ajándékozta meg egyházamat. Mely adományért a nemes keblű ajándékozónak magam és egyházam nevében hálás köszönetemet nyilvánítani, kedves kötelességemnek ismerem. Lompért, augasztus 23. 1890. Fejér Ferenc ev. ref. lelkész.

— **Jótekonyság**. Csak imént volt szerencsém szívélyes köszönetet szavazni azon kegyes pártfogóknak, kik temp-

lomunk ügyét becses adományokkal hatályosan elősegítették. Azon kellemes helyzetben vagyok, hogy a nemes keblű pártfogók névsorának regisztrálását folytathatom. Ujabban adakoztak jószág igazgató t. Gálffy Sándor ur 1 frt Halmágyi N. 1 frt, Székely Géza 1 frt, Jakubek Lajos ur 2 frt, Kapusi Dániel ur 2 frt, Székely Árpád ur 2 frt. Az elébbi összeggel 255 fr 24 kr. Ezenkívül, e község iránti háliból, hol gyermek éveit töltötte és a hova oly sok emlék fűzi: ajánlott t. Székely Árpád, szamosfalvi lelkész ur, orgonára 15 frt; egyház községünk tevékeny, buzgó kántor-tanítója, Benke Mór ur, 20 frtot, két izben fizetendőleg. Midőn a jótékony adakozóknak szíves köszönetet mondok, kívánom, hogy legyen isten előtt kedves ez áldozat. *Székely Ferenc*, görgény-sz.-imrei ref. pap.

— **«Igazgató Tanácsunk üléséből»** feliratu tudósításunk végének közlését, tőlünk nem függő akadályok miatt jövő számunkra kellett halasztanunk.

HIVATALOS RÉSZ.

1982—1890.

KÖRLEVÉL.

Mindenik erd. ref. kollegium m. t. Elöljáróságának.

A m. kir. közoktatásügyi miniszter értesíté hatóságunkat, hogy miután

1) Báró Popp Gyula m. kir. honvédhadnagyak 1887. évi szeptember hó 2-án 607. ig. sz. a. kelt s állítólag elveszett érettségi bizonyítványát a dévai állami főreáliskola igazgatósága f. é. július 7-én 526. sz. a. másolatban kiállította.

2) Szakáll Istvánnak 1887. évi június 14-én 17. sz. a. kiadott s állítólag elveszett érettségi bizonyítványa helyébe f. é. július 7-én 17. sz. a. a losonci állami főgimnázium igazgatósága által másodlat állított ki.

3) A nagy-szombati kath. főgimnázium igazgatósága Sztanszkovszky Gábor pöstyéni lakosnak 1882. évi június hó 14-én 24—142. sz. a. keltezett eredeti érettségi bizonyítványát a folyó 1890. évi június hó 30-án 1019. sz. a. másodlatban kiállította.

4) A kecskeméti ev. ref. főgimnázium igazgatósága, Tályai Horváth Bertalan megyei tiszviselőnek 1878. évi június hó 12-én 12. sz. a. kiállított, de elveszett érettségi bizonyítványát f. é. július hó 2-án 12. sz. a. másodlatban kiadta.

Az idézett számú eredeti érettségi bizonyítványokat ezennel érvényteleneknek nyilvánítja.

Miről a mt. Elöljáróságot, tudomás vétel végett, értesítjük.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Ig. Tanácsától, Kolozsvártt, 1890. augasztus hó 24.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

2035—1890

KÖRLEVÉL.

a n.-enyedi, kolozsvári, maros-vásárhelyi és zilahi kollegiumok m. t. Elöljáróságaihoz.

Dr. Erődi Béla, a kolozsvári tankerület volt főigazgatója, új munkakörébe való átköltözése alkalmával, emelkedett hangu búcsu-levelet intézett hatóságunkhoz és ennek útján a volt tankerülete körébe eső kollegiumokhoz, meleg köszönetet mondva azért a készsleges támogatásért, melyben működése ideje alatt mind hatóságunk, mind az egyes intézetek részesítették.

Ig. Tanácsunk, mig egyfelől e búcsu-szózatot elismerő méltánlylattal viszonzta, másfelől kedves kötelességet teljesít a m. és t. Elöljáróságok ez úton való értesítésével.

Az erd. ev. ref. Egyházkerület Ig. Tanácsának, Kolozsvártt, 1890. aug. 25-én tartott üléséből.

Dr. Szász Béla,
előadó ig. tanácsos.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök-helyettes.

2109—1890.

KÖRLEVÉL.

Mindenik erdélyi ref. kollegium m. tt. Elöljáróságának.

Tudomás vétel végett értesítjük a m. tt. Elöljáróságot, hogy miután a k ö r m ö c b á n y a i főreáliskola igazgatója által Büchler Jenő, részére 1886 évi június hó 15-én 189 sz. a. kelt érettségi bizonyítványa helyébe, f. é. július hó 26-án 236. sz. a. másolat állított ki, a m. kir. közoktat. miniszter úr idei 34,363 sz. a. kelt leiratával, az eredeti érettségi bizonyítványt semmisnek nyilvánította.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató Tanácsától, Kolozsvártt, 1890. augasztus 30.

Parádi Kálmán
tanügyi előadó.

Dr. Kolozsvári Sándor
elnök-helyettes

1189—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a gyulafehérvári egyházmegyébe kebelezett b o r b e r e k i egyházközség kántor-tanító állomására ezennel pályázat nyittatik másodsor.

Javadalma: kerttel ellátott tisztességes lakás és 294 fr. egyházhatósági beclés szerint. Pályázati határnap szept. 30. folyamodványok nagytiszt. Tokos Sándor esperes afához küldendők, Vajadsra (u. p. Tövis).

Kolozsvártt, 1890. aug. 30.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

1180—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a sepsii egyházmegyébe kebelezett l i s z n y ó i egyházközség kántortanító állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom 326 frt, melyből 100 frt készpénz; kerttel és gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás.

Pályázati határnap sept. 25. Folyamodványok nagytiszt. Csiszér Gábor esperes aához küldendők Egerpatakra (u. p. Nagyborosnyó).

Kolozsvártt, 1890. aug. 30.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök

Felelős szerkesztő és kiadó: **Szász Gerő.**

Mai számunkhoz 1/4 iv melléklet van csatolva.

Nyomatott Ajtai K. Albert nyomdájában Kolozsvártt.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XX. Évfolyam.

Kolozsvárt, 1890. Szeptember 11.

37. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bármintue
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Konzervatív oppozíció.

Kolozsvártt aug. 13-án egyházi életünk újabb nyilvánulásai felett tanácskozott egy illusztris társaság, magas rangú férfiak, írók, istenfélő uri rendek, a születés és szellem arisztokratái. Bármely egyházas mozgalom szívemet örömmel tölti el; mert azt látom belőle, hogy az egyház és vallás ügye, melynek leginkább kell érdekelni az embert természet szerint, ismét figyelmet kelt; nem szükség mondanom tehát, hogy milyen indulattal tekintettem azon értekezletet, a melyben vallásunknak gyönyörűségei, ekklézsiáinknak pátronusai gyülekeztek össze, saját egyéni elhatározásuk folytán egyházunk érdekében tanácskozni s tenni.

És mit tett ez az illusztris társaság? Kijelentette, hogy az egyházkerület kormányzatában közelebbről észlelt túlkapásokat és jogsértéseket behatóan megvitatta, s ebből kifolyólag, szükségesnek tartja az egyházi hatóságok jogkörének szabatos körülírását, az egyházközségek s tanodák tulajdonjoga sérthetlenségének biztosítását s végül, az alapítványok épsége elvének újabb proklamálását; vagy, a dolgokat nevéken szólítva meg: állást foglal az Igazgató-Tanács eddigi működési körével, az egymillió kölcsönrel, s a kolozsvári paedagogiai és theologiai intézettel szemben.

«Szervezkedésük egyházi konzervatív fellépés», hirdetik a lapok, a melyek tájékozatlanságukban nem tudják elképzelni, mi minden történhetett az erdélyi részek református ekklézsiáiban öt esztendő alatt. Beszélnek veszélyes kockázatosokról, szolgálalkü Ig.-Tanácsról, két testvér uralmáról s több effélékről, a melyek az erdélyi egyházat az örvény felé viszik. A ki ismeri a magyarországi egyházi elemek egy jelentékeny kontingensének állásfoglalását erdélyi kerületünkkel szemben, lehetetlen, be nem látnia káros, veszélyes voltát ránk nézve az ilyen információknak.

Én a mozgalmas egyházi életben annak csak erejét s egészségét látom, de hogyha ez az újabb egyházi konzervatív mozgalom egy olyan hatóság megbénítására tör, a melytől munkásságot és tehetséget, bátorságot és erélyt követelünk, s ha egy már létesülésben levő olyan intézmény megakasztását célozza, a melyből egyházi és kollegiumi életünkre egészen új szellemet várunk kiáramlani, úgy e konzervativizmus egyenlő a maradisággal s akkor én lelkem egész tüzével álllok a haladás oltárához, hogy annak lángját éleszem, növeljem. De lehet, hogy e fellépés csupán egy elv védelme szándékozik lenni; védelme az egyházban ősi örökség gyanánt élő konzervatív elvnek theoretikus okokból, mely nem akarja kiszedni a kerekeket, csak kritikai féket alkalmaz a haladó mozdonyra s vészharítókról gondoskodik: úgy e fellépés szép és tiszteletre méltó s én is leborulok előtte, mint nemes elv előtt.

Azonban, lehet egy elv mindig szép és tiszteletre méltó, de nem lehet mindig hasznos és szükséges. Merő teoriákkal pedig nem kormányozhatunk, mert azokból rendszeren hiányzik a gyakorlati élet iránt való egességes érzék.

Mit akar pedig ez a konzervatív oppozíció? Azt, hogy az Igazgató-Tanács vezesse csak a beadványok hivatalos számaint; hajtsa a közigazgatás rendszeres zakatolása malmait; a püspök szenteljen papokat, oldozzon ligákat, adjon dispencziókat; Nagy-Enyed e «világ közepe» és papnöveldéje álljon s virágozzék ennek utána is; a presbiteri jogok épségben tartassanak, az egyházakat, kollegiumokat csendes dolgaikban felülről senki se zavarja; szóval, maradjon úgy minden, a mint régebben volt, az 5—6 év előtti dicső (!) multban, a melyben egyházközségek pénzei elkallódtak, a templomok romba dőltek, a papság lelkében mindinkább behamvadzott a tűz, professoratus és kollegiumok mindinkább kivetkőztek egyházi jellegülő, a központi pénzalapok kellő kihasználás

nélkül heverték, mint a Jézus hűtlen sáfárának talentuma, s a nemzetlét sziklájából fakadt forrás széthulló drága cseppjeit nyomtalanul elitta az idegen homok; a melyben nem gyülekeztek össze aug. 13-ki nagytekintetű urak, sem istenfélő prédikátori rend, hogy önszántukból keresnének a szegény beteg egyház számára aranyat, fehér ruhát és szemgyógyító irat; nem, mert semmi mérész tervezetek, tulkapások, lázas tevékenységek, veszélyes kísérletek nem bolygatták a vastag hamuréteg alatt szunnyadó kebleket, a melyek elmondhatták magukról, hogy «bizony por és hamu vagyunk.»

Mi nem kívánjuk vissza ezt a kort. Előttünk drágább az egyház és a nemzet érdeke, mint a kormányzás neme, mint valamely alkotmány-theoria csökönös keresztülvitele. Mi nem tartozunk azok közé, a kik az alkotmány betűit, mikor az egyház érdeke másként diktálja is, annyira végcélnek tekintik, hogy érette mindent feláldoznak, belőle pedig semmit. Mátyás uralma Magyarországon, a nagy Frigyesé Poroszországban abszolutizmus volt, nemes, felvilágosodott önuralom. Bennök mennyi mérész tulkapás, jogsértés és mégis találhat-e a nemzet történetében fényesebb képet ezeknél?

Nagyot csak nagy mérészséggel, ujat csak új eszközök igénybe vételével lehet létre hozni. Mikor Magyarországon nemzetet akartak teremteni, eltörölték a rendi alkotmányt; mikor vasutat akartak építeni, megváltoztatták azt a törvényt, hogy a birtokjog sérthetlensége szent. Az egyetemes egyház nagy egyházépítési munkájában a közalapi segélyek osztogatásakor úgy jár el, hogy a pénzt elveszi onnan, a hol több van és oda teszi, a hol nincs elég.

Ugy ám, de fontosabb ennél a konzervatív alkotmányos elv! Mekkora kommunizmus ez a reformált egyházban! Ha a gyakorlati élet kielégítése volna a fő, mivé lennének a nagyszerű doktrinér teoriák!

Az egyház új élet mozgalmái közt van. Mikor a tenger megmozdul, a nyugodt felszínen ezer hullámgyűrű támad, egymásra tolulnak a vizek. A nagy egyházi érdekek mozgalmában hány kicsinyes érdek jön összeütközésbe, hány lényegtelen paragrafus szenved sérülést! Most egyik, majd a másik tag jajdul fel, a melyek lecsendesítésére szükség van Menenius Agrippákra.

Frázis nélkül mondhatjuk, hogy egyházi tekintetben nagy időket élünk. Ilyen körülmények

közt, szükség van egy Igazgató-Tanácsra, nem hogy kiegyenlítse a napi ügyek számláit, hanem hogy egy magas egyházpolitika elvei szerint kezdeményezzen, alkasson, vezessen. A régi Ausztriára egy kiváló ismerője azt az ítéletet mondta, hogy csak igazgatott, de nem kormányzott. Egyházunkban az állandó Igazgató-Tanácsnak legfőbb bűne volna, ha állandólag csak igazgatna. Szükség van egy püspökre is, a ki magában egyesítse mindazon erőket, a mik képesítik, hogy egyházának kormányzója, építkező gondnoka és finanszírozója legyen.

Mindez emlegetett veszélyeknél sokkal nagyobb veszedelme volna egyházkerületünknek, ha ezek nem volnának meg neki, vagy ha az egyház javáért örökösen gondolkodó, bibelődő elméket gáncsolnók, elkedvetlenítők, tétlenségre kárhozzátatók.

Isten vezérli a szent bárkát, s a mérész kormányos nem ijed meg a háborgó haboktól.

Bitay Béla.

Néhány szó a „Refleksziók”-hoz.

Zajzon János «Kik a választók» című cikkemre hosszú refleksziót írt. Ezt okosan cselekedte. Ugy is kell. Szóljon hozzá, a ki érti. Mondja el, a mit tud, hát ha külső valami bölcs dolog. Sok dologban ért velem egyet; sokban nem értek én vele. Abban azonban mindketten hasonlatosak vagyunk, hogy az ő «Refleksziói» után sem látszik még felelet, vagy azt jelző szándék. Így már most én kell hogy kérjem a szerkesztőnket, engedje meg nekem, hogy még én szólhassak hozzá, a mit már az a körülmény is követel, mert Zajzon János cikkének címébe az én nevemet beletette. Tehát, ki levén hiva, az elől nem lehet kitérnem. Hát elmondok, a mit ellehet. Azt azonban ne várja Z. J. hogy én is akkora hosszúra ereszszem, mint ő.

Ugy emlékszem, arra az általam felvetett kérdésre, négy megoldási módot említék, azon toldalékkal zárva be, hogy lehetne itt még több is. Bizonyára, ez ingerelte rá Z. J.-t is, hogy megkritizálva, az általam mondottakat eldobja s egy ötödiket állítson legigazságosabbnak, és leghelyesebbnek. Ez az egyedüli legigazságosabb és leghelyesebb mód pedig szól illetéknéppen: «E végett helyes és célszerű változtatás lenne az, hogy papjainkat az egyházkerületi közgyűlés válaszsza.»

Én erre egyszerűen csak a mondó vagyok, hogy nem lehet. Akár hiszi el ezt nekem Z., akár nem. Én erre a módra is gondoltam és őszintén mondván, nem mertem előállani vele. Nem, mert dacára annak, hogy biz én jogi tanulmányaimmal maig is adósa vagyok magamnak, mégis láttam, hogy erre semmi törvényes alapot nem látok. Ám, ha Z. lát, úgy jó lesz vala, vele előrukkolni; mert hiszen azt csak nem képzelem, hogy magas, hangzatos szavait mi választók jognak fogadjuk, s eltűrjük, hogy papot és mestert más küldjön nekünk. Ezt ne

képzelse. Hogy a közgyűlés az erdélyi összes kálvinizmust képviseli, azt jól tudjuk mi is; de ám éppen ez a baj, hogy képviseli, s ha már nekünk dézmásoknak igen, úgy már miért ne küldene a képeseknek is, hiszen azokat is csak úgy képviseli? Ez nem lehet. És nem is erről kell itt most gondolkodni, hanem arról, hogy megmaradjon a káposzta is, jól lakják a kecske is. Ezt a bajos problémát kellene megoldani. Ha a politikai, vagy ha úgy tetszik, a közigazgatási életet vesszük példának, igen különös, sőt furcsa esetek kerülnének elő. Falusi bírót és körjegyzőt kellene hogy válasszon a vármegye, hiszen az csak képviseli eléggé. Az alispántól le aztán minden vármegyei tisztviselőt az országgyűlés, mert hát az is képviselő; az országgyűlést, nó, bizony ott megakadunk, ha azt csak nem a király választaná. Mondhatná ugyan Z., hogy bizony maholnap a szolgabíró is kinevezik: de ám, ne tévesszük össze ezt a két jogelvezeti módot s annyira ne, hogy ha az egyház-község jogával a püspöki kinevezést össze tudja egyeztetni, én úgy leteszem a tollat s nem lesz több mondani valóm.

Ne feledjük más felől azt sem, hogy annak az egyházkerületi közgyűlésnek, mint a kalvinizmus egyetemének, igen is van törvényhozói, ellenőrzési joga, és ezt gyakorolja is; de hogy az egyházközségek szabad választási autonóm jogait is kezébe ragadja, arra kádenciát senki sem mond. Az merőben ellenkeznék a protestantizmussal, annak hagyományos szabad szellemével. Ugy ám, hogy én nagy szívésséggel venném Z. Jánostól, ha ki tudná mutatni az alapot, melyen tanárainkat is választja. Igen is, van joga megválasztani az egyházkerület hivatalnokait, püspök, notárius, stb., az egyházmegyei gondnokokat, kikkel együtt gyakorolja az ellenőrzés jogát. De az egyházközség hivatalnokait, kiket az az egyházközség fizet, ahhoz nincs joga. Ismétlem, a mit a multkor is mondtam egyetlen jogos, igazságos mód, kikutatni, kik azok, kiknek elődeik a dézmát fizették s csak azok utódai birhatnak szavazati joggal. De, miután és ebben Z. is egyetért velem, az teljesen lehetetlen, más olyan megoldási mód után kell nézni, mely ne bántsa sem az egyházközség jogát, és mégis birjon az igazságnak és a kalvinizmusnak jellegével. Nem bocsátkozhatom itt megint ismétlésekbe, azért kénytelen vagyok, egyszerűen utalni a multkor mondottakra: tessék azt jobban megszivlelni. Nem állithatom, hogy jobbat valaki ne mondhatna, sőt magam is mondom másokat is, hiszen, említém lehet itt találgatni, longum et latum.

Irjuk hát azért ide: nró 1. Lehetne a dolgot kiegyenlíteni úgy is, ha csakugyan behoznók a képviselői rendszert. Igen, ez lehetséges, de az egyházközségen. Ugyanis, a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségben a püspöknek, az esperesi vizsgálat alatt állókban az esperesnek elnöklete alatt az egyházközségben lakó minden egyesnek egyenlő szavazata mellett 18—24 tagból álló képviselőletet lehetne állítani. Ez lenne aztán az a testület, melyet Z. J. a kerületi közgyűlésben lát. Ez nem is csoda, nem is új és törvényes.

Ez a rendszer már gyakorlatban van, és pedig kepefizető községben. Például idézem Kovásznát. És ha ennek a képviselőletnek összeállításával szorgalmasan szem előtt tartanók az antikva szeszziót, úgy még az igazság is

nagyon meg lenne közelítve. Ez lenne a nró 1, mely felett gondolkodni, talán érdemes.

(Vége következik.)

Csulak Lajos.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, aug. 25. 26.

(Vége.)

Dr. Erődi Béla, a kolozsvári tankerület kir. főigazgatói állásáról a budapesti Ferenc-József nevelőintézet kormányzójává nevezetvé ki, igen meleg hangon tartott bucsu-szózatot intéz Ig.-Tanácsunkhoz és a volt tankerületébe tartozó főgimnáziumainkhoz, miután, mint jelzi, csak öröme szolgált e körben végzett magasrendű hivatása közben az a szives előzékenység, melyet hatóságaink részéről tapasztalt. Igazgató-Tanácsunk értesíti e búcsuról illető hatóságainkat, a távozó kormányzóhoz pedig hasonló szívélyes választ intéz, a maga részéről is teljesen méltányolván azt az ügybuzgó és jóakaró eljárást, melyet nevezett hivatalos munkakörében rövid működése ideje alatt is tanusított.

A dézsi egyházmegyei pénztár átadásáról szóló okmány korábbi bemutatása alkalmával, mint akkor jelezte volt, az espereshez némely pontra nézve fölvilágosítás iránti kérdéseket kelle intézni. Az esperes most válaszolt s ehhez képest kitént, hogy az egyházmegyei pénztárban «a ref. püspöki jószág tömege» cím alatt kezelt 73 frt 33 krnyi összeg abból az időből származó összeg, a midőn b. e. Nagy Péter püspök a körtvélyesi püspöki erdőkezelésre kivételesen egyszer nem volt kénytelen sajátjából ráfizetni s egy kis jövedelem maradván, a jószág akkori kezelőjével, néhai Almási Sámuel esperes aá.-val, a csekély összeget takarékpénztárra helyeztette s ez növekedett azóta kamataival a jelzett összegre. Az Ig.-Tanács elrendeli a tak.-pénztári-könyv beszolgáltatását s értesíti egyszersmind a néhai püspök örökösait a hagyaték e vagyonszétéről. A másik két pontra vonatkozó fölvilágosítás jelentéktelenebb ügyekről szól.

A szilágy-szolnoki egyházmegyei idej tavaszi közgyűlése három fölterjesztést intézett Ig.-Tanácsunkhoz. Egyikben indítványt kíván az idej egyházkerületi közgyűléshez tételni annak kimondása érdekében, hogy a krajcáros-élőtőke járuléki diaszporák lélekszáma után ne szedessenek, vagy legalább e címen 5% az évi járulékokból elengedtesék, tekintettel arra, hogy a fölszedés majdnem lehetetlen s így a megfelelő teher az egyházmegyei pénztárakra háramlik. A krajcáros-élőtőke bevételei majdnem teljesen le levén foglalva s különben is az élőtőke ügyeinek első sorban intézője a püspöki szék levén, a kérdés véleményadásra e forumhoz tételik át. A másodikban köszönetet mond a benedekfalvi óvó-iskola iránt tanusított jóakarótért s hivatkozva arra, hogy ez iskola 6 □^o területén 42 növendék szorong, kéri az államsegély kiosztásánál ez iskolának is figyelembe vételét. A köszönet tudomásul vétetik s az egyházmegye utasítatik, hogy annak idején külön folyamodjék államsegélyért. A harmadikban köszönetet mond a kultuszminiszternek, hatóságunk útján, a menyői, kusalyi és somlyó-ujlaki műtörténelmi értékű templomok restaurálására adott 400,

300 és 500 ftos segélyekért s kéri kieszközlését az ákosi hasonló templom segélyezésének. Az Ig.-Tanács a köszönetet akkor fogja tolmácsolni, a midőn az ákosi templomot illető s ez uttal bekért részletes adatokat is megkapva, abban a helyzetben lesz, hogy a fölterjesztést megteheti a miniszterhez.

Maros-décsei egyházközségünk egy 14 holdas fekvőt kíván kepeváltó alapjának tőkéje befektetésére vásárolni, 2800 frton. Tőkéjének fölhajtása, azonban, hosszabb időt vevén igénybe, a szerződés megkötésekor fizetendő 1000 frtnyi vételár-részletet kölcsön kéri az egyházkerülettől, 6% kamatra s megállapított részletek szerint való törlesztésre. Az Ig.-Tanács, az előnyösnek ígérkező vásárlás lehetővé tételére, kiutalványozza a kért kölcsönt.

Egy helybeli házbirtokos becsló-biztosaink által megbecsült házára, 7% kamat és betáblázás mellett, 1500 frt kölcsönt kér, mit a szokott biztosítási módokatok iránti kötelezettség elvállalásával, meg is nyer.

A nyárszói volt kántor lemondván, az ellenében folyamatban volt vizsgálati eljárás deponáltatik.

A m.-n.-zsombori kántor, az elaggult pap helyett teljesített templomi szolgálatai jutalmául, a közmivelődési egyesülettel kötött szerződés ellenére, a kántori kan. porciót is használta, de a politikai községi előljáróságtól e föld jövedelmezőségére nézve oly bizonyítványt nyújtott be, mely az egyházhatósági becslés útján kimutatott értékénél jóval csekélyebbet tüntetett föl. Most az esperes, fölhívásra, igazolta, hogy az egyházi becslés mondott igazat, mihez képest a fekvő használata, míg a papi állomás betöltésének ideje elkövetkezik, a kántornál hagyatik s részére további segély-pénz, e külön szolgálatok címén, meg nem szavazható.

Az egyházkerületi theologiai akadémia és paedagogium bel-király-utcai házában az egyik bérlő u. n. amerikai parkettel kívánja szobáit padoztatni, mintegy 520—550 frtnyi költséggel, házbérének évi 40 frttal való fölemelését ajánlva föl. A munka végrehajtását, lehetőleg mérsékeltbb összegért s 50 frt béremelés föltételével, engedélyezi az Ig.-Tanács.

A boldog emlékü b. Wesselényi Róza nevére néhai gr. Bánffy Béla által tett alapítvány nagy nehézségekkel biztosított tőkéjének ügye, a visszafizetés módzatainak megállapításával, istennek hála, végelintézést nyert.

A csomafáji egyházközség, papi telke bővítésére, egy szomszédos telket akar megvásárolni s erre megfelelő kölcsönért folyamodik. Miután, azonban, a kért tőke visszatérítését biztosítani nem tudja, kérése nem teljesíthető.

A mihályfalvi templom folyamatban levő javításának munkája befejezésére még 400 frt kívántatik. Ig.-Tanács a szükségét belátva, megadja a kért kölcsönt, de, annak idején részletes elszámolást vár s fölhívja az esperest, hogy a kezére utalványozott pénzből, első sorban, a pléhest fizesse ki, a ki követelése kielégítését panaszos iratában már előbb kérte.

A sóváradai torony bádogg-fedelezése sürgős levén, az egyházmegyei tanács felhatalmazást nyer, hogy a munka kivitele iránti szerződést megköthesse, annyival

is inkább, mivel a fedezetet az egyházközség a maga erején állítja elő.

A fehéregyházi templom kijavitása befejeztetvén, az elszámolás jóváhagyatik, az Ig.-Tanács, egyszersmind, megerősítvén a padok kiigazítása iránt kötött szerződést is, valamint a költségvetést a harmonium beszerzésére nézve.

A kis-eskülli kántortanítói állomás betöltése, java-dalom 192 frt 57 kr, eddig is nem választás, hanem ki-nevezés útján történvén, főt. püspök aa. fölkéretik, a szükséges lépések megtételére.

A nyéni pap, az első foku fegyelmi törvényszék el-marasztaló ítélete ellenében, a törvényes határidőn kívül, kérést illetőleg föllebbezést adott be főt. püspök aához, illetőleg az Ig.-Tanácskoz. Az illetéktelen helyre és pedig határidőn túl beadott kérés és föllebbezés hivatalból visszautasítottatik.

Az orbai egyházmegye közgyűlésének utóbbi jegyzőkönyve, mely bőv. kegyadományokról és alapítványokról foglal magában jelentést, örvendetes tudomásul vétetik, az Ig.-Tanács egyetlen megjegyzése pedig, mely az egyházmegyei tanács félelvi működéséről szóló jelentés egész terjedelmében való jegyzőkönyvre vételét illeti, közöltetik a közgyűléssel, egyebekben elismerés nyilvánítván az egyházmegyei élet rendben folyása iránt.

Az abrudbányai, immár isten dicsőségére fölszentelt templom építész-vállalkozójának újabb kereseti kimutatására 2000 frt kiutalványoztatik.

A kükküllői egyházmegye esperese, meleg ajánlattal terjeszti föl három körébe eső pap aá-nak rendkívüli segélykérését, kik, fájdalom, részint több éven át szenvedett rossz termés, mindhárman az idei nagy jégverés címén kénytelenek az egyházkerület segélyéhez folyamodni. Nemes Árpád, m.-bodoni pap aa., kérése rendben levén, a jövő évben kiosztásra kerülő áll. segélyből 100, és főt. püspök aa. adományából 25 frt, összesen 125 frt segélyt kap, míg a másik két folyamodó szabályszerű kérvény beadására utasított.

Özvegy gróf Bethlen Istvánné, gr. Teleki Ilona ónga, a többek között, a m.-sámsondi egyházközségnek is majdnem páratlan patronája. Így, járul évenként a papi javadalomhoz 150, a tanítóéhoz 60 frttal, 12 iskolás fiú és leány fölruházására ad 65, tankönyvekre és írószerekre 20 frtot; ezen kívül öt év alatt segítette az egyházközséget a papi lak építésekor 500 frttal és 50,000 téglával, adósságtörlesztésre 400 frttal, templomkulcsolásra 102 frttal, összesen 1002 frttal és 50,000 téglával. Mindezekkel szemben, a törvényben a patronusok részére biztosított jogok mértékén jóval alul maradván, a papi és k. tanítói választásoknál csupán 36 szavazatot kíván a maga részére biztosíttatni, mit az egyházmegyei tanács abban a biztos tudatban terjeszt jóváhagyás alá, hogy e javadalmak a nemes patrona életében meg nem szünek. Az Ig.-Tanács jóváhagyja e megállapítást és az egyházkerület nevében őszinte és mély hálától sugalt elismerését fejezi ki a nagylelkű jótévő iránt.

Ezeken kívül több ügy láttatott még el.

Az egyházmegyékből.

I.

Az abrudbányai új templom felszentelése.

Az abrudbányai gyönyörű új templomot főpüspök úr folyó év augusztus 20-án szentelte fel.

Az ünnepélyességek főpüspök úr Szász Domokos püspök fogadtatásával kezdődtek, ki Zeyk Gábor, egyházmegyei főgondnok, s az egyházmegye papságának egy része s több világi egyháztág kíséretében augusztus 19-én estve érkezett Abrudbányára.

A verespataki járás határán főpüspök urat és kíséretét Frics Vilmos, főszolgabíró, s valamivel odább egy diszes diadalkapu alatt, Molnár Albert, abrudbányai ref. lelkész fogadta. Püspök úr mindkét üdvözlésre szokott ékesszólásával felelt. A bevonulás a városba az egész vidék magyar intelligenciája, lovas banderium, és beláthatlan kocsisor kíséretében történt.

Az esti órákban a főtisztelött püspök urat fáklás-mennel tisztelték meg, ki az üdvözlő beszédre, a hazaszeretet és békés egyetértés eszméjét hangoztatva, válaszolt.

István királyunk napján folyt le a gyönyörű új templom felszentelése; azon napon, mely nemzeti fenmaradásunknak nagy emlékeit költve fellelkünkben, lelkünk elé varázsolta az első magyar király dicső emlékezetét, ki a magyar-állam alapvetésének nagy munkájára vetette volt kezét.

Élő bizonyágképpen állott lelkünk előtt e napon, hogy a mindenható nemzetünk sorsa, mivelődési folyama felett mindenkoron atyai kegyelmével örökösök.

1849. május 10-én az abrudbányai magyarság felett is megnehezedett az időknék járása. A fellázadt oláhok megkezdették a véres munkát. A felbőszített nép dühe az Istenháznak széthányásától sem irtózott. 24 óra alatt romjaiban hevert hitünk és nemzetiségünk e védbástyája. Ezen kívül az iskoja, papilak, s az egyház többi épületei, urasztali edényei, terítékei, pénztárában volt pénze, irományai s kamatra kiadott tőkéről szóló kötlevelei is részint elégettettek, részint elraboltattak, miből aztán önkint következék, hogy, miután az adósoknak nagy része elveszett, a biztosítékul lekötött javak pedig romba dültek, a kevés megmaradtak által a tartozások vagy el nem ismertettek, vagy, ha el is ismertettek, a romok alig egytizedrészét érték fel a reáadott tőkének.

Ilyen állapotban találták a forradalomból megmaradt kevés ref. magyar elem s később ezen városba települt hivatásunk az egyház javait 1850. és 1851-ben, kikben annyi vesztés és keserű napok után sem tört meg Jeremiás próféta erős hite, a melylyel népének magasztos hivatásán csüngött vala. Legelőször is azon gondolkoztak, mi módon lehetne a papi lakot felépíteni, lakhatóvá tenni, s azután egy értelmes és lelkes papot hozni, kinek vezetése mellett az egyház javait rendbe szedjék. Ezen célok elérése istennek kegyelme és saját erőiknek megfeszítése mellett annyiban sikerült is, hogy a papi lakot és iskolát romjaikból kiemelve, 1851-ben megválaszthaták lelkésznek Basa Istvánt, ki az egyház vagyoni rendbehozatala terén magának kiváló érdemeket szerzett.

De, a mi legfőbb, hiányzott még a templom, e védbástyája a nemzeti fenmaradásnak. Nagy erőfeszítés, melyben az oroszok részét főpüspök urat illeti, lehetővé tette, hogy

az abrudbányai új templom ez évben felépüljön s ez által annak a valódi magyarságnak, melynek ott a felvidéken fontos miszsiói vannak, új erőnek és új életnek forrása nyitassék meg.

A felszentelési szónoklatot Elekes Viktor, gy. féhérvári lelkész és egyházmegyei jegyző tartotta, kinek lendületes és hazafias beszéde nagy hatást keltett. Főpüspök úr gyönyörű felszentelési imája után Tokos Sándor, esperes mondott urvacsora-osztási beszédet; majd Ferenci, zalathnai lelkész, keresztelt meg egy kisdedit. Főpüspök úrunk áldása fejezte be a gyönyörű ünnepélyt; s mi azon meggyőződéssel távoztunk istennek szent házából, hogy, bár lesujthat minket a vihar, mint lesujtja az ezredéves tölgy szélső ágait a nekiirányzott szélvész, istennek kegyelme, ha levért, fel is emelt, ha csapásokat mért ránk, meg is vigasztalt.

A templomi ünnepélyességek végeztével főpüspök úr az összes felekezetek és hatóságok tisztelgéseit fogadta, mely után bankett következett, hol mintegy kétszázan jelentek meg, és a melyen nem hiányoztak a lelkes felköszöntések.

Midőn az erdélyi részek nyugati havasai között hitünk és anyanyelvünk oltalmára új bástyát emelt a lelkesülés: méltán örül a mi szívünk s óhajtjuk, hogy legyen ez új templom évszázadokon át a vallásos hitnek, a békének, és szeretetnek csarnoka!

X.

II.

A görcsöni templom-építés és templom-lelet.

(1890. aug. 18.)

Báró Wesselényi Miklós szilágymegyei főispán és egyházmegyei főgondnok úr a görcsöni református egyház paticsoldalu ódon-temploma helyén új kőtemplomot épített. Az építéshez az egyházhívek 750 forinttal járultak, s némi vekturával. Őfelsége, a Király, 100 frtot, a konvent is 100 forintot adott e célra. Minden egyéb költség a nagynevű báró által fedeztetik.

A fundamentum ünnepélyesen, vallásos szertartással f. évi aug. hó 11-én tétetett le. Molnár és Halász jó hírű vállalkozók szorgalmasan dolgoztak. Folyó évi okt. 15-re a torony is újból fedve, a templom egészen felépítve, felszerelve belsőleg is, számba adatik a szerződés értelmében.

E kedves tudósítással kapcsolatosan a görcsöni templom-leletről következőleg referálhatok.

Folyó évi aug. 18-án a munkások a régi szószékkel szemben, az urasztala helye alatt, a templom-tér tervszerű beavágása közben, senki által nem ismert 1½ mtr. magas, 2 mtr. széles, 3 mtr. hosszú kriptára találtak. A kriptában csak is egy tölgyfa burkolatba foglalt egy és fél mtr. hosszúságú zöld bársonnyal bevont koporsó volt.

Az érintésre összeomlott koporsó oldalán kerek fejű rézszegekkel kivetetű betűk tüntek elő.

Br. Wesselényi Miklós főispán, Szikszay Lajos alispán, tudós történelmi s régészeti buvár, Nagy László, esperes, Botka Károly e. m. direktor, saját kezeikkel szedték, rakták össze a belső koporsó darabjait, ruhadarabokat, még el nem porlott csontokat, s végül tisztán olvashatók lettek a koporsó egyik oldalán eme betűk: OB: A: MDXC; olvasva; «Obiit Anno 1590.» A másik oldalon következő betűk vannak: P. V. D. M.; olvasva: «Pastor Verbi Divini Minister.»

A ruha darabokból kivehető volt egy bársony nyak-

gallér, egy bőr-öv, néhány feketén emailrozott ezüst kabátgomb, egy pár cipő, melynek szárában a fűzősij nincs elszakadozva, a sarok alacson, a talp és sarok bélében tengeri moha bámulatos épségben, a talpat a sarokkal ép faszegek tartják össze.

Konstatáltatott, hogy a szilágysági reformáció idejében, külföldi akadémiáról jött református pap, közép nagyságu, s az állkapcákban meglevő apró, hiánytalan fogakról következtetve, fiatal korában elhalt «P a s t o r» temettetett a kriptába az akkori udvar ura által. Valószínűleg, mint udvari pap és nevelő kedvence volt a földes urnak.

Remélhető, hogy a kriptá bejárásánál poronddal betömött kőajtófeleken az Epitáfium is feltalálatik. Br. Wesselényi Miklós ömlga erre vonatkozólig rendelkezett a munkavezetőnek.

Utoljára kérdés merült fel: mi legyen a kriptával? Br. Wesselényi Miklós ömlga. határozott, mondván: «legyen azé a kriptá ezután is, a kié volt!»

Ime, így találkozott 300 év multán a kegyelet újabb kegyelettel!

Dobay Lajos,
ballai ev. reform. pap.

TÁRCA.

Egyháztörténeti adalékok.

I.

Michael Apafi, etc.

Fidelis nobis dilecte, etc.

Nyilván lehet Kgládnél, mely igen elfogytak birodalmunkból a tudós lelki tanítók, praedikátorok, egy néhány ekklesiák most is pap nélkül vannak. A dévait, a mint tudja Kld is, Udvarhelyre kelle collocálnunk (Szentgyörgyi Dávid). Nem régiben egy szászvárosi becsületes praedikátor maga szükségéi végett Magyarországon jártában igérték magokat az aranyos-medgyesi praedikátor Dobrai Mihály és Szathmár-Németi Ujvári Orbán uramék, hogyha szükségünk volna olyan becsületes tudós tanítókra, birodalmunkba örömmel eljönének. Minekokáért kegyelmesen parancsoljuk kgládnak, hogy ő kgyelmöket requiráltassa levelével a mi nevünk alatt s keresvén, találjon módot behozatásokban, akár egyszersmind, akár sejunctim. A medgyesit Kemény Jánosné (Kemény János fejedelem 2-dik neje) asszonyom ő kgládnak Bányáig, vagy Kővárig elszállíttatja igireti szerint; a németit pedig, ki a mint értjük, talám Csegődre fogott kimenni, mind a két becsületes emberekre gondot viseltetvén, jó gondoviselés alatt hozattassa be birodalmunkba. Secus non facturus. Datum in Civitate nostra Alba Julia, die 8-a mensis maji ao 1667. Apafi m pr.

Michael Apafi etc.

II.

Generose Fidelis dilecte, Salutem et gratiam nostram.

Im a kgládnak írása szerint való szükségre megvétetvén a paripát, el is küldöttük. Annak felette, a mint ennekelőtte is emlékeztünk volt a huszti praedikátor állapotja felől kgládnak: mely szükséges volna a dévai ekklesiához egy tanító ember, hogyha kedve volna hozzá, hozná be magával kgládnak. Ezokáért most ujabbán is megtaláltatván azon böcsületes praedikátor embernek kgládnak által való behivattatása felől, parancsoljuk kegyelmesen, feledékeny ne légyen felőle, avagy ha kedve hozzá nem lészén, hogy sem még fogyatkozzék inkább is az ekklesiá: más becsületes embert is igyekeznék szerezni, rám kdlg is commendál vala némely napokban egyet s akármelyike légyen, fáradozzék. Kgládnak magával együtt behozni, kegyelmesen agnoscáljuk mi is kegyelmedtől. Cui de reliquo gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Fogaras, 1-a martii ao. 1668. Apafi m. pr.

Kivül cim: Generoso Michaeli Teleki de Szék, arcis

et praesidii Kőváriensis Capitaneo Supr. ac comitatus Maramarosensis Comiti Substituto itidem Supremo.

Mindkettőnek eredetije a gróf Teleki-nemzetség közös levéltárában, Maros-Vásárhelytt, 855. sz. a.

III.

Kötelesen szolgálók Édes komám uram, sat.

Az napokban mind akartam kgládnak menni, de egy hétig fekvén, most is csak imigy-amügy lógok fenn. Superveniala azonban szegény Csernátoni Pál halála, kinek temetésén való menésemet, ha egészségem engedné mind privata obligatiomra, mind a Collegiumra nézve szükségesnek itélem, el sem mulatom, ha lehet, mely is lészén 1-a Martii. A szegény mostoha anyám (Fekete Klára, Bethlen János 2-ik neje) az öcsém tanítása és szállása végett is, melyről a Csernátoni uram halála sok gondolkozásra való materiát hagyott.

Kérem a szegény Csernátoni uram helyébe való professor állapotjáról írjon kgládnak Baló uramnak, vagy a kinek kgládnak illendőnek itili; legyenek vigyázásban, valamint az Udvar a Curatorok hire nélkül (célzás Nadányi Jánosra, kit a fejedelmi udvar a Curatorok hire nélkül tett volt tanárrá) ne elegyitse abba magát ekklesiáink és Scholáinkra nézve nem lészén az olyan igen jó példa. Szentmiklós, február 26. 1679. Bethlen Miklós m. p.

Külcim: Tek. Nemzetes Teleki Mihály uramnak, sat. Eredetije a Teleki-levéltárban 785. sz. a.

IV.

Michael Apafi, etc.

Ugy esett értésünkre, hogy kolozsvári reformata Scholánkban harmadik professor is állíttatott a mi hirtünk és akaratunk nélkül. Parancsoljuk azért kegyelmesen és igen Serio kegyelmeteknek, miképpen és kitől esett az a dolog, bennünket informálni felőle, el ne mulassa. Secus non facturi. Datum in Civitate nostra Alba Julia. 29. junii 1684 Apafi mk.

Kivül cim: Spectabilibus ac generosis Michaeli Teleki de Szék, Gregorio de Bethlen, Joanni Nemes de Hidvég, Alexio de Bethlen et Ladislao Székely de Boros-Jenő consiliariis nostris intimis, etc.

V.

Michael Apafi, etc.

Istennek ingyen való jóvóltából következett s elöttünk álló Szerelmes Fiunk confirmaltatásának alkalmatosságával kívántatván, Hüségednek kegyelmesen parancsoljuk ez Comissionkban includalt jegyzésbc fel tett dolgok iránt kíván-

tató maga jó alkalmaztatásával kegyelmes parancsolatunknak eleget tenni el ne mulassa. Mely szükségre kívántató vonó marhák felől szóló commissiónkat Hüséged kezéhez küldöttük. Secus non facturus. Datum in Castro nostro Radnoth, die 24 aug. 1684. Apafi mpr.

Kivül: Egregio Michaeli Katona de Berkesz, Arcis nostrae Kőváriensis Vice Capatineo, etc.

Mindkettő eredetije a gr. Teleki-nemzetség levéltárában 128. a. n.

NB. A záradék hiányzik.

VI.

Isten kglidet édes Bátyám uram sok örvendetes husvéti innepekre szerencsésen viraszsa minden hozzátartozóival s kedvesivel együtt kívánom.

Akarám édes Bátyám uram klgedet levelemmel látogatni és egyszersmind a mi klgmes Urunk ő Nga egészségéről s az magaméről is tudósítani, mely levelem, hogy kglidet szerencsés órában s kívánatos jó egészségben találja, kívánom. Istennek hála, Urunk ő Nga már annyira erősödött, hogy lábára is felállhat. Magam is istennek hála türethetőképven vagyok. A Pataki uram nyavalyáján (Pataki a nevelője) bizony szívesen busulok. A nagy sárgaság, főnyilalás és fülzugás s egyéb ő kegyelmében lappangó nyavalyák miatt nagy erőtelenséggel s elesett ábrázattal van. Ha úgy tetszenék édes Bátyám uram kegyelmednek is, valamely Doktornak specialiter kellene demandálni az ő kegyelme kuráját. Én félek, édes Bátyám uram, nagy kárt ne valljak ő kegyelmében, ha a nyavalyákat szintén így hagyjuk ő kegyelmében erőszakoskodni. Noha hosszas betegségnek hosszas egészség a vége de gyakrabban halál.

Ezek után isten klges oltalmába ajánlom kglidet az édes asszonyom nénémel ő kegyelmével együtt.

Istentől kldnek jót kívánó s szerető atyjafia ifju Apafi Mihály mpr. In Fogaras, 28. martii, Anno 1690.

P. S. Smettau uram levele érkezvén hozzám valami novellákkal együtt, kegyelmednek édes Bátyám uram elküldöttem.

(Teleki Mihálynak írta.)

Eredetije a Teleki-nemzetség levéltárában 778. sz. a.

VII.

Mint uramnak alázatos szolgálatomat ajánlom sat.

Én isten engedelméből ide Debrecenbe békével érkeztem Totfalusi urammal együtt és a jószágával (a Totfalusi nyomtatott biblia példányai) a mely kglmed alumna Kassán aristomban lévén, Eperjesen értettem volt ő kglme felől ugyan Kassafelé azért jöttem. Felfalusi uramot (m. vásárhelyi pap) minden jószágával magammal hozám. Csak ezekről akartam kldet értesíteni. Ezek után isten oltalmába ajánlom kglidet, Debrecen 6. junii 1690. Okolicsáni Pál m. p.

P. S. Mint uramot kglidet kérem Feleségemnek szóló levelemet megküldeni ne neheztelje.

A mint ennekölte is megírtam volt uram kglnek Brések uramtól, a mely pénzt küldött volt uram kgl, abban még egy pénzt sem láttunk. Totfalusi uram nagy bajjal iné-tonnét szerezgetvén valami kevés költséget, azzal vagyunk.

Külcim: Méltóságos és Tekintetes urnak, Bethlen Miklós uramnak, sat. Szent-Miklóson.

Eredetije a Teleki levéltárban 778. sz. a.

VIII.

Mint uramnak alázatos szolgálatomat ajánlom, sat.

Én isten engedelméből ide Debrecenbe békével érkeztem Totfalusi urammal együtt és a jószágával. Az mely kgl alumna Kassán aristomban lévén, Eperjesen értettem volt ő kglme felől, hogy ott legyen. Ugyan Kassa felé azért jöttem, Csepregi uramot minden jószágával együtt magammal hozám, Csak ezekről akartam mint uramot kglidet tudósítani. Ezek után isten oltalmába ajánlom mint Uramot kglidet. Kgl alázatos szolgálója Okolicsáni Pál, m. p. Debrecen 6. junii 1690.

Külcim: Méltóságos és Tekintetes Urnak Széki Teleki Mihály uramnak, sat, Kercsesorára.

Eredetije a Teleki levéltárban 778. sz. a.

Konc József.

Különfélék.

= **Hogy mennyire mehet a gonoszság**, a rossz akarat, a hitványság, a személyes gyűlölködés és a rágalom, arra fényes példát olvashattunk a napokban némely lapok hasábjain. Hogy Szász Domokos püspök aa. becsületes nevére szennyet dobhassanak, hogy azzal is béníthassák fáradhatatlan munkásságának sikerét: ráfogták, hogy zsoldárunkba becsempészte a «Gott erhaltét.» A mi olvasóink tudják, hogy erdélyi énekes-könyvünkben ott van az a Haydn-féle himnusz «Szálljon áldás rád az égből» «fejedelem születése ünnepén» cím alatt; és azt is tudják, hogy megújított énekeskönyvünk az 1834-ki közsinat alaprajza és az 1836. 1837-ki közsinat helybehagyása szerint szerkesztve, 1838-ban jelent meg: tehát, éppen abban az esztendőben, a melyben Szász Domokos püspök aa. született. Hogy a Gott erhaltéhez minő szomorú emlékek vannak csatolva és dacára valóban szép voltának mennyire ellenszenves a magyar ember lelkének; és dacára, hogy kálvinista templomainkban soha sem is énekeljük: mindegy, azt kapcsolatba kellett hozni a Szász Domokos névvel, hogy a gyöngébbeket, az izgatható tömeget lázítani lehessen az erdélyi ev. ref. egyházkerület és annak püspöke ellen. Avagy csak ez egyből is láthatják olvasóink, hogy minő ördögi raffineriával, és kiszámíthatatlan gonoszlelkűséggel dolgoznak azok, a kik gyűlölnék és anyaszentegyházunk ellen, mint ha összeesküdtek volna, titokban, a névtelenség gyáva-ságát nem szégyenelve, minden áron veszedelmet és romlást akarnak előidézni. Vigyázzatok jól a mi hitünk cselédire; a hamis próféták szélyeljárnak, mint a ragadozó farkasok; legyen szívetekben élő hit, lelketekben meleg buzgóság, és mint a megváltónak, kezetekben korbács e kufárok, e farizeusok, e latrok ellen!

= **Medgyesi egyházunk temploma** is fel van szentelve. Folyó hó 7-én ment végbe az egyszerűségében szép ünnepély a városi hatóság, a küiküllői egyházmegye papsága, a közeli és távoli résztvevők nagy érdeklődése mellett. Az imát az esperes, Kovács Elek mondta, egyházi beszédet lapunk szerkesztője, a fölszentelést püspök aa. végezte, míg urvacsorát Nagy Domokos, kutyfalvi pap és jegyző osztott Ince Lajos erzsébetvárosi körlelkészszel és befejezte a helybeli pap, Péchi Árpád, az egyház és templom-építés történetének igen hangulatos előadásával. Egy kicsikét zavarólag hatott a hulló eső; de azért a hangulat folytonosan emel-

kedett volt és az öröm nagy, hogy e ponton is megvetettük lábainkat, megvan az alap, a melyen építeni lehet és kell. A munka jó kezekben van, a talaj kedvező; kérjük Istennek áldását és isten fog adni gazdag aratást.

— **A Károlyi-emlékre és alapra** ujabban a következők adakoztak: a zabolai egyház részéről Földes György lelkész beküldött 5 frot; a brádi egyház 3 frot, Kónya Dénes lelkész 1 frot, összesen 4 frot; Benedek József, kolozsvár-hidelvei tanító gyűjtött tanítványaitól 2 frot 90 krt; a marosi egyházmegyéből ujabban adakoztak: a mezőpaniti egyház 1 frot 50 kr, a lelkész 50 kr; a somosdi egyház 1 frot, a lelkész 50 kr; Kovács Nándor, markodi lelkész 1 frot; szent-simon-rigmányi egyház 1 frot; a bedei egyház 1 frot; a mezőkövesdi egyház 1 frot 50 kr, a lelkész 50 kr; a galambodói egyház 60 kr, a lelkész 40 kr; összesen 9 frot 50 kr. E közlemény összege 21 frot 40 kr. A mai napig egyházkerületünkben gyűlt 845 frot 38 kr.

— **Kegyés adomány.** Az abrudbányai templom felszentelése alkalmával átutazván Zalathnán a főtiszt. püspök ur, megvizsgálta egyházunk épületeit s a templom renoválását szükségesnek találta. Minthogy pedig szegény kis egyházunknak nincs miből e nagyobb mérvű költséget hordoznia, főt. püspök ur e célra gyűjtést kezdeményezett s a kegyes adományokat ő maga ötven forinttal megkezdette, méltóságos Zeyk Gábor főgondnok ur legott tíz forinttal folytatta. A jóakaratu pártfogásért a kegyes adakozóknak egyházunk nevében halás köszönetet mondunk s hisszük, hogy ily kezdet után, templomunk renoválását eszközölhetjük. A zalathnai ev. ref. egyházközség nevében Ferenci István, lelkész, Gere András gondnok.

— **Tanári kinevezések.** A hivatalos lap f. hó 4-ki száma közli a miniszteri kinevezéseket a zilahi és s-szentgyörgyi államilag segélyezett ev. ref. főgimnáziumokhoz. A vallás-és közokt. m. kir. miniszter a zilahi főgimnáziumhoz dr. Németh Gyula és dr. Benkő Gábor ottani helyettes-tanárokat, továbbá Székely Tőhötöm hajduböszörményi ev. ref. gimnáziumi tanárt, a s-szentgyörgyi államilag segélyezett ev. ref. Székely-Mikó-kollegiumhoz dr. Székely Bendegúz kolozsvári polgári iskolai tanítót és Csosz János ottani helyettes-tanárt rendes tanárokká nevezte ki.

— **Fogarasi egyházunkban szervezett** második papi állomásra, hidalmási lelkész Balla Károly választott meg. Jó hírnévként örvendő lelkész-társunk új pályájára fogadja szerencse-kívánatunkat.

— **Felhívás.** Alólírott bátor vagyok tisztelettel felhívni a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság azon t. tagjait, a kik tagsági díjaikat még sem a múlt 1889-ik, sem a folyó 1890-ik évre nem küldötték be, méltóztassanak tartósságaikat a f. é. szeptember hó végeig alólírotthoz annál inkább beküldeni, mert a f. é. ápr. hó 14-én tartott közgyűlés határozata szerint a »Protestáns Szemle« október hó elején megjelenendő füzete a hátraleékosoknak már postai utánvételi megbízással fog megküldeni, a mi a t. tagoknak némi külön költséget fogna okozni. Budapest (IV Vámház-körut 16. sz.) sept. 2-án 1890, *Kenessey Béla* a M. Prot. Irod. Társ. titkára.

— **Nyílt kérdés.** Egynázkerületünk Törvény-Tára megmondja nyolcadik fejezetének 296-ik, s következő paragrafusában, hogy kik, s milyen osztályu egyházközségekbe pályázhatnak. Ugyde az 1889-ik évben tartott egyházkerületi közgyűlés szintén kimondja, jegyzőkönyvének 66. sz. VII. p. a., hogy a segéd-lelkészek szolgálata, pályázati minősítésnél, rendes szolgálatnak számít. a szigorlati minősítés szerint. Már most az a kérdés: hogy a Törvény-Tár említett cikkelyei és a közgyűlés határozata miképpen egyeztethetők össze? Mert, a cikkelyek megmondják, hogy melyik minősítés szerint mennyi időt kell szolgálni a papoknak a különböző osztályu egyházközségekben, hogy magasabb osztályuakba pályázhassanak, de nincs meg a közgyűlés határozatában, hogy a segédlelkésznek mennyi idő kell hasonló célból. A

törvénycikkelyeknek megvan jogereje. De a közgyűlés határozatai is jogérvényesek. Ám, az említett esetben minő mérték szerint? Mert a törvény a minősültséget meghatározott számú évek szolgálatától teszi függővé, míg a határozat csak a szolgálattól. Tehát, évszám nincs. Ez pedig sok zavart fog előidézni. Ha nem fog, minő jogcímen? *Németh Sándor*, segéd-lelkész.

— **Kanyaró Ferenc**, unitárius főgimn. tanár megírta az »Unitáriusok Magyarországon, tekintettel az unitárizmus általános történetére« című művét, melyre most a kiadók előfizetést hirdetnek 1 frotjával, és mely szept. 30-ig Kolozsvárra küldendő Lehmann és Baldihoz. Kétségenkívül, sok érdekes dolog lesz benne, és sok furcsaság is. Megérdemli, hogy az érdeklődők megszerezzék. Szerezzék meg.

Hivatalos rész.

1227—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a széki egyházmegyében fekvő *vajda-kamarási* egyházközség orgonista-kántortanító állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: gyümölcsös és veteményes kerttel ellátott tisztességes lakás és 180 frot, mely értékből 27 frot készpénz Nőtlen ember előnyben részesül, a mennyiben a grófné ő méltóságánál ebédet és vacsorát kap.

Pályázati határnap okt. 10. folyamodványok nagytiszt. Somkerek Miklós esperes aához küldendő, Székre.

Kolozsvártt, 1890. szept. 8.

Szász Domos,
erdélyi ref. püspök.

1228—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a széki egyházmegyébe kebelezett *kis-iklodi* leányegyházközség lévitatanító állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma kerttel ellátott tisztességes lakás és 162 frot, mely értékből 100 frot készpénz, központi segély.

Pályázati határnap szept. 30. folyamodványok nagytiszt Somkerek Miklós esperes aához, Székre küldendő.

Kolozsvártt, 1890. szept. 8.

Szász Domokos,
erd. ref. püspök.

1205—1890

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a deési egyházmegyébe kebelezett *kis-eskülli* leányegyházközség kántortanító állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: lakás és 192 frot, 57 kr. melyből 112 frot 97 kr. készpénz. Pályázati határnap sept. 30. folyamodványok hozzám nyújtandók be.

Kolozsvártt, 1890. szept. 4.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök

1193—1890

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a deési egyházmegyébe kebelezett *szelecskei* leányegyházközség tanító állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: lakás és 227 frot, 97 kr. melyből 150 frot készpénz. Pályázati határnap szept. 30, folyamodványok hozzám nyújtandók be.

Kolozsvártt 1890, szept. 4.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök,

601—1890.

KÖRLEVÉL.

A széki egyházmegye folyó évi szeptember hó 23-án d. u. 3 órakor Szamosújvárt házassági törvényszéket tart, melyre a t. tagtárs urakat és érdekelteket van szerencsém tisztelettel meghívni.

Szék, 1890. szeptember 6.

Somkerek Miklós
esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: **Szász Gerő.**

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XX. Évfolyam.

Kolozsvárt, 1890. Szeptember 18.

38. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendőek: *Külmagyarutca 9. sz.*

Károlyi Gáspár.

A hála és kegyelet lefizette hát mélyen érzett, köteles tartozását. Szeptember 14-ke óta, a teljes biblia első magyar fordítójának, Károlyi Gáspárnak ércbe öntött szobra ott áll a gönci templom előtt. Azok a szent porok, melyeket egykor a templom falai alá temettek el hálás szivek, és a melyeket onnan, az üldözések korában, ellenséges kezek kiszórtak a szélbe: immár megnyugodhatnak. Ez a nap ismételten megmutatta, és a megdicsőülttel szemben is bebizonyította, hogy a protestántizmus nem csupán csillogó eszme, hanem élő hit, lelki fellángolás, szent hevületek örök forrása, erő és akarat. Mert szeptember 14-ike a protestántizmusnak erkölcsi diadal-ünnepe is, holott manifestálta, hogy az égi dolgokért szomjuhozó hite a földet nem tapodja meg csupán, hanem megszenteli.

Nem belső motivumok, nem a lélek impulzusai hiányoztak eddig sem, hogy ezt a tartozását lefizesse, hanem a végzet, mely a magyarországi protestántizmusra nehezedett. Kicsoda ne emlékezne vissza e napokban azokra az üldözésekre, minőket csak az első keresztyének voltak képesek kiállni? Nem idézzük vissza az elhullatott könyveket; nem hivatkozunk a kifolyt vérré; nem emlegetjük elrabolt templomainkat, bezárt iskoláinkat: ezeket ma már el sem hinnék, miután a meghamisított történelem még a józanabbul gondolkozó elméket is elfordítja az igazságtól. Beszéljenek a törvénycikkek, melyek századokon keresztül biztosították némileg ugyanazon jogokat, melyeket minden lépten-nyomon lábbal tapodott a hatalommal kezelt fogott türelmetlenség. Még e század elején és derekán; még napjainkban is nem mutogatja-e fogait az ultramontanizmus, nem harapna-e, ha megengedné az XIX-ik század humanizmusa és az a világszellem, mely minden élő léleknek engedelmisséget parancsol.

Nem a belső motivumok hiányoztak hát,

hanem a tőlünk nem függő körülmények voltak ellenségesek. A mi kötelességünk eddig az volt, hogy védelmezzük magunkat, hogy gyógyitgassuk a méltatlanul nyert sebeket és mint az ostromolt vár katonái, magunkban is bizva, kiáltsuk istennek nevét, és várjuk segedelmét. A harc folyamában még senki sem emelt emléket hőseinek. A sírkövek a temetőben domborulnak. A hála és kegyelet az elmúlt idők mohát szántja fel, azokat hinti be az örökéletnek virágaival.

Az első barázda ott áll előttünk. A nyugalmasabb idők, a szebb jövő felől táplált reményeink biztatnak, hogy nem az utolsó. Oh, sokan vannak még, kik hősei, vértanúi voltak a magyar reformációnak és kiknek porait körmeinkkel kell kiválasztanunk az elmulandóság romjai közül és oda állítanunk követendő például a jövő századoknak. Nem csak a katonai erények szolgálnak meg a dicsőítésre: a hitnek, a tudománynak, a nyelvnek apostolai még méltóbb számot tarthatnak az utódok tiszteletére. És Károlyi Gáspár e címen tette magát méltóvá, hogy első legyen azok között, kiket soha el nem muló tisztelettel illet a magyar protestántizmus.

Protestáns emberek számára írunk. Azoknak nem kell magyaroznunk, hogy minő soha eléggé meg nem hálálható munkát végzett Károlyi Gáspár, hogy három esztendei önfeláldozó törődéssel a magyar nép kezébe adta, édes anya nyelvén, a teljes bibliát, hitünknek és cselekedetünknek sinor-mértékét. Hogy e biblia fogyatékos; hogy szövegében olyas helyeken homályos; hogy nyelve darabos: könnyű ma ezt az ítéletet mondani. Ma, háromszáz esztendő múlva!

Arra kell gondolni, hogy mi volt akkor a mi nyelvünk! Arra kell gondolni, hogy minő óriási tudással kellett birni az egyszerű gönci plébánusnak, hogy teljesen felfogja a biblia szellemét; és mennyire át kellett hatva lennie a magyar nyelv geniusától, hogy az olyas helyeken elkövetett

hibák mellett, oly tős-gyökeres magyarsággal fordított, oly igazándi népies fordulatokat, zamatos, és hangulatot keltő szólásokat használt, a melyeket a magyar nyelv nélkülözhetni soha nem fog; magát azokhoz alkalmazni, örök törvénye marad.

És itt, e pontnál, a gönci ünnepély elváhatatlanul érintkezik a magyar irodalom történetével, sőt a magyar nemzet életével.

Ha a reformáció át nem lépi hazánk határait; ha az akkori kiváló szellemek nem töreksenek élő szóval megnyerni annak a magyar népet; ha nem támadnak egyes biblia-fordítók, kik egyes darabokat ültetnek át nyelvünkre; ha nem születnek meg azok a magyar nyelvű vita-iratok, melyek pro és kontra felkorbácsolják, úgy szólván, a vallási fanatizmust; ha Károlyi Gáspár nem ajándékozta meg az egész nemzetet az egész bibliával hol volna most a magyar nyelv, a magyar irodalom és hol volna a magyar nemzet?

A XV-ik század vége, egész második fele nagy volt harci dicsőségben, de végtelenül messze maradt nyelvünk kulturai tekintetben. Az ország nagyjai alig bírták leírni nevüket és latinul beszéltek. A magyar nyelv ha ki nem veszett is, de csak a nép legalsóbb rétegeiben élt. Jött a XVI-ik század. A Dózsa-forradalom; a mohácsi vész; és ezután az országnak három darab rongyra való szétmarcangolása. Meg volt írva Magyarország eltörlése a föld színéről. És ha akkor el nem törültetett, élni fog örökké!

El nem törültetett. Él ma is. Hogy él azt a magyar reformációnak köszönheti.

A három tenger partvidéke, mely egykor hazánk határát képezte: régen az idegeneké. Mátyás király hősies diadalmain ma már csak a történet lapjáról lelkesedünk; törököt, tatárt, németet a forgósél elsepert a Duna és Tisza partjairól; sok minden áldás és csapás elenyészett a futó idővel: de helyükbe jött és elfoglalta méltóságát, királyi trónját az, mi egy nemzetnek bölcsője, sírja, léte, vagy pusztulása, dicsősége, ereje, hatalma, mindene: jött a nemzeti nyelv; az édes magyar nyelv; ez a szent kincs, a melyet egy gyöngye nemzet eltékozolhat könnyelműen, de ellenség el nem vehet, kard ki nem írthat. Ezt a nyelvet, ezt a kincset a reformáció adta vissza Magyarországnak. A kálvinista egyház ma is ezért magyar egyház. Ezért, a Károlyi Gáspár felújított emlékezete nem csak a kálvinista egyház dicsősége, hanem büszkesége kell hogy legyen a magyar irodalomnak; és a nemzetnek, mint olyan-

nak, a maga összeségében is le kell hogy tegye sirjára a kegyelet koszorúját.

Most még nem. Most más szelek fujnak. Most elmulandó dogmák miatt, bizonyos tollak készek meghamisítani még a történeti igazságokat is. De lesz idő, midőn a nemzet geniusza meghajtja fáklyáját a gönci egyszerű prédikátor egyszerű emléke előtt és áldani fogja azt a jó istent, ki megdicsőítette erejét, hatalmát a gyöngékben, és erőtlenségben.

Kétségbe kellene esnünk, ha nem tudnók, hogy e világon minden alá van vetve a változás törvényének. Bizony változik, bizony átalakul! Egy változhatatlan van csupán, egy örök. A szellem felett nem uralkodik a változás, nem győzi le a halál sem.

Károlyi Gáspár porai rég pihennek. Szive nem dobog. Vére nem hevül. El nem rothadt jobbát nem mutogatják csodaként. Örömei, szenvedései indulatai nem háborgatják. Halott 1592 óta.

De lelke él ma is. A mi volt, az ma is kitör a sírból. Szelleme ma is oda mutat a kiterjesztett mennyboltozat felé és bátorítja a gyöngét, biztatja a csüggedőt, és a ki a kötelesség teljesítésében találja meg az öntudat megnyugvását és az emberi méltóságot, ahhoz ma is szól: élek én örökké!

Szász Gerő.

Népiskolai könyvtárak.

Igazgató-Tanácsunk folyó év július 21—28 napjain tartott ülésében az iskolai és népkönyvtárak felállításának szükségét mondván ki, e célra, mint minden évben, központi segínyt helyezett kilátásba. Éppen mintha mindnyájunk agyából pattant volna ki e gondolat, annyira korszerűnek tartjuk. A könyvtárnak szükségessége kétségtelen és pedig leginkább «iskolaiak» lehetnek, az adott viszonyoknál fogva. Szükség, hogy az iskola legyen a templom után a nép köre, egylete, tanács- és gyűlés-terme; szóval, mindene. E mindenben egyik igen fontos tényező a könyvtár, melynek alapítása felől, az említett alkalomból, véleményemet a következőkben adom.

A miniszteri statisztika az iskolai könyvtár fajait, a következőleg részletezi: 1. Tanítói könyvtár. 2. Ifjúsági könyvtár. 3. Nép-könyvtár. 4. Tankönyv-gyűjtemény. És e felosztás nem felesleges. Mindenik rendeltetését eléggé megmondja a cím, legfönnebb az utóbbihoz tartok annyi magyarázó megjegyzést szükségesnek, hogy ez alatt a növendékeknek minden tanév elején ingyen-használat végett kikölcsönzött s tanév végével leltár szerint beszédett tankönyveket érti, melyek leginkább olvasókönyvekből állanak, de módosabb iskoláinkban egyéb tankönyvet is magokban foglalnak, a kézi földabroszszal s még az írószerekkel is együtt.

De hát, miképp alakítsunk könyvtárt, mert ide pénz kell; hiszen, a könyvkiadó nem ad csókért. E pár sor célja éppen felmutatni azt a bűvészi fogást, hogy miként lehet könyvtárt «alapítani» pénz nélkül.

A tanítói könyvtárt tessék megfundálni a tanító urnak. A tanítóképezde viharos tengerének veszedelméből az iskolai tulipántos láda legesleg-fenekén kétségtelen, hogy egy pár pädagogiai munka kikerülte az antikvariusi zátonyt. Lehet benne néhány tankönyv, földrajz, történelem, nyelvtan, természettan, stb. és néhány vezérkönyv. Tegye be ezeket az iskola szekrényébe, számozza 1, 2, 3, 4. stb.-vel, s meg van vetve a tanítói-könyvtár fundamentuma!

Tegye mellé, a kezei között szükségképpen meglevő azon tankönyveket, melyeket hátósága tanítani rendelt. Azután, menjen át tiszteletes uramhoz. Nála is van, vagy a padláson, vagy a kamrában, vagy a diványfiókban néhány pädagogiai könyv, abból az időbűl, mikor még ő is classis-preceptor volt valamelyik főiskolában. Addig keresik, hogy éppen egy kosárral lesz. A leltári-szám már 30—40 között jár. Az ilyen mustrált könyvek éppen könyvtárba valók s magán embernek nem érnek többet, mint a mise-ruha egy nyugalmazott plébánosnak.

Az ifjusági és népkönyvtár fundamentumát pedig a következőleg lehet megvetni. Helybeli X. ur kis leánykája számára járattja a «Hasznos mulattató»-t s még más ifjusági folyóiratot; felesége a «Fővárosi Lapok»-at és a «Képes Családi Lapokat» olvassa; maga pedig a «Magyar Szalont» «Vasárnapi Ujságot», «Budapesti Szemlét» és a «Természettudományi Füzetek»-et hozatja. Év végén ezek lejárnak s a legszivesebben átengedi az iskola számára. Y-né asszony sokat áldoz regényekre s a már kiolvasottakat alig győzi selejtezni, lekötelezi, a ki megszabadítja tőle. Milyen pompás könyvtár-töltelék!

Tanultam még egy más módját is a könyvtár-alapításnak. Pallós Albert görgényi tanító erősen megharagudott, hogy a kultur-könyvtárt Gernyeszeg halászta el. Elbusulásában tanítványait betanította egy szindarabra, egy szép napon előadta s a nagyérdemű közönség akarva, nem akarva, 40 forintot hagyott hátra az iskola kasszájában, könyvtár-alapításra. Ugyanő azért is erősen megharagudott volt, hogy a görgényi templom kireperálására nem jutott központi segély. A vidék fiatalágát táncra perditette, 250 forint árát táncoltak egy rövid nyári éjszakán.

Szóval, társadalmi uton lehet leghamarább bármit elérni. Főképp a könyvtárak előállítására, ha csak nem nagy tőkepénzes az iskola, nincs is más mód kéz alatt. Aztán, jótékony célra kéregetni nem is valami cigányos dolog.

Véleményem szerint, egy ilyen iskolai könyvtár ne legyen finnyás, ne válogassa csak a drága, divatos, modern irodalmat, hanem elégedjék meg a legkisebb füzetkével, vásott könyvvel, mert az iskolai könyvtár célja éppen egyfelől az, hogy minden lehető okmányt megőrizzen az utókor számára. Ha én 1890-ben egy «Mauthner»-féle képes árjegyzéket lajstromozok, akad, ki lecacag érte, pedig csak 100 év múlva is fontos okmány lehet az árjegyzék a nyomdászat és a műkertészet tör-

ténelmében. Ha valaki egy 100 éves naptárral rendelkezik, szives parulát kap érte akármelyik könyvtáros, vagy régiségtári igazgató részéről. Egy megőrzött szinlap, csak pár tized alatt is, egyetlen példány lehet az egész országban, mikor is egy egész könyvtárt adhatnak esetleg cserébe érte.

Igen. Az iskolai könyvtáraknak nagyon fontos szerepe van. Bár:inó kicsiny kezdet, lassanként kinövi magát. De meg kell kezdeni valakinek. Ne késsünk tehát, mert a kulturának tesziünk szolgálatot vele!

Csekme Ferenc.

Néhány szó a „Refleksziók“-hoz.

(Vége.)

Nró 2. Ha nem tetszik ez valakinek, elmondom én a másikat is. Miután azonban olyas valami ez, melyen talán oka lenne némelyeknek megütközni, előre kell bocsátanom, hogy én szerelmes vagyok a püspöki kinevezésbe. Hogy miért? Elmondom.

A püspök primus inter pares. Jól van. Ugy is kell annak lenni, és mivel emberek között másképp nincs is. Hogy bizonyos függés, bizonyos alárendeltség nélkül semmiféle intézmény, semmiféle társasélet nem is képzelhető, azt én nem bizonyítom, az már magában elég világos. Kell, hogy legyen egy fő, egy, a ki magasabban álljon mindannyiunknál, annyira magasan, honnan minket lásson, lépteinket figyelhesse, azt megigazítsa, irányítsa. Ez kell, ez szükséges. S ha kell, ugy csakugyan világos, hogy annak, ki ezt a magas helyet elfoglalja, annak szélesebb körű hatalomra is van egyszerre szüksége, a szélesebb látkört azért nem emlitem, mert nincs szándékom sérteni azt a közgyűlést, mely bizonyára képes maga közül ezt a legmagasabb látkört kiválasztani. És ha ennek a magasabb látkörnek szélesebb hatalom kell, bizony, csak természetes az is, hogy beleszólást engedjünk éppen az olyan egyházközségek ügyeibe, melyek kétségkívül nevezetesek, fontosak; és beleszólást kell hogy engedjünk elbírálásába annak is, hogy a szerint kapja meg anyagi javadalmazását, a társadalomban szerepkörét minden pap, a mint tanulmányait végezte, a mint arra magát előéletében érdemesítette.

És ha ennek elbírálásába, bizonyos mértékben, beleengedjük a püspököt, az akkor az ő hatalmi jogkörének kiszélesítése egyfelől, de legilletékesebb is más felől ő, hiszen ő a primus. Szerelmes vagyok a püspöki kinevezésbe, és ha figyelemmel olvassa akárki Z. J. cikkét, már a közepén tul arra a gondolatra kell hogy jőjjön, hogy ő is aligha valami ilyet nem akar, de a melyből hidegen kell ébrednünk arra a nem várt fordulatra, hogy de bizony mégis nem ő nevez ki. Legalább én azt hittem, hogy oda fogunk kilyukadni.

De folytassuk tovább. Az már most a kérdés, miképp egyezik ez a prot. autonómiával? Miképp egyezik az egyházközség szabad választási jogával? Sok, nagyon sok variációját lehet említeni, melyeket elég türelemmel, ime, nem is hallgatok el. Ugyanis, tegyük fel, hogy be van hozva a képviseleti rendszer. Ugy akkor az összes arra képesített pályázók közül, kandidáció nélkül, választ hármat, érdemrendben, a maga gusztusa szerint, abból

kinevez a püspök egyet, vagy akár megfordítva: a püspök jelöl ki hármat és abból választ a képviselőt egyet. Tegyük fel, hogy nincs képviselő, akkor minden nagykorú egyháztag szavazati jogával választ az egyházközség hármat, ezt is érdem-sorozati rendben s abból nevez ki a püspök egyet. Ezek akármelyike szerint most, nincsen csonkítva a joga senkinek, de mégis elég van téve ama követelményeknek, melyeket a multkor is említék s melyeket itt újból ismételni, felesleges. Egy dolgot említek csupán, és ez nem más, mint az, hogy már uzusban van a kinevezés; ott vannak a körlelkészek. Nem is tartozik éppen szorosán ide, de magam sem érezhetem jogosultnak csekélységemet arra, hogy intézményeink egyikét, vagy másikat kritizálgassam; mindazonáltal mégis, mert igazságtalannak látok egy valamit, s mert főnnebb hivatkozáim is rá, nem tehetem, hogy meg ne ütközzem s meg ne ütközzék velem annyi sok az úgy nevezett kandidáció és próbaszónoklat felett. Nem is tárgyalom én ezt mélyebben, de igazságtalannak látom egy felől, és a tudomány lealacsonyításának más felől. Hogy székelyesen egy-két szóba meg is mondjam: igazságtalannak azért, mert a földön az semmivel nem indokolható, hogy ugyanazon két egyforma pályázó közül oda bocsássanak egyet s kizárják a másikat. Hát, miért? Hiszen, ott lábbal van taposva az önérték, a tudomány; ki van szolgáltatva a pártérdeknek, lábbal van tapodva a protestáns szabadság! Miért nem kandidálják? Mivel indokolják? Semmivel. Én tudok esetet, hol egy derék, képesített papot azért nem kandidáltak, mert egy néhány ur látta, hogy a többség meg fogja választani. Nem igazságos.

Mit szóljunk a próbaszónoklatról? Az ember igazán kétségbe kell hogy essék, mikor látja, mint csinálnak piaci árut abból, mi a földön a legszentebb, a tudományból. Miként engedik sáros csizmával duhajkodni be oda, mi a legkedvesebb, az egyéni szabadságnak, a vallásos érzésnek templomába. Megkívánják attól a lelkésztől, hogy kirakodjék portékájával a piacra s azt mondja nézzétek, atyámfiak, ez az enyém, eladó, ti bíráljátok meg; ki ad többet? Szégyen. Mutassanak nekem erre még példát valahol! Sehol, csak a prot. papnál és a mesterelnél. Csak, a hol pedig, ha mindenütt meglenne is, itt nem volna szabad, hogy legyen.

Ismétlem, sem szándékom, sem céloim most, ennek fejtegetésébe menni; de düljön el az ügy bármiképp, a dézmás helyeknél, mint a melyek nevezetesen, itt legalább dobják ki ezt a két csunya dolgot. Adják be kiki az okmányait s punktum. Akitől én kérdeztem, mindenki csak annyit tudott mondani: hihetőleg azért van kandidáció, mert elejét akarják venni a szimoniának. Oh, uram, és én teremtem! Hát, aztán eleje van véve? Hát, ugyan mi különbség van abban, ha hárman vesztegetnek, vagy tizen. Hát, a vesztegetés a szám mekkoróságában határozódik-e? Vagy, a bűn, ha ketten követjük el, nem bűn, s ha tizen követjük el, bűn? Nem úgy van; bizony, nem úgy van.

De hát, mindezeket nem én tőlem kérdezik s nagy megnyugvásomra szolgál: egyszer, hogy Rómát sem egy nap alatt építették, hát apránként majd csak rendbe jövünk; más felől, pedig, hogy a kiket illet, azok nálam-

nál mindannyian okosabbak, hát ők tudják, mit miért kell csinálni.

Csulak Lajos.

Az egyházmegyéből.

Nagytiszeletti Szerkesztő Úr!

Becses lapjában, midőn a kolozsvári földművesek dalárdája működéséről megemlékezett, többször olvastuk azon buzdítását, hogy eléggé nem ajánlhatja a falusi gyülekezetekben is dalárdák alakítását, szervezését. Lehet, hogy sokan helyeslik az eszmét, de a gyakorlatban kivihetetlennek vélik, mert talán egyfelől a kisebb gyülekezetekben nem található elég tag hozzá, másfelől, a munkás népnek nem jut ideje nappal e nemes foglalkozásra, Az első ellenvetésben lehet valami igaz, ámbár a győzelem nem a létszámtól függ mindig. A második ellenvetésre pedig azt mondom, hogy ott vannak a nappalok helyett a téli hosszú esték, meg az ünnepek és vasárnap délutánok.

Ily felfogás mellett, nagyernyei ev. ref. egyházam is megalakította a dalárdát, és pedig asszonyokból. Vezetését tisz. Kali Józsefné, született Nagy Leona vállalta magára. Az önként vállalkozó tagok hetenkint két este jöttek össze ez év januárjától fogva. Maig már kettős szólamban betanultak: halotti éneket ötöt, istentiszteletre használható hármat. Hogy pedig haladásukról nagyobb közönség előtt is bizonyosságot tegyenek, a közelmúlt pünköst második napján este egy népies fillér-estélyen mutatták be, két világi ének előadásával, életképességüket. Erre a lökést az adta meg, hogy orgonánk már-már használhatlanná válván, kijavíttathatása végett egy fillérestély rendezését határozta a már említett napra.

Nem mulaszthatom el, hogy erről is emlékeztetést ne tegyek. Volt szavalt, magándal, kettős-dal, megnyitotta és bezárta a műsort a dalárda éneklése. Tíz kros belépti díj mellett befolyt 30 ft 10 kr; kiadás 3 ft 23 kr, s így orgonánk javíttatására marad 26 ft 87 kr, melynek további gyarapításáról gondoskodtunk.

Mivel a meghívókon jelezve volt, hogy a felülfizetések nyugtázva lesznek, itt közlöm a felülfizetők neveit: Fülöp Alajos nyug. róm. kath. lelkész 50 kr, Szenner Dénes 20 kr, Simonfy József ifj. 2 kr, Lőrinczi Kati és Klári 30 kr, Simonfy Zoltán 5 kr, Simonfy József 15 kr, Frei Jakab 30 kr, Farkas Gábor 20 kr, Csernátóni Balázs 20 kr, Szikszay Zsigmond 90 kr, Szenner János 30 kr, Dávid Izsák 20 kr, Szikszay Zsigmondné 90 kr, Szikszay Elek 20 kr, Szakács Ferenc 20 kr, Filep Kálmán 10 kr, Gáspár Lajos 30 kr, Szikszay Vencelné 3 kr, Kali Kálmán 10 kr, Vitális Zsigmond 20 kr, Papp József 10 kr, Kun Vilma 10 kr, Debreceni Albert 30 kr, Szabó Sándor 20 kr, Gazda Dénes 2 kr, Olosz János és Károly 20 kr, Elek György 10 kr, Hamza Ferenc 20 kr, Brassai Miklós 10 kr, Farkas Anna 30 kr, Br. Bálint Józsefné 5 ft. Fogadják a felülfizetők, az egyházas cél érdekében, szíves köszönetünket. Legyen az adakozókon istennek jó kedve!

Ezzel kapcsolatosan, kedves kötelességet teljesítek, midőn báró Bálint Józsefné, szül. Béldi Georgine grófnő méltóságának meleg köszönetet mondok a nyilvánosság előtt is, magam és egyházam nevében, azon kegyességeért, hogy tem-

plomunk díszítésére, régi, talán még a mult százbeli rozszant urasztala helyett egy gyönyörű ujat ajándékozott s erre egy sötét meggyoszín, gazdag aranyhimzésű terítőt is. Valahány-szor istenházába lépünk, mindig eszünkbe juttatja ez az itteni szegények, nyomorékok valódi édesanyját; mert nincs nap, hogy az ernyeiek jötevő kezei segélyosztását ne tapasztalják. Adjon az ég sok ily fenkölt lelkületű magyar nőt, ki azért

segít és adakozik, mert látja a nélkülözést. S a mit ad, azt nem nyugtázzák csak az érző és hálás szivek. Ne vegye tölem szerénytelenségnek, ha ennyit a nyilvánosság előtt kibeszélek. Tartsa meg a gondviselés az övei számára és nektink is, hogy jó szive áldó melegét mi is érezhessük még sokáig!

Kali József
n.-ernyei ev. ref. pap.

TÁRCA.

Egyháztörténeti adalékok.

I.

Gelei Katona István erd. ref. püspök rendelete az oláh esperesekhez az újtestamentum oláhnyelvre fordításának tárgyában, 1643.

Az Istennek klme, az ur Jezus Kristusnak szerelme, és a szentléleknek közössége legyen veletek.

Mivel látjuk a Szent Bibliának megfoghatóságát és szük voltát és oly nyelven, a hol valami darabonként találtatik benne is, igen vétkesen fordítottat, nem a görögből, hanem csak a rácból, melyben sok hazugságok is elegyedtenek, azon igyekezünk, hogy az újtestamentumot őszinte a görög nyelvből, a melyen az evangelisták és az apostolok irtanak, oláh nyelvre fordítottassuk és kinyomtatassuk a sok szegény oláh községnek lelki épületire, a melyre való embert találtunk is immár Istennek hála, a ki oláh ugyan, de jó görög és diákul is ért. De mivel efféle munka sok költséggel jár, nincs honnan költségeinek szerit vennünk, hanem kételen az Élias Joresz Wladikaságában elmaradt esztendő adót be kell szednünk. Kltek azért oláh ref. ¹⁾ esperest uraim az alattoklevő oláh papokon, mentől hamarabb lehet, azt az egy egy forintot felszedje és az János papnak, kit a Wladikával együtt avégre bocsátottunk ki, keziben adgya, ki ki jegyezván egy papirosra, mennyit szolgáltat be, és minékünk hiven meg hozza. Az conditiokat ²⁾ pedig mind maga megtartsa és mind az alattok levőkkel tiszték vesztesége alatt megtartassa, házásokat ne válaszson az előtti régi szokás szerént, a szegény községnek a maga nyelvén praedikáljon, a catechesist tanítsa, etc. mert a kit meghallhatunk, hogy azt nem cselekszi, nyilván nehéz büntetése leszen. Istennek szent lelke legyen veletek és igazgasson minden jóra benneteket. Fejérvárot, Anno 1643. 5. aug.

Keglték jó akaró atyafia a Christusban

Gelei István, Erdéli magyar orthodoxus Püspök.

Másolatban Beszterce város levéltárában, mely most a Beszterce-Naszódmege levéltárába kebeleztetett be 1887-ben.

¹⁾ Egyesültek a reformátusokkal és a ref. püspök felügyelete alatt voltak.

²⁾ Ezen conditiók: Hogy az Isten ígését oláh nyelven praedikálja és az alatta való papokkal praedikáltassa; hogy az 1648-ban oláh nyelvre fordított catechismust mindmaga a templomban olvassa s mind pedig az alattavaló papokkal olvastassa; hogy a minemü tömérdek babonáságot némelyek látának a keresztségken és a házások egybcadásában, azokat elhagyja; hogy a mely okok ezelőtt is közönségesen az oláh papok elejekbe rendeltettek, azokat minden részeiben megtartsa; hogy minden dolgokban a magyar orthodoxus püspöktől hallgasson és értsen, sat. Bod. Polikarpus.

II.

Gyalukuti Lázár Imre intézkedése a gyalukuti és szereda-szentannai ref. egyházközségeken, melyeknek pátronusa volt. 1668.

Gyalukuti és szereda-szentannai Ecelesiak felől, most Udvarhoz ¹⁾ menetelmkor is, mindaddig, valamig Isten patrociniumom alatt hagyja, ilyen kiváltképpen való kívánságim vannak.

I. Egyik ecclesiában is hirem nélkül praedicatorat én akaratom ellen ne fogadjanak, mert különben az én fizetésem nélkül ellesznek.

II. Mivel az Isten igen megkívánja, hogy az ő tiszteletinek minden részei épületesek legyenek: azért a mely épületes szép rendtartás az Isten tiszteletinek minden részeiben immár egy néhány esztendőttől fogva mindenik ecclesiában vagyon, ugyanaz ennekutánna is hogy elkövetessék, megkívánom.

III. Az ifiaknak (s egyebeknek is, a kik veszik) minden vasárnapon délután a Catechesis taníttassék ennekutánna is.

IV. Hogy még szegény üdvezült asszonyom idejébéli végezések szerint az megyebélieknek az én jobbágyim kedvezés nélkül ennekutánna is az megyétől megbüntethessenek, ellent benne nem tartok. Egy vasárnapi praedicationak elmulatásáért denár 10, azaz, tíz pénzig, és az szándékos vasárnapi tereh hordozásért egy forintig, választást engedvén én is, mint szegény asszonyom, ebben nékiek, hogy akár az én tiszteimtől csapattassanak meg az kapu között, akár penig az pénzt adják meg. Az olyan pénzt pedig az egyháziak templomépületire (egyház szükségere) fordítsák. Actum Bunyaini ²⁾ 1668. die 7. januarii.

Lázár Imre.

Eredetiye a szereda-szentannai ref. egyházközség birtokában.

Konc József.

Nagy Sándor, alsó-rákosi pap emlékezete.

Csak akkora helyet kérek tiszteletreméltó lapjából, mennyire egy sirfeliratot elkészíthetek: Nagy Sándor, alsó-rákosi ref. lelkész siriratát.

Egyszerű lesz az és rövid, holott változatos és gazdag vala az élet, melyben ő mozgott, melyet mozgatott s munkálkodása, tettei szépek, nagyok valának, nemcsak szorcsan vett munkálkodási körében, de szélesebb körben is, a társadalmi élet terén.

¹⁾ Apafi fejedelem udvarához.

²⁾ Nagy-Buny, Szolnok-Dobokamegyében, hol a Lázár-családrak birtoka volt.

Peteken, Udvarhelymegyében született 1842-ben, tanult Udvarhelyen, N.-Enyeden. 1866-ban k.-vásárhelyi «kispap» lett, 1870-ben választotta rendes papjává az alsó-rákosi népes és szép gyülekezett s húsz évet töltött ott szüntelenül munkálkodva, még halála előtt tíz nappal is. Ekkor, június 3-án, szabadságünnep volt, az 1848-iki felszabadulás emlékére; kimondhatatlan lelkesedéssel, lelki és testi ereje megfeszítésével szónokolt még egyszer, és e beszéd hattyudala lett. Majd, ugyanazon nap preszbiteri gyűlést s délután istentiszteletet is tartott, mindezek máj- és vesebajában oly fordulatot idéztek elő, mely halálát siettette.

Kiváló embert vesztettünk el benne. Egyike volt az egyházkerület jelesebb papjainak; iskolai képzettségét tiszta kitűnő bizonyítványai tanúsítják s hogy a korral folyton haladt s önállóan munkálkodott, erről szép könyvtára s egész halom fenmaradt kézírata tanuskodnak. Minden egyes papi funkcióra készült, irt s költői színezetű, hátrahagyott beszédei becses ereklyét képeznek. Szép katedrai alak volt, magas termete, széles vállai első tekintetre imponáltak és nemes jelleme, arcáról sugárzó jósága, képzettsége meg is adatták neki azt a tiszteletet, becsülést, a milyennel ugy hallgatói előtt, mint a társadalmi életben kevés falusi pap bír.

A Székelyföld kiválóbb politikai, társadalmi s egyházi férfaival összeköttetésben állott és szavának, fellépésének minden téren tekintélye, súlya vala. Valóban, megvolt benne mind az a szép, nemes jellemvonás, melyek nélkül a pap nem lehet a föld sava, a világ világossága, de a melyek, ha megvannak, kovásza lesz ama szűkebb, avagy tágabb körnek, melybe Isten által rendeltetett.

Szónok volt ő a szó legigazabb értelmében, kit a tárgy, vagy eszme teljesen magával ragadott s hatalmas, érces, csengő hang segített a kifejtésben; méltán mondják hievei, hogy katedráját betölteni felette nehéz leend.

Pap vala, kinek szíve teljesen összeforrott egyházával s annak javát a legfőbb jónak tekintette. Gazdag példák bizonyítják ezt. A papi hivatalnak az alsó-rákosi udvartól járó javadalma megtagadhatott s ez által az egyházközség a gyengébbek sorába esett volna. Hívták fényes gyülekezetbe, nem ment el, hanem saját erejéből megkezdte az igazságos pert; megnyerte s ez által évi 300 forintot biztosított az egyháznak Magtárt alapított, mely rövid idő múlva, rendeltetési célját eléri.

Kezdeményezésére s az ő befolyásával oly községi iskolát állított két tanítóval, melynek párja kevés található. Az a gyönyörű szép templom is, mely a brassói vasutvonal menve, a rákosi völgyben oly kellemesen lepi meg a vallásos embert, az is az ő dicsőségét hirdeti. Nem az ő idjében épült ugyan, de jelenlegi csinos tornyával ő láttatta el s magas kőkerítését díszessé éppen ez évben ő tette.

Pár évvel ezelőtt a szép templomban megfelelő csinos kivitelű orgonát ő állíttatott.

Ime, ezek valának kiválóbb alkotásai.

E munkálkodást méltányolni fogja mindenki s nem hiszem, hogy egy ember is lenne az egyházkerületben, ki őt ismerte, hogy méltónak ne ítélne a megemlékezésre.

Érdemeiről szépen emlékezett meg koporsója felett a templomban egykori tanuló társa, jó barátja, Menyhárd András, az udvarhelyi egyházmegye esperese és Alsó-Rákos egész közönsége, s a vidék összegyűlt, különféle nemzetiségű, intelligens népe igaz könnyveivel s a templomot betöltő zoko-

gásával ismerte el s pecsételte meg a róla elmondott igazságokat.

Sirjánál Nagy József, hévizi lelkész, tartott szép beszédet.

De Nagy Sándor többet érdemelt annál, hogy a végtisztesség megadásával, felette napirendre térjünk, mert a közéletnek derék harcosa, küzdő egyházának hű bajnoka vala.

Legyen tehát e lapból a megemlékezés e helye az ő siremléke s életének és munkálkodásának e gyarló vázlata, az ő sirirata; megérdemli ezt, ki hű vala mind halálig. Más emlék nem fogja diszíteni sirját, mert bizony rajta is be fog teljesülni az az igaz beszéd: «Jeltelen sir vár reád, ki közügy s igazság zászlóját lobogtatod kortársaid előtt.»

Halála mély gyászt borított nejeére és kis fiára; a kálvinista papi özvegyek és árvák koldusbotját adta kezökbe, melytől nem menti meg őket az elhalt negyed századon szerzett érdemeinek emléke; nem, mert a ref. papok a nemzet napszámosainak legutolsói s özvegyeik és árváik szemeiből még végtelen évek hosszú során fognak hullani az arcáikat égető panaszos könnyek...

Oh, hány kálvinista papnak teszi kinosabbá, gyötrőbbé halálát ez a tudat!

Vajjon meddig fog ez így tartani? Ki tudná azt megmondani!

Ince Lajos.

Különfélek.

= **A gönci ünnepély egyike volt** a legszebbeknek, és méltó a halhatatlan biblia-fordító emlékéhez. Négy püspök jelent meg: Kun Bertalan, Szász Károly, Szász Domokos és Zelenka Pál; a világiak közül elég, ha gr. Tisza Lajost és br. Prónay Dezsőt említjük, kiket egy pár száz lelkipásztor és egy pár ezer világi, buzgó protestáns ember vett körül, kik mindannyian mély meghatottsággal állottak ott a művészien sikerült, egyszerű szobor előtt, midőn Prónay beszéde végén a lepel lehullott. Az ünnepélyt lakoma követte, melyen legalább ötszázan vettek részt. A első négy felköszöntő mély csendben hangzott el; de azután kilobbant a lelkesedés tüze és a nagy tömegben sokszor egyszerre négyen is harsogtatták buzditó, lelkesítő beszédeiket. Hát, csak beszéljenek! Isten őrizzen meg a némaságtól! Beszéljenek és buzdítsanak; hogy Magyarország völgyei, berkei, hadd, teljenek be a szentlélek megelevenítő erejével, a protestáns szellem mindent átható és átalakító hatalmával; hogy még egyszer mutassuk meg a világnak, hogy Magyarországon mindenha a protestántizmus volt a felvilágosodásnak, az előhaladásnak, a hazaszeretetnek és a szabadságnak kovásza és zászlóvivője. Ime, Károlyi Gáspár háromszáz esztendő múltán is így hatja át teremtő szellemével a sziveket: ezért emléke legyen áldott; érc-szobra legyen az őszinte kegyeletnek tárgya az idők végéig!

= **A Magy. Prot. Irod. Társaság** titkára, Kenessey Béla szerkesztésében, Emlékkönyv jelent meg a Károlyi ünnepély alkalmából, melynek tartalma nagyon alkalmas, hogy széles körben keltsen figyelmet a nagy biblia-fordító iránt. A szöveget a következők írták; Óda, Szász Károlytól; Károlyi Gáspár életrajza 1529—1592. H. Kiss Kálmántól; Károlyi Gáspár küzdelme, a Szentharomság tana védelmében,

Egri Lukács ellen, id. Kiss Árontól. A visolyi biblia nyelve, Csontos Józseftől. Károlyi Gáspár szobrának története, Fűzy Jánostól. A kötetet négy illusztráció díszíti: a Károlyi-szobor, a gönci templom, Rákóczi Zsigmond és Schwendi Lázár arcképe. A Társaság tagjai illetmény gyanánt kapják; míg könyvárúsi uton 1 fnt 20 kron szerezhető meg.

= **Minden irigység nélkül**, sőt lelki örömmel jegyezzük föl, hogy az összes magyarországi protestáns lapok közül a «Sárospataki Lapok» jelent meg a Károlyi-ünnepély alkalmából a legméltóbb díszben. Igaz, hogy őket illeti meg az eszme kivitele, az övék volt maga az ünnepély is, de ám derekasan meg is feleltek. Az egész 37-ik szám Károlyira vonatkozó dolgozatokkal van gazdaggá téve, melyeket tetézték azzal, hogy fordításokat adtak a Károlyi, Bencédi Székely István, Meliusz Péter, Sylvester János, Heltai Gáspár, Káldi György és Komáromi Csipkés György egykori biblia fordításaiból; még a *Vegyes Közlemények* is mind Károlyira vonatkoznak. Mindez igen szép, helyes volt és mi kész szívvel fejezzük ki elismerésünket.

= **Örömet csatlakozunk amaz önzetlen jó kivánságokhoz**, melyekkel f. ho 4-ikén felkeresték tisztelői az öreg Ballagi bácsit. Ezen a napon mult ötven esztendeje, hogy a Magy. Tud. Akadémia tagjává választotta. Ötven esztendő! Milyen kevés, ha már utánunk van; milyen sok, ha az álmatlan éjszakákra gondolunk, melyeket egy gondolkozó fő átvirraszt, hogy célját betölthesse, hogy törekvéseinek sikerét lássa, hogy használhasson embertársainak! És Ballagi bácsi véghetetlenül sokat használt, mert véghetetlenül sokat dolgozott. Tudományos pályájának eredményeit méltatni fogja az Akadémia, mi tisztelettel emlékszünk meg arról a nagy hatásról, melyet előidézett az egyetemes magyar protestáns egyházb an ugy is, mint theol. tanár, ugy is, mint az «Egyh. és Isk. Lap» szerkesztője. Sok tudással, fermentáló temperamentummal állott az ügyek élén és mindig azzal a hatással, mely a legtöbb embert az ő vezérsége alá hajtotta. Kétségen kívül, igen sokat köszönhet Ballagi bácsinak az egyetemes prot. egyház is; ő nagy részben részt követelhet magának az új idők törekvéséből és abból az áramlatból, mely életről tesz tanubizonyosságot. Isten éltesse sokáig, hogy örülhessen az aratásnak.

= **A debreceni király-látogatás** alkalmával gr. Szapáry, miniszterelnök, meglátogatta Révész Bálint, püspök aát. A debreceni Prot. Lap e látogatást így adja tudtára olvasóinak: «Mint az idők egyik felemelő szép jelét jegyeztük fel e látogatást lapunk hasábjaira.» Azt igen jól és helyesen cselekedte, hogy feljegyezte. De hát, mi az a felemelő, szép jel, mely az időket mutatja? Kihez ment volna Szapáry Debrecenben, ha nem a majdnem egymillió lélekből álló kálvinista egyházkertület kálvinista püspökéhez? És ha nem ment volna el? Hát aztán? Az jelentene valamit? Ha jelentene, az nem a mi hátrányunkra és megítélésünkre szolgálna. Uram, uram, kedves laptársunk: mi nem ismerjük el az uralkodó vallást; mi nem vagyunk eltűrt religio; mi nem vagyunk bélpoklosok; mi e hazának számában, és intelligenciában, erőben és önfeláldozásban oly integrans és alkotó erővel bíró faktorai vagyunk, hogy hazánk kormány-elnökétől megköveteljük a köteles tiszteletet azokkal szemben, kik kétmilliónál több kálvinistát képviselnek. A Szapáry vizit-je semmi egyéb, mint az illem követelményének teljesítése; nem kitüntetés, hanem tartozás. Szapáry hó-

napok, tán évek mulva, nem lesz miniszter-elnök; de Révész püspök lesz, a míg él és sokáig éljen és a tiszántuli egyházkerület, ott az Alföld szívében, élni fog örökké kálvinista voltának és méltóságának önérzetében. Azokat a «felemelő, szép jeleket» az országgyűléstől, és az ország kormányától várjuk, és megköveteljük. Ebben lesz méltóság; ezt dicsérjük; erre majd mi is lelkesedünk; most legyen szabad hallgatnunk.

= **Balogh Ferenc, debreceni hittanár**, művet írt «A ker. egyháztörténelem a 18. és 19. században» cím alatt. Minden kétségen kívül, derék munka lesz. Most a debreceni Prot. Lap mutatóványt közöl belőle és a közlött fejezet címe: «A műveltségi tusa vége Poroszországban.» Bármilyen vigasztaló, hogy Debrecenben kerékbe török a német nyelvet; de, a Krisztus kinszenvedésére kérjük, a «Kultur-Kampf» szót ne fordítsák «műveltségi tusa»-nak, mert ez oda fog sorakozni Leiter Jakabhoz és Claques-Hütthez. Magunk is magyar kenyeren nőttünk fel; már ugyancsak nem hivalkodunk, hogy a németnek propagandát csináljunk; de ugy rémlik előttünk, hogy ez a két kifejezés teljességgel nem fedezi egymást. A «Kultur-Verein»-t lefordították «Közművelődési Egyletnek»; ez sem jó; de, hogy a Kultur-Kampf «Műveltségi tusa» lehessen és éppen a poroszországi egyházi viszályt tartva szem előtt: ezt még a mi halló érzeink sem veszik be. Mi ugy fordítanók, hogy «Az egyházpolitikai harc vége Poroszországban.» Ám, ezért ne legyen közöttünk irodalmi tusa.

= **Megjelent és beküldetett szerkesztőségünkhez**, marosújvári lelkészársunk Jancsó Lajos «Élvizek. Egyházi beszédek és agenda-félék» című kötete. Első kötet. Nyomatott Kolozsvárt. Kapható Budapesten Kókai Lajosnál és a szerzőnél. Ára 1 fnt. Nem feltétlenül szükséges ugyan, hogy minden leírott betű a nyomda-festék tisztességében részesüljön; az a bölcs szabály is fenáll még ma is, hogy «nonum prematur in annum»; az is igaz, hogy Erdély lánglelkű szónoka, Nagy Péter, soha sem adta ki beszédeit; de azért csak részesítsük meleg pártolásban ifju barátunkat és ezzel adjunk ösztönt a további munkásságra. Későbbben ismertetni fogjuk.

= **Hogy milyen eredményekre juthat a katolikus papság** a Csáky-féle rendelet megindított akciójával, arra érdekes példával szolgált a rozsnyói főszolgabíró, midőn a nagyveszvérségi plébános ellen elkeresztelési kihágás tárgyában hozott határozatát végrehajtandó, két csendőrrrel sa községi előjáróság kíséretében jelent meg a plébánosnál. Miután a pap az anyakönyv előmutatását megtagadta, a főszolgabíró azt a csendőrökkel vétette elő s kiírva belőle az anyakönyvi kivonatot, az észrevétel rovatában megtette a miniszteri rendeletben meghatározott feljegyzést, a közjegyző által pedig a pénzbírság behajtása céljából lefoglaltatta a plébános ingóságainak egy részét. Ime, egy új mártír, ki kétségen kívül a legjobb plébániák egyikével leend jutalmazva hősiességéért, melyet «ad majorem dei gloriam» kifejtett!

= **A «Prot. Közlöny» idej 35-ik száma** a «Külföldiek» között, szives volt rólunk megemlékezni, s előlegezni nekünk azt a lelkesítő bizalmat, mely kegyeletes törekvésünk sikeréhez jótékonyan egyengette az utat. Az erdővidéki ifjuság a Károlyi-émlék- és szobor-alap javára, 1890-évi augusztus 28-án, Nagy-Baconban felolvasással kapcsolatos zártkörű táncestélyt rendezett. E lapok szűk teréhez mértlen arról akarok egy pár sorban megemlékezni és az eredményről beszámolni. Az est fénypontját Brassay Károly hermányi ref. lelkész aának tanulságos felolvasása képezte. Jól esett hallanunk az ifju lelkész ajkáról azt a meleg hangot, melylyel az első magyar «biblia»-fordító Károlyi Gáspárnak, az egykori gönci prédiktornak nem csak a magyar protestantizmus vallás-erkölcsi életére, de az egész magyar nemzet kulturális fejlődésére is gyakorolt nagy hatásáról szólt. A közönség tapssal és éljenzéssel jutalmazta felolvasó barátun-

kat. A felolvasás után Zajzon Gábor, ref. papjelölt, szavaltta el ez alkalomra irt és Károlyit magasztaló ódáját, melyért a közönség meleg éljenzéssel jutalmazta. Az estélynek e két kimagasló pontja után következett az «arany» ifjuság: «kivilágos virradtig»-ja, mely meghozta az erkölcsi siker mellé az ohajtott anyagi hasznot is. Az estély összes bevétele volt 58 frt 33 kr, kiadása tett 36 frt 33 krt, s így maradt tiszta jövedelem **22 frt**. Ez összeget azon szives kéreccsel küldöm be, (Nyugtáztuk 36-ik számunkban. Szerk.) kegyeskedjék ezt a Károlyi emlékszobor-alap javára, illetékes helyére juttatni, s a kegyes adakozók és felülfizetők alább következő jegyzékét becses lapjában közölni. Az estélyen meg nem jelentek közül, jegyeik váltságára alólirtohoz beküldettek Dr. Hajós Béla ur 1 frot, Zathurecky József ur 1 frot, Zathurecky Gyula ur 1 frot, Cirmay Lajos ur 1 frot, Bedő József ur 1 frot, Boda István ur 1 frot és tiszt. Kövér András ur 1 frt 50 krt, összesen 7 frt 50 krt. Az estélyen jelen voltak közül felülfizettek Tiszt. Borsay László 50 krt, Zsigmond Benjámín 50 krt, tiszt. Brassay Károly 50 krt, Paraté György 10 krt, Kolumbán Ferenc 10 krt, Lőrinc Gyula 40 krt, Cseh Ignác 1 frt, ifj. Gáspár István 20 krt, Gáspár Gyula 50 krt, Budai Domokos 50 krt, ifj. Nagy Márton 50 krt, Jancsó István 20 krt, Nevelics Leo 1 frot, Ince Gyula 50 krt, N. N. 50 krt, Márkos József 20 krt, Nagy József 1 frot, Csutak Gábor 50 krt és Révay Pálné 63 krt. összesen: 9 frt 33 krt. E helyen a kegyeletes célu estély rendezéséért az erdővidéki nemes ifjuságnak; az estély erkölcsi sikeréért tiszt. Brassay Károly és tiszt. Zajzon Gábor papjelölt aaknak; az anyagi siker gyarapítására fe-

lülfizetést tett és jegyeik árát beküldött uraknak hálás köszönetünket nyilvánítjuk. *Révay Pál*, ref. lelk. r. b. elnök.

— **A tanulók hete!** A jövendőbe vetett szép remények hete! Kolozsvár városának utcái megnépesedtek. Mint ha virággal hintették volna be: minden lépten-nyomon egészséges, vidám, mosolygó arcokkal találkozunk. Megkezdődött az iskolai év. Egy pár ezer növendék, fiu és leány, halad gyorsan, gondtalanul, könyvvel kezében, ahhoz a forráshoz, melyből a ki iszik, soha meg nem szomjazik. Elöl áll az egyetem ötszáz hallgatójával és hatvan tanárával: rá tenni a koronát a nevelésre és átadni az ifjuságot az életnek; itt van három gimnázium, több, mint ezer tanulóval; azután a tanító- és tanítónő képezdek, felső leány-, kereskedelmi-, polgári iskolák; több, mint tiz népiskola és az ovodák. Minő melegágyai a mivelődésnek, az erkölcsi életnek, a hazaszeretnek! Mennyi gond, mennyi szeretet, mennyi önfeláldozás virraszt ez intézetek felett, hogy istennek áldása megláttassék a jövendő időkben! Oh, ha megláttatnék. Az urnak lelke virasszon felettük!

Szerkesztői nyiltposta.

— «**Luther fellépése**» című dolgozatot, ha, a mint reméljük, önálló felfogás eredménye, szívesen közöljük. Kérjük, küldje be.

— «**Két egyházi gyűlés**». Mi csak egyről tudunk, mely alkotmányos szervezetünknek, törvényeinknek megfelel. A mi ennek hatáskörébe esik, azt szívesen közöljük; a mi ezen kívül esik, az rajtunk is kívül esik. A cikket tisztelettel félre tettük. Nem elegendünk olyan dologba, melynek ellene mond meggyőződésünk és törvényes állásunk.

HIVATALOS RÉSZ.

1287—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett sárpataki egyházközség második ideiglenes tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: a pátronus uraktól 170 frt, egy kaszáló jövedelme 5 frt, tandij körülbelől 20 frt, az iskola-házban egy szobából álló lakás és ételmezés a pap aa. asztalánál. Kötelességek: a törvény értelmében való tanítói működés és az ételmezés fejében, szükség esetén, a papi szolgálatokban való segédkezés. Az állomás állandósítása végett a megfelelő épések megtétettek.

Pályázati határnap szept. 30. Folyamodványok nagyt. Jenárt József, esperes aához küldendők, Magyaróra, (u. p. Disznajó.)

Kolozsvártt, 1890. szept. 16. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök

267—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a deézsi egyházmegyébe kebelezett magyar-láposi egyházközség II. oszt. api állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: melléképületekkel és kerttel ellátott tisztességes lakás és 624 frt, melyből 300 frt készpénz, az egyházközség pénztárából, 300 frt kanonika porcio becsértéke 24 frt fapénz.

Pályázati határnap okt. 15. Folyamodványok nagytiszt. Nagy Lajos, esperes aához küldendők, Dobokára.

Kolozsvártt, 1890. szept. 15. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök.

161—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett kenedői egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik. Javadalom: gazdasági ületkekkel ellátott tisztességes lakás és 110 frt 54 kr.

Pályázati határnap okt. 10. Folyamodványok nagytiszt.

Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára (u. p. Nyárádttö).

Kolozsvártt 1890, szept. 12. *Szász Domokos,*
erdélyi ref. püspök,

1262—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyében fekvő Vaja (kiszörgény-göcsi) egyházközség első oszt. papi állomására ezennel pályázat nyitattik. Javadalom: gazdasági épületekkel és kerttel ellátott lakás és 921 frt 66 kr. Ebből 102 frt 56 kr a kanonika porció, 131 frt fa- és egyéb illetmény, 688 frt 10 kr kepeérték.

Pályázati határnap okt. 15. Folyamodványok nagytiszt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára (u. p. Nyárádttö).

Kolozsvártt, 1890. szept. 12. *Szász Domokos,*
erd. ref. püspök.

768—1890.

KÖRLEVÉL

A deézsi ref. egyházmegye m. t. fő- és algonodnokait, a tiszteletes urakat és általuk a t. világi képviselő urakat, a tanítók képviselőit meghivom Deézse folyó év szeptember 30-án d. e. 9 órakor kezdődő egyházmegyei gyűlésre. Tárgyai: a pénztárnoknak lett átadásról való jegyzőkönyv bemutatása; az 1891-be felszedendő kiróvás átvizsgálása; több adakozásra való felhívás. Kérem a tiszt. urak figyelmét a reformáció és oláh-missió-perselyre; az országos alap pontos felszedetésére, az utasítás értelmében ellenyugta mellett beküldésre a pénztárnok urhoz; a költségvetés 1891-re két példányban október végén; minden lelkész küldje meg a nyomtatványok kezelője t. Balla Károly urhoz, hogy az 1891. évre mennyire és miféle lesz szüksége; az 1891-ki névtárhoz adatok. A gyűlés végével Ház. törvényszéket tartok és esetleg Papi Értekezletet.

Doboka, szept. 8. 1890. *Nagy Lajos,*
espercs.

Felelős szerkesztő és kiadó *Szász Gerő.*

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XX. Évfolyam.

Kolozsvárt, 1890. Szeptember 25.

39. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendőek: *Külmagyarutca 9. sz.*

Válasz és még valami.

A «Protestáns Közlöny» folyó évi 27-ik s következő számaiban megjelent igénytelen indítványaimra («Vitatkozunk, gondolkozunk») Dénes József ur volt szives a 34-ik számban bírálatot mondani.

Kritikája azonban több tekintetben méltánytalan lévén nem csak az ítélő széke elébe vont cikk irányában, melynek csakis egyetlen pontjával foglalkozik, de a közvélemény iránt is, melynek csalódásba ejtése végett, kissé szabálytalan vitakozási módszert alkalmaz: kénytelen vagyok ama «Néhány Észrevétel» ellenében, lehetőleg tárgyilagos, elfogulatlan szellemben protestálni.

És ez igen könnyű is volna, ha azon szerencsés helyzetben lehetnénk, hogy minden további nélkül hatolhatnánk in medias res. Azonban, D. urnak, mint vitázónak, már érintett szabályellenes viselkedése arra kényszerít, hogy a tárgyalás elébe némi bevezetés illesztessék.

E bevezetés feladata leendő, meggyőzni Dénes urat a következőkről

a) Minden vitázónak elsőrangú kötelessége, röviden, de világosan, és a mi fő, a valóság-nak megfelelően, fölmutatni a tárgyalás anyagát, és pedig nem csupán a címszavak idézetével, de a tartalom szabatos kimerítésével is. Kötelessége, kimutatni azon alkalmat, mely föllépésére okot szolgáltatott; a célt, melyhez bizonyító, vagy tagadó tételeivel eljutni törekszik. Így tesznek az értekezők, ügyvédek, szónokok, sőt a hírlapok cikkezői is, midőn vitázni akarnak. Így tett V. is, midőn D. ur által most megtámadott tételét, mint bizonyítás tárgyát föllállította.

D. ur azonban e regulát merőben ignorálva, azon veszélyes lépést követi el, hogy V cikkének tulajdonképpen magvát seholy nem veszi föl, mint az ő támadásának valódi tárgyát, hanem e helyett ugrással, sőt az ellentmondás színét viselő

hibákkal igyekszik terhelni ellenfelét. Pedig D. ur valósággal így tesz, midőn V állítása és hibája gyanánt akarja feltüntetni e szavakat: „a lelkész-választást a ker. gyűlésre javasolja áttenni; de aztán ismét egy nagyot ugrik s cikke végén már csak a kinevezést mondja érvényesnek és egyedül idvezítőnek.“ Ez állításnak csak egy hibája van, az t. i. hogy a mi benne mondatik, nem igaz. A V. cikkének tartalma és gondolatmenete, minden félremagyarázás nélkül, a lelkész-választásra vonatkozó részében a következő: Ma a lelkész-választást a gyülekezetek gyakorolják. Ugy de, ez intézmény immár tarthatatlannak bizonyult. Miután a lelkészek megbízatása alapján és lényegében ugyanaz, a mi a tanároké: hivatalba jutásuk módjának is éppen annak kellene lenni, azaz, a ker. közgyűlés által kellene választatniok. De ennek ellene mond az autonomikus egyházi szellem, de ennek viszont ellene mond az evangyéliumok bizonygató tétele, elannyira, hogy utóbbi szempontból egy percig sem állhat meg a mai szabadválasztás, sőt ez evangyélimi alapelvek egyenesen a felsőbbbség általi kinevezésre vezetnek. Ha tehát az evangyélium a kinevezést tanítja és követeli, ennek egykori gyakorlatát példákkal igazolja, míg a szabadválasztás elvét végképp kizárja: akkor teljesen méltányos kívánság a lelkészválasztásnak a kerületi közgyűlésre ruháztatása. A kinevezési jog sokkal nagyobb, mint a választási. Ha tehát az evangyélium a nagyobbat is biztosítja: a kisebbhez annyival inkább igényt tarthatunk. A V gondolatmenetének tehát végeredménye ez: Ha mi a papválasztásnak a szuperintendenciákra biztatását sürgetjük: még ekkor az eredeti joghoz képest nagyon is engedékeny egyezséget kívánunk, mivel ennél sokkal többre jogosult az egyházi főhatóság.

Ugyanis, ha eredeti jogát érvényesítené az egyházi felsőség, ez abban állana, hogy ő ne-

vezze ki a lelkészeket, a presbitereket pedig a lelkész által neveztesse ki. Ez volna az egyház helyzete az evangéliumban nyugvó elévülhetetlen jog és szoros igazság szempontjából. Ha azonban arra is adunk valamit, hogy a méltányosság és engedékenység szellemének némi áldozatot hozunk: akkor átmeneti intézkedésül, tehát egy időre, megelégednénk azzal is, ha a lelkészek választása az egyházkerületi közgyűlés által eszközölné, vagy olyan kiviteli módokkal, a mint azt V megérintette, vagy pedig bölcsőbb és tökélyesebb formák között. Idők folytán, fokozatos fejlődés útján azonban csakugyan evangéliumi alapra kell visszatérnünk, mely szerint az igehirdetőknek egyetlen szabályos hivatalba állítási módja: a kinevezés, a presbitereknek illetékes kinevezője pedig: a gyülekezeti lelképásztor. A V. cikkéből csak is ennyit vonhat ki végeredményül minden elfogulatlan olvasó, s benne ugrást és ellentmondást ép gondolkozásu ember nem találhat.

b) Tudnia kellene D. urnak, hogy minden író csakis eredeti kifejezéseiért s ezekből közvetlenül, egyenesen következő értelemért lehetvén felelős: a kifogásolt helyek mindenkor a magok valódi alakjában vonhatók ítélet alá. Ugy de, D. ur a V állítása gyanánt mutatja be ezeket a szavakat: «csak a körlelkészek, mint kinevezett papok, állanak törvényes alapon.» Ilyesmí ama megtámadott cikksorozatban sehol sem mondatik, de igenis mondatik ez: «ha a papválasztás alapjául magát az evangéliumot, illetve, az apostoli korszak gyakorlatát tesszük, akkor a két magyar haza összes lelkészei között nincs több törvényesen beállított igehirdető, mint a csikszeredai, szamosújvári, stb. körlelkészek.» Ezt V ma is fentartja, de azért önmagát is törvényes alapon álló lelkésznek tekinti, mert hát nagy különbség van a között, hogy vajjon én állok e törvénytelen alapon, vagy csak az a rendszer, melynek uralmát a jelenben elismerni kénytelen vagyok. És ha én aktíve nem járultam a törvénytelenységhez: vád alá nem eshetem egy rendellenes intézmény hibás voltaért. De igenis hibás volnék akkor, ha ez intézmények hibájáról meg volnék győződve, és mégis tudtom és meggyőződéseim ellenére azoknak védelmére, szépitgetésére törekedném, vagy ha csak el is hallgatnám meggyőződésből eredő roszalásomat. Mi tehát magunk törvényes alapon álló papok volnánk, a menyiben a rendszer törvénytelenységéhez magunk részéről hozzá nem járultunk, csupán megválasztatásunk módja törvényellenes evangéliumi szempontból. Attól függ tehát a dolog, minő szempontból mérlegeljük. Hogy pedig nekünk, ev. ref. keresztyén egyház hiveinek minden fontos kérdést az evangélium ítélőszéke elé kell állítanunk: régen megmondotta Luther Márton. És a mennyiben ettől a ref. egyház vonakodnék, legfőbb principiumával és önmagával jőne meghasonlásba és ekkor «mi módon állhat meg az ő birodalma!?»

c) Figyelembe kellett volna vennie D. urnak, hogy míg az ellenfél argumentumai megfelelő uton le nem rontattak, addig nincs jogunk, újakat hozni be és új alapra lépni. Ő a helyett, hogy ezt cselekedné, ellenfele tételeit, tetszés szerint csűrve-csavarva, most eldarabolva, majd önkényesen megtoldva, hurcolja az olvasók elé. Vitázó felének egyetlen bizonyítékát sem bírálja tiszta világítási

mellett. E helyett, egy sajnálatra méltó fogásra vetemedik. Kapja magát s ellenfelének két költött tévedésével törekszik port hinteni az olvasók szemébe. E tévedéseknek aztán komoly magyarázatát adja. Mellőzhetlennek tartom e két költött tévedést D. ur megvilágítása szerint is, V. felfogása szerint is lehető rövidséggel, fölmutatni.

«Én azt hiszem, ugymond D. ur, hogy V urat két jól meg nem vizsgált dolog ejtette tévedésbe. Egyik azon föltevése, hogy azon valóban számos férfiak, kiket az apostolok s legkivált Pál apostol térítői működése nagy területén biztosokul, segédekül s követekül használt, egytől-egyig kinevezett papok lettek volna.»

Mindenekelőtt jegyezze meg D. ur, hogy ő itt azon botlást követte el, hogy nem tartotta szem előtt azon fontos elvet: «a mit senki nem állít, azt nem kell tagadni; és a mit senki sem tagad, nem kell bizonyítani.» Itt ugyanis D. olyan dolgokat tagad, a miket V soha nem állított. Bizonyosság erre, hogy az idézett cikksorozatban azok a személyek, kikre a kinevezés vonatkozik, mindeütt a «presbyter»-szóval jelöltetnek.

«Másik tévedése, ugymond, hogy a négy evangélista iratait s az apostoli leveleket nem vizsgálta meg elég komolyan s azok szellemére kellő figyelmet nem fordított. Mert máskint észrevette volna, hogy az evangéliumon mintegy vörös fonál vonul keresztül a szabad választás és a gyülekezet elsőségének eszméje; és hogy az apostoli levelekben számos oly hely van, melyek ha nem is mondják ki mindig nyílt szavakban a választást de értelmük s logikai folyományuk minden helyesen gondolkozó embert a választás föltevésére utalnak.

D. urat e tévedési elmélet fölállítására azon körülmény bátorította föl, hogy a kérdés megvilágítására általam fölhozott helyek között történetesen egyet sem talált, mely az evangéliumokból, vagy az apostoli levelekből lett volna merítve. Ezen D. ur annyira fölbátorodott, hogy elhitette önmagával, hogy vitázó fele a szent iratoknak ezen részeit soha nem is olvasta. Ezzel szemben, ki kell jelentenem, hogy éppen az evangéliumok olvasgatása ejtett bámulatba a felett, hogy Jézusnál még csak árnyéka sem észlelhető az autonomikus intézmények eszméjének, még kevésbé lehet ott szó ilyes törekvésekről. Ellenben, meglepő és kétségtelen nyomait találjuk ama törekvésnek, mely szerint a nagy tömegek a felsőség iránti engedelmisség érzetere vezéreltetnek Jézus tanításai által, melyek azon tudatot élesztik és ápolják, sőt következetesen fejlesztik a milliók szívében, hogy az ő boldogságuk a hatalmasok pártfogásában s ezek uralmával és intézményével való teljes kibékülésben és helyzetük mostohaságában való csendes belenyugvásban áll. Hogy miért cselekedte ezt Jézus, arra talán némi világot fog vetni a virágvasárnapi vízióknak, illetve, jövődöléseknek alább adandó méltatása. Addig pedig lássunk néhány példát azon jézusi tanításokból, melyek a milliók nyugtalan lelkét engedelmségre s hódoló érzelmekre vezérlik: «Boldogok az alázatosok, mert örökség szerint bírják a földet;» «Boldogok, a kik sirnak, mert megvigasztatnak;» «Boldogok a kik éheznek és szomjuhozak az igazságot;» «Boldogok a békességre igyekezők;» «Boldogok, a kik háborúságot szenvednek az igazságért;»

«Boldogok lesztek, mikor titeket szidalmaznak és háborgatnak», stb. A meggyógyított bélpoklosnak ezt mondja: «mutasd meg magad a papnak», hogy a pap a mózesi törvények szerint, visszafogadja őt a társadalom ép tagjai közé s erről a megtisztult embernek bizonyosság levelet adjon. A császár adójának jogosult voltát vitatja és bebizonyítja. Példaadás okából önmagáért megfizeti az adó-drachmát. stb, stb. Hol van itt az a veres fonál, mely D. urat az autonomikus intézmények ősförásához vezeti? Hol prédikáltatik Jézus által: «ragadjatok magatoknak önkormányzati jogot, szabad választást, elsőséget?»

d) Gondolóra kellett volna vennie D. urnak, hogy midőn a bibliát hittani, erkölcsstani kérdésekben utmutatoul, vagy éppen jogforrásul akarjuk fölhasználni, olyankor a fordításnak nem tulajdoníthatunk kánoni tekintélyt. Figyelembe kellett volna vennie, hogy nekünk nem volt soha tridentiszinatunk s őseinktől nem örököltünk vulgátát; nekünk minden fontos esetben igaz lelkiismerettel be kell pillantanunk az eredeti szövegeknek inspirált kodekszeibe.

e) Lelkére kellett volna vennie D. urnak azon régi igazságot: «verba valent usu.» Ha lelkére vette volna, könnyen beláthatja vala, hogy ez igazság ereje soha nem nyilvánult hatalmasabban, mint a mi nyelvünkben az utóbbi század nyelvtudósainak s grammatikus képzettségű költőinek, íróinak finom, de éles eszterga vágásai alatt. Csodálkozva s meghatva látta volna, mennyi forgács hullott le a nyelv őstömégéről csupán Ilosvaitól Aranyig. És a ki figyelmes lélekkel lép ama szent muzeumba, melyet közönségesen Károlyi-Bibliának nevezünk, még több s meglepőbb képeit láthatja ama változásoknak, melyek első prot. őseinkre, hitőkért, szabadságukért s nyelvükért küzdő apáinkra emlékeztetnek. A kiveszett alakok, a kihalt konstrukciók, az elfeledett, de még mindig érthető, vagy jelentésükben s használatukban megváltozott, itt-ott költőinknél felújított szavaknak sajátos mystikus zengésében az ősök szelleme szól az utódok lelkéhez.

Bárhon üssük föl a Károlyi-féle bibliát, minden lapon meglepő példait találjuk annak, hogy a mai magyar nyelv más, mint a Károlyi s vitáink sorsát többé nem bizhatjuk ama szavakra, körülméltő óvatosság nélkül, mert ama szavaknak sokszor alakja, sokszor értelme nem azonos a maiakkal. Meggyőzhet erről néhány példa is.

I. Találunk a Károlyi-bibliában ilyen konstrukciókat «nyugodalomnak és szent gyűlésnek szombatja»; (III. Móz. XXIII. 3.) «a husvéti bárány megételének ünnepe»; (r. 5 v.) «tisztulásoknak ünnepe»; (r. 27 v.) «tisztulásoknak napja»; (r. 28 v.) «leveles ágakból csinált hajlékoknak ünnepe»; «kürt zengésének esztendeje»; (III. Móz. 25, 10) «kürtölésnek esztendeje»; «kürtöknek napja»; «eladásnak pénze»; (r. 25, 28, 30, 50) «megrontom a ti erősségtetek kevésységét»; «bűnöknek büntetését» (XXVI. 19, 41) «világnak gyertyatartóját»; (IV Móz. 4, 9) «tisztaság megromlásának, gyanuságának áldozatja» «emlékeztetésnek áldozatja»; «gyanuságnak ajándéka»; «átoknak esküvésével»; «gyanuságok törvénye»; (IV Móz. 5, 15, 18, 21, 29.) «minden szent állatoknak áldozatit»; (IV Móz. XVIII. 19.) «a büntől való megtisztulásoknak vize»;

(IV. Móz. XIX. 9) «versengésnek vize»; (V. Móz. XXXII. 51): de hol a grammatikus, a ki ma ezeket birtokszerkezetnek merné kválifikálni? Hol van, a ki eme kifejezések hallatára azonnal ne gondolna a latinban otthonos genitivus oppositionis használatára? (p. peccatum originis), mely még Károlyi idejében a mi nyelvünkben is divatos volt, illetve, létrejött a latinizmus hatása alatt. De ma nem mondják többé, hogy: «versengésnek vizei», hanem: a versengésről nevezett vizek: «világnak gyertyatartója», «kenetnek olaja helyett» ma ezt mondanók: világításra való gyertyatartó, kenetre való olaj. «A te istened szövetségének sava» (III. Móz. 2, 13) ma már nem magyarul van és mi másképpen mondanók. «Drága kenetnek alabástromból csinált szelencéje» (Máté XVI. 7.) a mai magyar nyelvben szintén másképpen hangzanék; s «hadaknak hirei», genitivus objectivus, mint a latinban: timor mortis = haláltól való félelem s nem halál félelme helyett ma «hadi híreket» mondanánk, mint Arany: «emlékezet újul hadi hír hallásán» Pedig e kifejezéseket Károlyi mindeuitt így fordította magyarra; «hadaknak hirei» (Márk XIII. 7.) és «hadakozásoknak hireit» (Máté XXII. 6.). Holott e konstrukciók a genit. objectivus szoros visszaadásával is így lennének: hadakról való híreket, hadakozások felőli híreket.

II. Találunk mai nap nem divó igealakokat és időket: «és mindjárt hogy még szólna, eljőve Judás» (Márk XIV. 43.) «és mikor ezeket szólaná: ime Judás» (Máté XVI. 47.) «és mikor még ezeket mondaná: imé a sokaság» (Luk. XXII. 47.), melyek mind arra utalnak, hogy a temporum consecutio a classicus műveltségű magyar írók hatása alatt egykor a mi nyelvünkben is nostrifikálva volt, és ekkor a verbum regens a mellékmondatok igéjére nagyobb befolyást gyakorolt.

III. Vannak ilyen kifejezések: «halálnak halálával», «uraknak ura» de ez sem birtokszerkezet, sőt nem is magyar, nem is latin szófüzési alakzat, hanem egyszerűen a héber gradus superlativusnak szó szerinti fordítása, ezen kifejezések helyett: «legbizonyosabb, vagy legnagyobb halállal»; «legnagyobb úr».

IV Nagy számmal idézhetnénk ilyeneket «mind az egész föld», «mind az egész község», «mind ez a nép», más természetűek: «Gileádot mind Dánig» (IV Móz. XXXIV. 1.) «Juda földét mind az utolsó tengerig»; «a pálmafák városának völgyét mind Sóárig (r. 3., 4.) «mind e máj napig» (Józs. 26.) «menjünk el mind Bethlehemig» (Luk. II. 15.), «mind a főpapnak házáig» (Máté XXVI. 58.)

V. Még nevezetesebbek az ingatag értelmű, vagy néha jelentésükben egészen megváltozott szavak. Előbbi szempont alá esnek ezek: világ, lélek, kenyér, esmerni. Péld. Móz. IV 17- Máté I. 25. «esmerni.» Utóbbi tekintetben jellemző példák; «szerze isten két nagy világosító állatokat, a nagyobbik világosító állatot, hogy világosítana nappal, kisebbik világosító állatot, hogy éjszaka» (I. Móz. I. 16.), «szent állat az» (II. Móz. 2., 32.) Amott az állat szó a napot és holdat, itt a «kenetnek olaját» jelenti. Találunk ilyen is: «ha a zsenge szent: annak egész állatja szent». Éppen így változott meg e szó értelme is: marha, mely még a Károlyi idejében ékszeret s általában drágaságokat jelentett: «Krisztus-

nak némely asszonyi állatok marhájokból sáfárkodnak.» E szó ama régi jelentésében ma már csupán költőinknél szerepel. Így p. Aranyánál:

«A vár piacára ezüstöt, aranyat
Sok nagybecsű Marhát máglyába kihordat.»

VI. De legnevezetesebb kulcs az evangyéliumi szent iratok szelleméhez: Jézus beszédmodora. Miben áll Jézus beszédmodora, itt nem szükség hosszabban fejtegetni. Különös érzék szükséges ahhoz. A hol ez megvan: ott nincs helye bővebb részletezésnek; de a hol hiányzik, ott hiában való minden magyarázat. A kinél hiányzik a zeneérzék: magyarázatokkal nem lehet helyrehozni. És ha nincs érzékünk Jézus beszédmodorához: hiában forgatjuk az írásokat, hiában hosszabbítjuk meg s mi könnyűségnek prémjét, hiába szélesítjük meg a mi homlokunknak filaktériumát!

Igaz, hogy az evangyéliumok nem képezik Jézus beszédeinek szó szerinti másolatát, de mindenik lapon ott van egy-egy letörölhetetlen vonás, egy magasabb kéz felülbélyegző illetésének lenyomatául. A ki nem bírja felfogni e jegyeknek magas értelmű jelképeit, a ki nem érzékelheti Jézusnak beszédmodorát: az még a legutolsó percben sem veszi észre, hogy voltaképpen nem a kenyérnek kovászáról van szó, hanem a farizeusoknak és sadduceusoknak tudományáról. (Máté XVI. 12.) A ki ez érzék nélkül jár az evangyéliumok világában: az olyan lélek szomorú eltévelyedéssel zavarja össze az isteni elővezetés és üdvösségre-kiválasztás tanát a Pál apostol és Kálvin lelkének legmagasabb problémáját, a papválasztási üzelmek kortes-nótáival!

Ha az írásmagyarázat vezérelveit s szentesített korlátait illő figyelembe nem vesszük: akkor a biblia magyarázat tévelygésre, szemfényvesztésre és nazarénizmusra vezet mulhatatlanul, mert az ördög is azt citálgatja, a mi megvagyon írva, mert az ördögnek is megvan a maga bibliája.

Ellenben, ha ama principiumokat komoly figyelembe vettük, immár meg volnának oldva a mi saruink annyira, hogy az örök igazságoknak folyton égő csipkebokrához közelithetnénk. Midőn azonban a fölvilágosítás szerepéhez látnék: a főnebbiekhez hiven, ígéretet teszek vitázó felemnek, hogy minden védszerekről lemondva, pusztán az általa felhozott érvekre építem következtetéseimet, csupán ott térvén ki a rokon helyekre hol ezt a tárgyalás megköveteli.

Megjegyzem azt is, hogy miután D. ur a tanúságtételre idézett bibliai szövegeket vagy éppen nem közli, csupán számokkal jelöli, vagy csak egy-két szót szakít ki azokból: a világosság is, de az olvasó közönség kényelme is méltán megkövetelik, hogy az idézett helyeket egész terjedelmükben szó szerinti mindannyiszor kiírjuk a Károlyi-fordításból. Csak is ezután tehető meg úgy a szöveg magyarázat, valamint az esetleg szükségesnek mutatkozó szó-magyarázat. Ezek után szóljunk valóban a drem, mindenütt lehető rövidséggel végezvén a tárgyalást.

(Folyt. köv.)

Vásárhelyi Zsigmond.

Nyílt levél a Szerkesztőhöz.

Kolozsvár, szept. 16.

Szerkesztő Barátom! Talán vetted észre közel 34 éves barátságunk ideje alatt, hogy nekem vesztetre megvan az a kellemetlen szokásom, hogy a meggyőződés szerinti igazságot nem igen tudom elhallgatni s az a még nagyobb szerencsétlenségem, mely nem annyira engem, mint inkább titeket sujt, hogy minél közelebb érzem magamat valakihez, annál nyiltabban beszélek vele.

Ugy veszem észre, hogy a brassói fiatal káplán, Bitai Béla öcsém, szintén kezd abban a szomorú kitüntetésben részesülni, hogy vagy ő hozzám, vagy én hozzá, de csakugyan közeledünk egymáshoz. A minap, jó minap volt, valami okos dolgot fejtegetett lapunk hasábjain s én, látva, hogy már pedzi, de még nem találta el éppen egészen a célpontot, mint 24 éves profeszor, egy kis előadást tartottam neki e helyütt.

Most megint megszólalt s nekem ismét az a kellemetlen szerep jutott részemre, hogy lapunk 37-ik számában megjelent cikkét egy kissé meg kell fésülnöm.

Igyekezni fogok, hogy lehetőleg ex cathedra beszéljek, mert ettől a fiatal embertől¹⁾ az is kitelik, hogy elhiszi magát, pedig Tompa rég megírta az ő lakásáról szóló versét, melyben a mester-gerenda tanította meg alázatosságra.

Denique, az én jóreményű fiatal káplánom «Konzervatív oppozíció» nevezeti alatt, valami hírlapi tudósításoknak fölülve, (látszik ebből is, hogy még milyen fiatal), védelmébe veszi a püspököt, bizonyos két testvért, a mi szegény, istentől elrugaskodott, az Anyaszentegyház autonóm testületeinek minden apai és anyai jussát elharácsoló Ig. Tanácsunkat s azt vitatja, hogy tiszteli, becsüli a konzervativizmust most, különösen az egyházban, de már ő csak inkább instál a reformból.

Én, természetesen, mint a kinek egész filozofiám quintessentiája abból áll, hogy a világ összes bölcsei édes-keveset tudnak; meg, hogy a miről nem vagyok alaposan informálva, arról legbölcsebb dolog, nem beszélnem, nem szólhatok cikke ama részleteihez, melyekben a kötelesség teljesítését nagy dicséretekkel illeti (hja, fiatal még!), sem azokhoz, a melyekben oly testület intézkedéseiről van szó, a mely törvényben körülírt jogkörében való működéséről nem a piacnak, sem a névtelen hírlapíró uraknak, hanem az egyházkerületi közgyűlésnek, illetőleg, a konventnek, zsinatnak, szükség esetén, a konventi bíróságnak felelős; hanem ezek helyett, egy kis fölolvastást tartok káplán öcsémnek arról a tételről, hogy a türelem, a mérséklet sokkal tovább viszi az embert, mint a fiatal hévvel, bár a legjobb szándékkal, de elhamarkodottan alkotott itélet.

Az én Bitai Béla öcsém, ugyanis, nemes hevében, jelzett cikkében túl lő a célon (vagy: celen?)

Az én legjobb tudásom szerint, ugyanis, eddig konzervatívoknak nevezték azokat, a kik a főnálló törvé-

¹⁾ Nálunk, szerencsére, a káplánok még mind fiatal emberek, nem mint quondam túl a Dunán, a hol az idénig minden tractus káplánjai csak saját egyházmegyéjükben s csak akkor pályázhattak, ha rendes pap konkurrens nem találkozott. Dicsértessék a superintendencia, ez idén eltörölték e szörnyűséges uzust.

nyekhez mindenekben szigoruan és mereven ragaszkodnak és reformereknek azokat, a kik a meglevő dolgokban csak bajt, romlást, veszedelmet tudnak látni s a régiakat mindenestől halomra szeretnék dönteni.

Én tehát, mint az erdélyi ev. ref. Egyházkerület Ig. Tanácsának egyik legrégebb tagja, már több, mint egy éve, pláne egyik fizetéses előadója, éppen nem köszönöm meg az én káplán öcsémnek, hogy ezt a mi törvényes testületünket, tisztá, csupa jó akaratból, a reformerség veszett hírébe akarja keverni. Mert én azt mondom s vállalkozom a hebizonyítására, hogy veszett ügye van annak az egyházi institúciónak, a mely nem a konserválás, hanem a mindig rombolással járó, török-szakad reformálás lejtőjére téved.

Ezennel fölhivom tiszt. Bitai Béla aát, hogy sorolja fel azokat az eseteket, a melyekben az Ig. Tanács az irott és a Felső által sankcionált egyházi törvényektől és a lényegében konzervatív természetű egyház értelmében vett jogszokásoktól egyetlen jottányira is eltérült volna, az Ur 1885-dik évétől fogva úgy, hogy az illetékes forumnak: a közgyűlésnek, tetteiért ne felelt volna.

Hogy mostanában — s nem is csak 1885. óta,²⁾ de különösen ezen az éven kezdve, többecske pénzzel rendelkezik egyházkerületünk, mint korábban az igaz. Most már bőven kamatozik a b. e. Kemény Ferencek, Mikó Imrék, Nagy Péterek és Kemény Gáborok idején alapított és legjelentékenyebb mértékben az elején nagy részében visszatartott és tőkésített államsegélyből gyűlt egyházkerületi házi pénztár cirka évi 3500 frt kiosztásában nyilatkozván; hogy most az államsegély évi 14,000, a Baldácsi alap 2000, a közalap 32 évre szóló 5714 frt, a missió-alap örök időkre biztosított ötezeren jóval felüli évi járuléka áll rendelkezésünkre s hogy a közalap egyszer s mindenkorra szóló ez évi segélye 5854 frtot tett; hogy építkezési alapunkban, mely a jogfosztó konverszió utján vált az egyházkerület tulajdonává, s melyből 60,000 frtnak kamat nélküli befektetésére hatalmazta föl a közgyűlés az Ig. Tanácsot, ennek indítványára, a közalap, az egyházkerület és az illető egyházközségek tőkeszerző és kamathordozó hozzájárulásával 170,000 frt fektetett be templomokba, iskolákba és papi, meg tanítói lakokba; hogy ezeken kívül, theologiai és tanítóképezdei konviktusra és alumnumra, szegény felekezeti iskolák tanszerekkel való ellátására is jut évenként néhány ezer forint; hogy ez az Ig. Tanács vitte keresztül az esperesi látogatás új rendjét, melynek véghetetlen áldásos volta már is tapasztalható, különösen az egyházközségek vagyónának elkallódástól való megőrzésében, s hogy egy és más új dolog p. o. az egyházkerületi theologiai akadémia és paedagogium felállításának immár elfogadott határozati javaslata, ez alapnak egy emeletes háza és folyton gyarapodó alapítványai, sőt a hirhedt egy milliós kölcsönnek ez évi október 1-ig már inkaszszálandó 2500 frtnyi hozama stb. csakugyan jelzi ennek az Ig. Tanácsnak régebbi és újabb időkben való működését: ez csakugyan igaz.

De az én rövid eszem be nem tudja látni sem azt, hogy ha valaki elvállalt munkáját becsülettel igyekszik elvégezni, ezt az Ur Anyaszentegyházának szölejében miért

²⁾ A kameratikum beneficiumok évi 14,000 frtja már 1882. óta jár.

kellene földi, illetőleg, emberi dicséretekkel — bántani; sem azt, hogy, uti figura decet, miért ne lehetett volna mindezt az irott törvény és szokás-jog alapján és kere-tén belől végrehajtani?

Én, tehát, arra kérek, Szerkesztő barátom, a kinek valamivel több időd volt, nálam is, megszüródni az élet forraló, de tisztító, a salakot kiválasztó katlanában, hogy sugd meg a mi jóra való, de még sok leülepedésre váró közös öcsémnek, tiszt. Bitai Béla aának, hogy ne ke-verje a mi Ig. Tanácsunkat, vagy legalább tulnyomó nagy többségét, a radikalismus, sőt bizonyos értelemben: a forradalmi tendenciák hírébe. Közöld vele bizalmasan azt is, hogy a mennyire én e törvényes, felelős testület tag-jait, majdnem kivétel nélkül ismerem, tűzbe teszem a kezemet, hogy a törvényt és jogszokásokat soha tul nem hágták s készek egyedül illetékes és imént jelzett foru-maik előtt, (a dignitariusokrul természetesen nem szólva, mert azok hivatalos kötelességeik elől meg nem szök-hetnek, mint mi, kik éppen csak ig. tanácsosi mandátu-mot nyertünk 6 évről, 6 évre) mindennemű tetteikért, saját hatáskörükben végzett intézkedéseikért a felelőssé- get elvállalni s illetékes forumaik itéletéből a konzekven-ciákat minden esetben le is vonni, valamint azt is, hogy minden gáncoskodásom mellett is, csak haladjon megkez-dett utján, mely nyilván folyton fölfelé vezet és igyekez-zék, életének még előtte álló nagyobb felében, beváltani azokat a biztató reményeket, melyeket egyéniségéhez fűzünk.

Különben fogadd, stb.

Kész hived

Szász Béla.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, szept 21.

Elnökölt főt. Szász Domokos, püspök s váltakozva jelen voltak: Dr. Kolosvári Sándor, Nagy László, Gyarmathy Miklós, Bihari Sándor, Sárkány Ferenc, Parádi Kálmán, Domokos Antal, Deák József, dr. Sárkány Lajos, dr. Vályi Gábor, Bodor Antal, Szász Béla.

Az elnök kéri a gyűlést, hogy, kivételesen, halasz-tassék az időközben elnöki úton elintézett ügyek beje-lentése a második napra, miután az ülések három heti szünetelése alatt az ügyek nagy halomra gyűltek, az ex consilio elintézendő tárgyak pedig az oly szép számmal egybegyűlt tagok részvételével jobb megoldást nyerhet-nek. Az elnök kerése teljesedik.

A közelgő közgyűlésen fölös számban megejtendő tanári választások nagyobb részének előmunkálatai befe-jezésre jutván, az Ig. Tanácsnak a közgyűlési kandidáló bizottságban törvényes képviselőiül, az elnökön és tan-ügyi¹⁾ előadón, mint hivatalos tagokon fölül, ismét dr. Kolosvári Sándor és Sárkány Ferenc aait kéri fel a gyűlés. Miután, továbbá, a törvény értelmében, a köz-gyűlés ugyane bizottságba kiküldött választottjai (Nagy László, Rákosi Lajos, Gyarmathy Miklós és dr. Szabó Károly) közül a b. e. és felejthetetlen dr. Szabó Károly, a kolozsvári egyházmegye még egy évig sem működhe-tett nagy nevű algondnoka, időközben meghalt, az Ig.-

Tanács föl fogja kérni a közgyűlést, hogy helyét egy évre választás útján töltsse be.

A Kuún-kollegium kéri, hogy a 3-dik classica-philologiai (állami) tanszék már folyamatba indított betöltése mellett, a történelmi és latin (egyhkerületi) tanszék betöltése érdekében is tétessék közzé a pályázati hirdetés, hogy az idei közgyűlésen meg legyen ejthető ez a választás is. Az Ig.-Tanács elrendeli a pályázat kiírását, október 20-ki terminussal.

A sz.-udvarhelyi collegium két magán-tanulójának engedély adatik, hogy javító vizsgálatukat október 15-ig tehessék le.

Székely Töhötöm, h.-böszörményi volt és a zilahi collegiumhoz kinevezett (állami) új tanár ügyében, a h.-böszörményi iskolai előljáróság fölfolyamodott a miniszterhez, hogy engedje meg a távozó tanár átköltözésének elhalasztását, hogy ekközben ők is gondoskodhassanak új tanerőrül. A miniszter most értesíté hatóságunkat, hogy a nevezett tanár átköltözésére a jövő év 1-ső napját tűzte ki határnapul, miről Ig.-Tanácsunk, mind a zilahi collegium, mind a h.-böszörményi iskola előljáróságát értesíti.

A sz.-udvarhelyi egyházközség felső leányiskolájába a 300 frtos 3-dik tanítónő beállítására kér engedélyt s az Ig.-Tanács teljesíti is a kérést, miután az előadó ig. tanácsos megnyugtatta a fölszólaló h. számvevőt, ki a fedezet hiányát jelzé, azzal, hogy egy általa előadandó ügyirat e fedezetről is gondoskodást foglal magában.

A zilahi collegium előljárósága a mostani helyettes vallás-tanár. Kerekes András, állandóságát kéri, egyelőre a mostani javadalomra, de számítva rá, hogy a mostan nyugalmazott két tanár halálával, s más körülmények változtával is, fölemelheti e javadalom összegét (800 frt). Az Ig.-Tanács jogkörén kívül esőnek itélvén, hogy a közgyűlés tanár-választó jogát, állandó tanerők alkalmazásával, megcsorbitsa, a kérést nem teljesíti s az alkalmazás ideiglenességét továbbra is föntartja. Annyival is inkább, mivel a középiskolai vallás-tanárok szükséges kvalifikációja még megállapítva nincs, mihez képest, a Bethlen-kollegium theol. akadémiájának tanári karát felhívja, hogy készítsen tervezetet e kvalifikáció megszerzésének követelményeiről, hogy az összes collegiumok majdan bekérendő véleménye alapján, a kérdést az Ig.-Tanács az egyházkerületi közgyűlés, talán az egyetemes konvent eldöntése alá terjeszthesse, valószínűen a jövő évben. Miután pedig a zilahi collegium erre nézve már előkészítő dolgozatot is készített, e dolgozatot szintén közöljük a theol. akadémia tanári karával, netaláni figyelembe vételre.

(Folytatása köv.)

É—n.

A gönci ünnepélyről.

A magyar protestantizmusnak valóban lélekemelő ünnepe folyt le komoly méltósággal f. évi szeptember 14-én Abaujmegye kis városkájában, Göncön. Károlyi Gáspárnak, a halhatatlan emlékü biblia-fordítónak, az összes magyar protestáns egyházkerületek segítségével emelt szobrát ez alkalom-

mal leplezték le, mintegy háromezerre tehető sokaságnak meleg részvéte mellett.

Az ünnepre zárandoklók legnagyobb része Miskolcon egyesülve, onnan indult külön vonaton Gönc felé.

Gönc a Hernád vize mellett egy magaslaton elterülő s mintegy háromezer lakóju városka. A városhoz legközelebb eső Hidas-Németi vasuti állomásnál a vonat megérkezésekor felzendült a Rákócy. Abaujmegye alispánja Komáromi László csinos beszéddel fogadta az érkezőket. Kun Bertalan püspök apostoli, egyszerű szép válasza után, mintegy 130—140 kocsin és szekeren mindenki helyet találva, megindult a menet az egy órát megtartó úton Gönc felé. A kocsisort jobb és balfelől tiszta, fehér lobogós ingujju lovas legények, kezükben nemzeti lobogóval, banderiumot alkotva, kísérték. Mintegy mesebeli óriási Boá-Constríctor kigyózott a mindenütt kijavított megyei úton a kocsisor-menet; jobb és balfelől a már letarolt földeken, ünnepi köntösükben, a közeli és távoli vidékeknek férfi, asszony és ifjaktól összeverődött nagyszámú nép-csoportjai özönlöttek per pedes apostolorum Mekánk felé. Gönc előtt egy, a megye és a város cimereivel, «Isten hozott» felirattal és virágfüzérékkel ékesített diadalív előtt megint üdvözölték a zárandok-sereget. Valóban, sereg volt az, mely a legszentebb fegyverrel: a Károlyi-bibliával a kálvinizmus, s azzal a magyar protestantizmus, egyik végvárát vette biztos oltalma alá, három század viszontagságai után a jövővel szemben. Szállásainkon elhelyezkedvén, magunk rendbehozása után, a városkát mentünk megtekinteni. Minden ház, minden középület, még az izraeliták zsinagógája is fellobogózva, csak a róm. katolikus templomról hiányzott az. Egy keserű csöpp örömtünknek édes vizü tengerében.

Az ünnepélyre pontban 10 órakor megcsöndült a Károlyi feliratával ékeskedő harang, az ódon templom kis tornyában. A városházától indult ki a népnek szorongó tömegében alig-alig haladható papi és világi testületek hosszú sora. A templom minden zugában annyira megtelt, hogy életveszély nélkül több már nem férhetett volna be. Az ünneplők mintegy kétharmadának a templom cintermében tartott isteni tisztelet, a hol az egyházi beszédet Novák Lajos baktai pap tartotta.

Megkezdődött a kettős isteni tisztelet, a mely sajátosságos hullámmásba hozta kedélyünket. Mintha az első keresztényeknek Róma katakombáiban közel s távolból harsány elhaló zsolozsmáin ringatózott volna az élet fáradalmaiban s szenvedéseiben megviselt lelkünk. Erős várunk és kőszálunk volt nekünk ama hely, melyhez a hullámok is veszélytelenül simultak. A gyülekezetnek valóban szép és feledhetetlen hatású éneklése után, Gönc kis katedrójába emelkedett Miskolc első és nagy papja, Kun Bertalan püspök és az ő ismeretes nyugodt modorával egyik a legszebb imáját mondta el, a mit valaha életében mondhatott. Hálát adott a legjobb Gondviselőnek, hogy három század viszontagságaiban megőrizte magyar protestáns Sionunkat; hogy megtisztult immár köröttünk a lég; hogy eloszlottak a lenyomó fellegek s már szabadabban emelkedhetik szívünkbelől és ajkunkról hozzá az öt áldó ima, mint tavasszal könnyü szárnyain a vetések fölé énekelve emelkedő pacsirta; és hogy kevés örömeink megsokasodtak és sok fájdalomaink kevésre olvadtak le, azt isten után annak a profétai jellemü férfinak köszönhetjük, ki a mi édes nyelvünkön kezünkbe adta a kijelentések könyvét; a kinek neve nemcsak romlandó szobrán, de százezrek-

nek szívében, nemzedékről-nemzedékre maradandólag legyen áldott.

Ezen valóban szép és fölemelő hangulatot keltett ima után az abauji egyházmegyei énekkar ünnepi éneke következt, melynek végső akkordja elhangzása után a legtipikusabb magyar kálvinista papi alak: szathmári esperes, Kis Áron lépett a szószékre és Pál apost. Róm. XV. 4. «A melyek régen megirattak, a mi tanuságunkra irattak meg, hogy a békességéstírés által és az Irásoknak vigasztalások által reménységünk legyen.» igéit vevén alapul, a szentírásnak mindnyájunkra nézve üdvös voltáról elmélkedve, annak az élet viszontagságaiban béketűrést eszközölő, bűneink sokaságában vigasztalást adó és a jövő bizonytalanságaival szemben reménységet nyújtó erőit emelte ki.

E beszédnek már bevezető része annak frappans helyei előre sejtették az egésznek a szíveig és velőig ható erejét. «Mit kerestek, úgy mond, e kis városka igénytelen templomában ily nagy sokaságban? De kik is vagytok voltaképpen? Ah, igen, arcotokrúl sugárzik le, hogy háromszáz évig nagy kincset őrizett eme kis városka, ti szellemét jöttetek keresni ama nagynak, kinek művészi ugyan, de néma ércszobra oly ékesen beszél. Oh, szólj, beszélj, s én és mind, kik itt vagyunk, hallgatni fogunk, mert benned, mert általad a könyvek-könyve s abból az örökkévaló isten beszél hozzánk. A könyvek-könyvére mutató ujjad azt szimbolizálja, hogy «a melyek régen megirattak, a mi tanuságunkra irattak meg.» Hogy a szt. írásban van hitünknek, szívünknek, nyelvünknek s egész életünknek ereje, hatalma.

Az egész beszéden természetesen egyszerű, de meleg közvetlenség, biblikus szellem s a nagy biblia-fordító jellemrajzát megkapó színezettel megelevenítő történeti hűség szeretetteljes lehe ömlött el. A beszéd végén a szónok klaszikus szépségű művét a szerénység e gyöngéd leplével takarja: «Egyszerűen szóltam s nem magam, de ünneplésünk méltó nagy alakját akarám háromszáz év messzi ködéből ki-domborítani. Őt és művét akartam megértetni. Minden nagyítás és kisebbités nélkül és minden cirádát kerülve, beszéltem, követve a nagy apostolt «a gyülekezetben inkább öt szót értelemmel, hogysem tizezer szót értelem nélkül.» Bezáróul, némileg a külső ünnepiességre s a cinteremben felállított szoborra vonatkozva, szépen karakterizálta a szónok Károlyi ércalakját, mely reformátori köpenyben (Melanchtonhoz sokat hasonlítva) XVI. század jellegű széken ülve, jobbában íróttal, baljával a sz.-írást kinyitottan tartja s balkeze mutató ujjával a biblia szövegére mutat; mintegy azt akarván mondani: «hogy a melyek régen megirattak» és hogy a keresztyénségnek, sőt az összes emberiségnek földi és örökélete egyetlen kútforrása: a biblia. Az egész gyülekezetre, a királyra, a házára kért áldás után,

s a gyülekezet éneklése alatt kivonultunk a lepellel borított szobor elé. Az őszi napnak szokatlan ragyogása és jóleső melege, az ünnepi lelkesedés tüzevel ugyancsak kemény próbára tett mindnyájunkat a cinteremben szorongó tömeg közé ékelve. A sárospataki énekkar ünnepi éneke elhangzása után br. Prónay Dezső ág. hitv. egyetemes felügyelő diszmagyarban, levett főveggel, rokonszenves és lelkes hangon mondta el a szobor leleplezési ünnepélyt megnyitó szép beszédét; azzal, a minden felekezetieskedést kizáró, igazán keresztyénies s valóban protestáns szellemű hangulattal, a mely előttünk, erdélyiek előtt, fájdalom, itthon szokatlan, ismeretlen, a magyar protestántismust összetartásra és egyesülésre felhívó s így, s csak is így diadalra vezető jelszókint oly szép reményt keltőleg, oly kimondhatatlan jóleső volt.

Prónay báró lelkes beszéde elhangzása után, lehullt a szürke lepel s elöttűnt a háromszáz év tunya leforgása után, most először tűnt elő a nagy biblia-fordító fényes alakja. Szürke márvány piedestalon, bőrdőnyű reformátori köpenyben, XVI. századi fodros inggallér körzetéből, kissé előre-hajolva, emelkedik ki a sokatmondó s szelid melanchtoni arcuatu Károlyi feje; lezárult ajka s nyílt tekinteti szemei gondot és gondolatokat, hitet és szeretetet, küzdelmet és reményt, szenvedést és az Ur akaratán való teljes megnyugvást oly kiáltólag prédikálnak, hogy az ő életrajzát csaknem deklamálva felolvasó szerző (naprágyi pap: Szabó József) hosszúra terjedt felolvasását is egyetlen megzavaró hang nélkül a legnagyobb áhitattal hallgatta végig az egymás mellett szorongó, impozáns ünneplő sokaság. Mintha ama szobor ajkai nyíltak volna meg s a térdeim nyitva levő szentírás sorai közül folydogált volna az örökélet vize, oly mohó szomjjal itta be sivár életünk homokja ez ifju lelkész szavait. Láttuk Zacheust a fán hallgatni s látni a mestert. Kapernaum szegényeit a hegy alatt. Jeruzsálem gazdagait, bázsony és selyem ruháit a földre terítve. Juda leányait pálmagalyakkal kezükben. Luthert Wormsban. Calvint Genfben. Elvonultak lelki szemeink előtt Dévai Biró Mátyás, Meliusz, Heltai Gáspár. Hontér János. Károlyi a zsinatokon. A nápolyi gályára hurcolt magyar papok zsolozsmája füleinkbe csendült. Ám, mindez csak hallucinációja volt a multba csapongó lelkünknek! Hisz, egy érzéketlen szobor előtt egy ifju pap ily szavakkal párentálja el a multat: «A sirhal-mok felett lengő fű, korhad t emlékfá, s rajta ez egy szó, volt!»

Ah, igen, volt. Ámde, ama szerény, hogy ne mondjam, szegény kálvinista templom mellett emelkedő fényes szobor a maga némaságában és a nagy sokaság dobogó szíve harsányan káltja, hogy l e s z !

(Folyt. következik.)

Herepei Gergely.

TÁRCA.

Észrevételek

Dr. Kolozsvári Sándor «Egy adat Károlyi Gáspár életéből» című cikléré.

A «Protestáns Közlöny» f. évi 32-ik számában Dr. Kolozsvári Sándor ur a fentebbi cím alatt egy tanács-végzést

közöl Nagybánya város 1579-ik évi jegyzőkönyvéből, mely a városi főbíró, Mészáros Lukács és bizonyos Károlyi Gáspár deák közt támadt háboruszkodást igazítja el. Ez adatból Kolozsvári Sándor ur, számításba vevén elébb azt az ellenmondást, mely a nagy-váradi disputáció Radics Gáspárjának és

Károlyi Gáspárnak gönci plébánussága közt fenforog, azt következteti, hogy «vagy Radics tulajdonképpen Károlyi volt, vagy pedig Károlyi időközben eltávozott Göncről és csak később tért oda vissza. Az utóbbi esetben az alábbi adat, t. i. a nagy-bányai tanács-végzés, a bibliafordító Károlyira vonatkozik, míg az előbbi esetben két Károlyi Gáspárnak kellett léteznie.»

Legelőbb is tiszteletemet nyilvánítom Dr. Kolozsvári Sándor urnak Károlyi Gáspár életének tisztább világosságba való helyezése iránt kimutatott nemes buzgalmaért; azután pedig kijelentem, hogy e helyen és ez alkalommal nem fogok az alternatívának első részével, t. i. azzal foglalkozni, hogy Károlyi volt-e hát voltaképpen Radics; hanem, maradok egyszerűen a mellett a föltevés mellett, hogy a nagy-bányai végzésnek lehetett-e tárgya a bibliafordító Károlyi Gáspár? Lehet, hogy alkalom-adtán a másik kérdés tisztázására is rátérhetek. (Szívesen kérjük. S z e r k.)

Károlyi Gáspár életére az 1569-ik évi nagy-váradi disputáció után sürtü homály borul; itt-ott csillámlik fel egy sovány adat, pályájára fényt lövellő. Ezek között az 1579-ik évhez, tehát a nagy-bányai végzés idejéhez legközelebb áll egyfelől az 1575-ik év két adattal; másfelől, az 1584-ik év egy adattal. Az 1575-ik évben Károlyi Gáspár még Göncön volt, mert az akkor öntött harangon ez is ott állt: «1575. Predikátor Károlyi Gáspár»; aztán, ugyanez év augusztus 9-ikén Göncről irt egy levelet Kassára Kolozsvári Gergely diákhhoz. 1584. márc. 28-ikán pedig Kassán, mint gönci predikátor, vállalt jótállást Garai Jónás diákért. E két év között kell tehát a kibontakozást megkísérteni a körülmények vizsgálása és egybevetése alapján.

Az 1575-ik évi harangöntés két dolgot látszik bizonyítani. Egyik az, hogy a gönci egyház virágzó korát élte; másik az, hogy az egyház Károlyi Gáspár iránt tisztelettel, szeretettel viseltetett. Ezek hát nem igen engedik meg azt a következtetést, hogy Károlyi Gáspárnak helyi oka lett volna Göncöt odahagyni.

A Kolozsvári Gergelyhez irt levele meg arra mutat, hogy Károlyi Gáspár Göncön jólétnak örvendett, mert borairól ír és arról, hogy legfeljebb hús z hordóra van még szüksége, mert a «Miklós is», bizonyára öcsce, Károlyi, vagy másként Gönci Miklós, «e leget szedett.» A gönci két nagy szőlő, úgy látszik, jól termett s a mellett, nyomok kezdik mutatni, hogy Tokajban is lehetett szőlője, valószínűleg felesége után. A jobb jövő keresése sem adhatta tehát kezébe a vándor-botot, hogy Göncről másuvá s akkor is éppen Nagybányára költözzék.

De, az eltávozás általános szempontokból sem lenne érthető. Gönc és benne Károlyi Gáspár ez időtájt, lehet mondani, háborítatlan nyugalmat élvezett. Sem helyi zavarok, sem hadjáratok, sem felekezeti intrigák nem háborgatták. Mi üzte volna hát el Göncről és mi vitte volna éppen Nagybányára, erdélyi fenhatóság alá; oda, hol a két első Báthory alatti állapotok a reformátusokra nézve nem mondhatók valami kedvezőknek, és oda, a hol unitárius ellenfeleinek, úgy szólván kezéigébe esett volna? Hiszen, éppen a nagyváradi disputáció igazolja, hogy az unitáriusok még Méliusz ellen sem voltak annyira elkeseredve, mint ő ellene? E szempontok sem kedveznek hát a Nagybányára való költözésnek.

Végül, az 1584-ik évi jótállás is mond valamit. E szerint, Károlyi Gáspár gönci prédikátor negyedmagával áll jót Rueber János kassai katonai parancsnok özvegyének Garai Jónás diákért, még pedig első helyen, még pedig 1500, mondd, ezer ö t s z á z forintig, a mi abban az időben bizony-bizony tekintélyes nagy összeg volt. Ily összegnek csak egy negyedéig sem lehetett vala egy költözködő pap, egy hivatalcserélgető ember (L. alább!) jótállását elfogadni, a ki most ide, majd oda hordozza a sátorfáit, a ki most pap, majd íródiák; nem, sem a Rueberné, sem jótálló tanai szempontjából!

Én hát, az eddig mondottak alapján sem merném pártját fogni a bibliafordító Károlyi Gáspár Nagybányán való lakozásának 1579. táján és még kevésbbé merném magának a nagybányai tanács-végzésnek alapján.

Abban, ugyanis, háboruságról van szó, a melyet Mézáros Lukács főbíró és Károlyi Gáspár között éppen az a bizonyos Károlyi Gáspár támasztott «írása és szavai által.» Nos, hát ebben a háborúskodásban, még ha írásban, még ha szóban történt is, egyáltalán nem lehet ráismerni a bibliafordító Károlyi Gáspár jellemére, mely, szerény véleményem szerint, az alázatosság és önmérséklés vonásait tükrözi vissza,

Aztán a nagybányai végzés Gáspár diákról beszél. De hát miféle foglalkozásu ember lehetett a XVI-ik században a diák? A deák, deák és diák jelentett régen te diakonust, a miről ugyan Szenci Molnár Albert nem emlékezik, hanem csak az újabb nyelvészek és csak néhány kódexsz alapján; jelentett pedig főleg és Szenci M. A. szerint is literatust, sőt azt jelenti a nagybányai dekrétum címe szerint is. Literátus pedig a Szenci M. A. értelmezése szerint = scriba, secretarius; geleht, schreiber, secretär; tehát, egészen más, mint papi ember; a református papoknak e korbéli nevei különben is ezek lévén: plébánus, prédikátor, pásztor, miniszter, de nem diakónus és nem diák. Miért nevezi hát a nagybányai íródiák Károlyi Gáspárt, a háborúság csinálót, literátusnak és diáknak és miérei nem nevezi másnak? Fogalmazásából látszik, hogy képes lett volna erre képes lett volna egy református papot illetékes címmel megnevezni! Vagy, hogy az a nagybányai Károlyi Gáspár éppen literátus lett volna Nagybányán? Igen, az kétségbevonhatlanul az volt. Hanem, hogy a bibliafordító Károlyi Gáspár 1579-ben Nagybányán pap, vagy diák lett volna, vagy hogy ő gönci lelkészkedését megszakította volna: az, szerintem, a nagybányai jegyzőkönyvvel még be nem igazolható. A Károlyi név elterjedt név volt már akkor is Szathmárvármegyében; viselőiből egy Göncnek jutott papul, egy másik meg Nagybányának jegyzőül; s ha az egyik is Gáspár volt és a másik is Gáspár volt, az azt bizonyítja, a mit Kolozsvári Sándor úr ekként állit, hogy t. i. «két Károlyi Gáspárnak kellett léteznie.» Igen, én is ezt hiszem, ezt állitom egyik volt a gönci lelkész, a bibliafordító és a másik volt a nagybányai literátus.

Novák Lajos
reform. lelkész.

Különfélék.

= Mai számunkban kezdődő, és első helyen közölt cikkünkre e helyen is felhívjuk olvasóink figyelmét.

Senki sem vádolhat, hogy barátjai lennének a humbugnak; hogy üres dicsérgetésekkel valaha port szándékoztunk volna hinteni olvasóink szemébe. Egész igyekezetünk, megbecsülni a munkát; figyelemben részesíteni a tehetséget és ösztönözni a továbbiakra. Erre Vásárhelyi Zsigmond, barátunk, teljességgel méltó. Örömmel jelezzük azt is, hogy ugyancsak Vásárhelyinek lapunkban közlött «Index librorum prohibitorum» feliratu cikkéről a budapesti legdisztingváltabb lapok tudomást vettek és egyiránt elismerték ugy kifejezéseinek tartalmas voltát, mint nyelvének zamatos báját. Örömeinkre szolgál derék munkatársunk sikere; és még nagyobb örömeinkre szolgálna, ha izmos tehetsége mielőbb megtalálná azt a tért, melyen teljesen érvényesíthetné is. Reméljük, hogy ez be is következik.

= **Főtiszt. püspök aa. titkára,** Zajzon János, külföldi egyetemek látogatása céljából, ez állomásáról visszalépven, helyét október 1-én kezdve, Vajda Ferenc, papjelölt foglalja el.

= **2275—1890. Nagytiszeletű Szerkesztő ur!** Károlyi Gáspár emlékének megörökítésére a Prot. Közlönyben közzétett felhívás folytán gyűjtött s a lap 32, 34, 36 és 37 számaiban jelzett, együtt, 93 frt 08 kr. kilencvenhárom frt 08 kr összeg átvételét nyugtatványozzuk. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig. Tanácsától, Kolozsvárt, 1890. szept. 15. Szász Domokos, ref. püspök, mint elnök. Bodor Antal titkár.

= **A vallás- és közoktatásügyi miniszter,** az 1883. évi XXX. tcikk 46. §. alapján, egyházkerületünk középiskoláinak meglátogatásával és azokban az állami főfelügyelet gyakorlásával az 1890—91. tanévben megbizta, és pedig a kolozsvári, n.-enyedi, m.-vásárhelyi és zilahi főgimnáziumokra nézve Fináli Henrik, kolozsvári egyetemi tanárt és tankerületi helyettes-főigazgatót; a sz.-udvarhelyi, szászvárosi és sepsi-sz.-györgyi főgimnáziumot illetőleg, Elischer József, n.-szebeni tankerületi főigazgatót.

= **Éljen a debreceni ref. egyház!** Közélebről tartott gyűlésén egyhangulag és nagy lelkesedéssel elhatározta, hogy régi leányiskoláját átalakítja, kibővíti egy emelettel és ellátja internátussal. A fentartási évi költség 15,650 frtra van számítva, négy alsó és hat felső osztálylyal. A költségek hordozásában résztvesz a tiszántuli egyházkerület, Debrecen városa és a debreceni egyház. És elgondolkozunk: ennek az egyháznak, ennek az egyházkerületnek van ideje, módja, lelkesedése és egyetértése, hogy ilyen nemű célokat is tüzzön maga elé és azokat megvalósítsa. Mi nem vagyunk képesek arra, hogy pap-nevelő intézetünket az egyházkerület és az általános protestáns érdekek szempontjából végre oly magas színvonalra emeljük, hogy az imponáljon széles e hazában. Meg lehetne erre a célra találni minden szükséges föltételt; önként kínálkoznak a legajánlatosabb körülmények; a viszonyok oly kedvezők, hogy mondva sem lehetne jobbakat csinálni; és egy néhány emberért, kik csak hibáztatni tudnak, alkotni nem; kik szítják a tüzet, de áldozni egy filéért sem képesek és gyűlölködnek mindig, örökké; ezek miatt kell panasznunk: oh, uram, ne hagyj, mert elveszünk!

= **A n.-enyedi egyházmegyébe kebelezett** haszrosi I-ső oszt. papi állomásra jelentkezett 21 kvalifikált egyén, kik közül kandidáltott 8, és pedig: t. Papp Dávid, Bornemisza Károly, Benedek Károly, Nagy István, Kis Albert, Dobai Lajos, Bartalus János és Kovács Árpád, kik az irt sorozat szerint fognak egymás után pályázni.

= **A kovásznai ev. református egyház aranykönyve.** Tekintetes Horn Dávid ur, ki a most épülő kovászna-gyulafalvi vasut egyik tulajdonosa és a ki vallására nézve izraelita, a napokban 200, irva, kétszáz o. é. forintot juttatott kezeimhez azzal a megjegyzéssel, hogy ez összeg a kovásznai ref. egyház most épülő új orgonájának költségeire fordíttassék. Továbbá, Ebergényi Irma, róm. kath. válásu kisasszony, bátyja által, a kovásznai ref. egyháznak nem régiben ajándékozott szép és értékes urvacsorai kehelyre egy általa himzett nagyon szép és értékes selyemterítőt ajándékozott Verespatakról. Midőn e két szép ajándékot van szerencsém nyilvánosságra hozni, nem tehetem, hogy egyházzam nevében forró köszönetet ne mondjak Horn Dávid urnak és Ebergényi Irma kisasszonynak, kik bár nem is hitünk sorsosai, mégis oly szép ajándékokat adtak kovásznai ref. egyházunknak. Istennek minden áldása legyen ő rajtuk! Kovásznán, 1890. szept. 19. Szóts Gerő ref. lelkész.

= **Köztudomásu dolog, hogy a kötelesség-tudóbb országos képviselők** beszámolókat szoktak tartani választóik előtt, a mikor el szokták mondani azokat a beszédeket, melyeket elhallgattak a tisztelt «Házban.» Ilyenkor a kormánypártiak szidják az ellenzékiet; az ellenzék szidja a kormánypártot és mindkettő mosdatja a habarékosokat; szóval, beszélnek «de omnibus et quibusdam aliis» kezdik a minisztereken és végzik a fináncokon, de az egyház-politikáról oly mélyen hallgatnak, mint a hal. Ez olyan forró kása, melytől a mandátumot féltik, levén a tisztelt választók között sok válásu ember, kiknek, soit disant, lelkiismeretét kimélni kell. Legközelebről György Endre mégis megemelte magát, nyilatkozott e tekintetben is a következőképpen: A felekezeti aktuális kérdések közül kettőt említ. Az egyik a róm. kath. klerus egy részének agitációja a gr. Csáky-féle ismeretes rendelet tárgyában, a másik a prot. lelkészek mozgalma az 1848. XX. t. c. életbeléptetése végett, hogy t. i. mindkét protestans felekezet egyházi és iskolai szükségletei az államkincstár által fedeztessenek. Szólok egyik mozgalmat sem helyesli. Állami törvényt végre kell hajtani, annál inkább akkor, ha az hosszú, szenvedélyes harcok vég-rezultátuma és az állam azt, hogy rendeleteinek valaki ne engedelmeskedjék, nem türheti. Szólok kész a kath. klerus minden valódi jogát támogatni s kételyei megnyugtatóására esetleg még azon, különben nem nagyon kívánatos megoldást is elfogadni, hogy az anyakönyv-vezetés tisztán egyházi célokra maradjon a lelkészeknél, polgári célokra pedig kezelje az állam; de abba, hogy létező törvény végre ne hajtassék, nem tudna belenyugodni s azt hiszi, hogy a rendelet visszavonása csakis kormányszóvaltság útján volna elérhető. Hasonlólag, nem ért egyet a protestáns papság egy részének követelményeivel. Az állam pénzügyi szempontból is képtelen beváltani ígértét, melyet az 1848-ki törvényhozás a nemzeti hála kifejezéséül iktatott törvénykönyvbe. De más okok is vannak ellene s maga a prot. autonomia szenvedne ily rendszer alatt. A mit szólok vár, az egy a céloknak szolgáló sorsjegy-kölcsön törvényhozási engedélyezése s esetleg az egyházaknak adandó állami segély fölemelése, mely a többi felekezetnél is az alsóbb papság sorsának javítására volna döntő lépés.

HIVATALOS RÉSZ.

1268—1890.

KÖRLEVÉL

az összes anyakönyv-vezető lelkészekhez.

A nagymélt. vall. és közokt. ügyi m. kir. miniszter ur 31741—90. sz. a. kelt intézvényében, jelezvén annak szük-

ségességét, hogy hivatali előde által a névváltoztatásoknak az anyakönyvi másodpéldányokba való bejegyeztetése tárgyában 2189—1885. sz. köriratában foglalt intézkedések kiterjesztessenek mindazon esetekre, midőn törvényesítés, vagy örökbefogadás által beállott névváltoztatások következtében, vagy

más okoknál fogva egyéb kiigazítások vezetnek be az anyakönyvek első példányaiba: utasítom Címzetteket, hogy úgy a felsőbbileg engedélyezett, mint hatóságilag elrendelt névváltozásokat, névátruházásokat, vagy egyéb hatóságilag elrendelt anyakönyvi kiigazításokat nemcsak a saját anyakönyvükbe följegyezzenek, hanem egyidejűleg, a mennyiben ilyen névváltoztatásról, névátruházásról stb. esetről-esetre a polgári hatóság útján hivatalosan értesülést nyernek, az anyakönyvek másodpéldányának őrizetével megbízott törvényhatóságoknak a fentebb említett mindennemű kiigazítást szószerinti szövegben haladék nélkül küldjék meg.

Az erdélyi ev. ref. püspöki hivataltól, Kolozsvártt 1890. szeptember 20.

Szász Domokos,
erd. ref. püspök.

1889—1890

KÖRLEVÉL

a Nagy-Küküllő vármegye területén levő ref. egyházközségi iskolák t. lelkész-elnökeinek és tanítóinak.

A vallás és közoktatási m. kir. miniszter ur ő nagyméltósága f. évi június 26-án 26,184 sz. a. kelt leiratával a következő című könyvet «Nagy-Küküllő vármegye földrajza, kapcsolatosan a földrajzi előismeretekkel, írta Hunfalvi Lajos, Segesvár 1889. a megye tanítói számára segédkönyvül engedélyezte.

Mint hogy hatóságunk is szakbírói vélemény alapján a nevezett könyvet használhatónak találta, azt ref. iskolaszéki lelkész-elnökeinek és tanítóinak figyelmébe és használatába a legmelegebben ajánlja.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig. Tanácsától, Kolozsvártt, 1890. szeptember 20.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

1312—1890.

KÖRLEVÉL

az esperesekhez, a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek papjaihoz, s a kollegiumok igazgatóihoz.

Fölszólítom Címzetteket, hogy az 1891-ki «Névkönyv» összeállítása végett szükséges adatokat, szorosán szem előtt tartva a f. évi «Névkönyv»-ben található rendszert, illetőleg, a hivatalos lap tavalyi 40-ik számában 1500—1889. sz. alatt kiadott körlevelem részletes utasításait, okt. hó 25-ig mulhatatlanul küldjék föl a püspöki hivatalhoz.

Kolozsvártt, 1890. szept. 20.

Szász Domokos,
erd. ref. püspök.

2300—1890. PÁLYÁZAT TANÁRI ÁLLOMÁSRA.

A szászvárosi ev. ref. Kuun-kollegium főgimnáziumában a történelem-latin nyelvi rendes tanszékre pályázat nyitattik. E tanszékkel a történelemnek és latin, esetleg a magyar nyelvnek tanítása van egybekötve.

Javadalma: 1200 frt évi fizetés; 200 frt szálláspénz vagy lakás természetben, s egyelőre három ízben 100—100 frt ötödéves korpótlék. Az állomás a f. évi egyházkerületi közgyűlés választása által fog betöltetni. Azon esetben, ha minősítéssel bíró pályázók nem jelentkeznek, helyettes-tanár fog alkalmaztatni 800 frt évi fizetéssel.

A pályázók kellő okmányokkal fölszerelt folyamodványukat az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig. Tanácsához f. évi október 20-ig adják be. Csak ev. ref. vallásu egyének pályázhatnak.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó Ig. Tanácsának Kolozsvártt, 1890. évi szeptember 21-én tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

1322—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a görgényi egyházmegyébe kebelezett m. p a g o c s a i leányegyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás és az EMKE 150 frt évi járulékaival, 381 frt 60 kr. Egy főpátronusi kegyjavadalom biztosítása iránt a kellő lépések megtétettek, továbbá kilátás van fa-deputatumra is,

Kötelességek: tanítás, éneklés, orgonázás (harmonium), hétköznapi istentisztelet-tartás, szükség esetén temetés.

Pályázati határnap okt. 20. Folyamodványok nagytiszt. Lénárt József esperes aához küldendők, Magyaróra (u. p. Disznajó.) A választás, próbák nélkül, a legrövidebb idő alatt meg fog történni, s az állomás azonnal elfoglalandó.

Kolozsvártt, 1890. szept. 23.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

1323—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a görgényi egyházmegyébe kebelezett magyar-régeni egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: kerttel és gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás és 326 frt 87 kr egyházhatósági becslés szerint, mely javadalomból, nyug. tanító aa. élete tartamaig ennek nyugdíja pótlására, évenként 14 frt 50 kr visszatartatik.

Pályázati határnap okt. 20-ig. Folyamodványok nagytiszt. Lénárt József esperes aához küldendők, Magyaróra (u. p. Disznajó).

Kolozsvártt, 1890. szept. 23.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

1318—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett széri egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: kerttel ellátott lakás és 249 frt 85 kr egyházhatósági becslés szerint.

Pályázati határnap okt. 15. Folyamodványok nagytiszt. Nagy László esperes aához küldendők, Sz.-Somlyóra.

Kolozsvártt, 1890. szept. 22.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

1317—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett krasznahályfalvi egyházközség orgonista-kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: kerttel ellátott tisztességes lakás és 185 frt 17 kr egyházhatósági becslés szerint.

Pályázati határnap okt. 15. Folyamodványok nagytiszt. Nagy László esperes aához küldendők, Sz.-Somlyóra.

Kolozsvártt, 1890. szept. 22.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

860—1890.

KÖRLEVÉL

A n.-enyedi ref. egyházmegye egyházainak számadóit, egyuttal lelkészeit felhivom, hogy miután a konventi jegyzőkönyvek árát e hó végével be kell számolni, a 42 kroat azonnal küldjék be direktor aához, mind szintén indítsák folyamatba a demestikai illetékek beküldését is, hogy hátralékunk ez évben se maradjon.

Gerend, 1890. szept. 20.

Hegedűs Lajos
esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: **Szász Gerő.**